

ПАРЛАМЕНТ

ВР УХВАЛИЛА ПРОЕКТ БЮДЖЕТУ НА 2007 РІК У ПЕРШОМУ ЧИТАННІ

Верховна Рада України ухвалила у першому читанні проект Закону "Про Державний бюджет України на 2007 рік".

Як передає кореспондент УНІАН, "за" проголосувало 256 із 436 народних депутатів, зареєстрованих у залі.

Із фракції БЮТ "за" проголосували 8 депутатів, із фракції Партії регіонів — 185, із "Нашої України" — 11, СПУ — 28, КПУ — 21, позафракційні — 3.

У другому читанні проект держбюджету має бути розглянутий не пізніше 20 листопада.

Інф.

КОМЕНТАР

ЮЩЕНКО МОЖЕ ЗАВЕТУВАТИ БЮДЖЕТ-2007

Член фракції "Наша Україна", заступник голови Комітету Верховної Ради з питань бюджету Павло Жебрівський прогнозує вето Президента на закон про державний бюджет України на 2007 рік.

Як передає кореспондент УНІАН, сьогодні на прес-конференції П. Жебрівський підкреслив, що Президент ще на стадії першого читання проекту бюджету звер-

нувся до Кабінету Міністрів і Верховної Ради України зі своїми пропозиціями до проекту бюджету.

"Для того, щоб не говорили, що Президент сидів і спостерігав, а потім заветував. Президент одразу сказав, на чому він буде наголошувати", — зауважив П. Жебрівський, додавши, що у першому читанні проекту держбюджету-2007 не враховано 90 % пропозицій Президента, і якщо ситуація не зміниться, то вето буде обов'язково.

Він також звернув увагу на те, що у проекті бюджету звужено соціальні видатки.

Парламент 31 жовтня прийняв проект державного бюджету України на 2007 рік у першому читанні.

Інф.

ЗЕМЛЯ

ЯК СПИНИТИ САМОЗАХВАТ?

Під час зустрічей у Криму Верховного комісара ОБСЄ у справах національних меншин Рольфа Екеуса з керівництвом Автономії, знайомств на місцях із представниками всіх етнічних груп, що тут проживають, із ситуацією облаштування раніше депортованих, обговорюються міжетнічні відносини на півострові, проблеми облаштування репатріантів, зокрема виділення земельних ділянок. А вже для вирішення проблем ОБСЄ буде реалізовувати в Криму проект, спрямований на підготовку членів місцевих рад до вирішення питань міжетнічного характеру, що допоможе врегулювати ситуацію на півострові.

Одне з головних питань діалогу — самозахвату земель. Високий гість відзначив, що прибув у Крим, аби вивчити ситуацію в царині міжнаціональних відносин, ситуацію з раніше депортованими народами, які повертаються в Крим, побачити, які проблеми існують і як керівництво Автономії їх вирішує.

Пан Екеус вважає, що сьогодні питання виділення землі, мови й розвитку інфраструктури є болючими й гострими, однак їх поступово вирішує Верховна Рада Автономії. Під час зустрічі з її головою Анатолієм Гриценком Верховний комісар підтримав позицію кримського спікера, який вважає, що все залежить від місцевих влад. Із ними ведуться переговори з урегулювання земельних відносин. Самозахвату — це "гаряча тема", що створює напругу в Автономії, й вирішуватися вона повинна у правовому полі України, а Верховна Рада сьогодні є посередником між місцевими радами й громадянами, що претендують на землю, підкреслив А. Гриценко. Він переконаний: проблему поглиблює те, що на законодавчому рівні не визначено статусу депортованих і строки їх повернення на батьківщину. Проте проблему буде вирішено, й Крим стане стабільним регіоном, привабливим для туристів.

...Свій погляд на конфлікти у сфері земельних відносин представив під час зустрічі з Верховним комісаром ОБСЄ з питань національних меншин і Постійний представник Президента України в Криму Геннадій Москаль.

Він вважає: всі випадки міжнаціонального розбрату в Криму виникають виключно на побутовому ґрунті й переважно через землю, "викликає тривогу той факт, що встановлення на захоплених землях споруд набирає масового характеру й стає некерованим із боку влади". Відповідальність за подібні інциденти Г. Москаль поклав на владників Автономії, які "багато років не вирішують питання законного виділення земель репатріантам й іншому населенню, чим і породжують масові самовільні захвати й акції протесту". Цього року зафіксовано 9636 масових акцій (!) — у 3,16 рази більше, ніж торік. 90 % їх влаштовували кримські татари, 8,2 % — слов'яни. За даними представника Президента в Автономії, сьогодні в Криму самовільно захоплено 826,4 га землі, цілдобово діє 42 акції самозахвату. Також, вважає Г. Москаль, не вирішують болючих проблем облаштування репатріантів: приміром, створення робочих місць й будівництво соціального житла. Цього року в бюджеті України на ці потреби закладено 66 млн. грн., а в бюджеті Автономії — 25. Такі суми не допоможуть розв'язанню проблем. Щодо цього Г. Москаль висловив надію, що більш розвинені країни звернуть увагу на нелегке облаштування кримських татар і допоможуть фінансово. Адже держави, які допомагали раніше, або згорнули ті програми ще до їхнього завершення, або відмовилися виконувати їх зовсім. Однак є ще тисячі кримських татар, які бажать переїхати в Крим, але не роблять цього через слабку матеріальну підтримку держави.

Віктор ХОМЕНКО, Крим

ТАРИФИ

Нагадаю, що 10 січня 2006 року під головуванням тодішнього спікера Верховної Ради Володимира Литвина 250 голосами була проголосована постанова про відставку уряду, який очолював Юрій Єхануров. Фракції "Регіони України" в кількості 59 осіб, КПУ — 55 та іншим не сподобалося, що за газ потрібно буде платити 95 доларів за тисячу кубометрів. Тодішній керівник уряду Юрій Єхануров наголошував, що переговори були важкими, кожна сторона проявляла твердість і наполегливість. "Актуальність газового питання настільки захопила наше суспільство, що його коментували навіть ті, хто за професійними ознаками не мав уявлення про складність і масштабність цієї проблеми енергозабезпечення країни. А деякими коментарями певні українські діячі завдали політичної, економічної шкоди інтересам країни. Зрештою, підписані угоди — це компроміс. Хочу вас запевнити, що уряд виходив у своїх діях і продовжить виходити, зважаючи лише на захист національних інтересів України", — констатував тодішній прем'єр.

Йому не повірили, і представник фракції КПУ Валентин Матвеев 10 січня 2006 року твердив із парламентської трибуни, що недруж-

130 ДОЛАРІВ ЗА ГАЗ ВІД РЕГІОНАЛІВ — ПОКАРАННЯ?

ня політика до Росії обернулася для України підвищенням цін на енергоресурси. А Володимир Бронніков від фракції "Регіони України" назвав підписаний договір від 4 січня 2006 року щодо постачання газу до України злочинним, оскільки він завдасть істотних економічних збитків населенню.

За словами В. Броннікова, цей договір злочинний тому, що промисловість втрачає шанс провести структурну перебудову. Крім цього, регіонал Бронніков переймався тим, що ціна 95 доларів за тисячу метрів кубічних газу приве-

де до різкого погіршення екології.

"Він злочинний, оскільки веде до різкого скорочення надходження до бюджету 2006 року, оскільки закріплює васальне положення України перед Сполученими Штатами і НАТО. Закріплює українців у ролі чорноробів на ринках Європи і Росії. Цей договір — зрада стра-

тегічним інтересам України у всесвітній боротьбі за енергетичні ресурси, що залишилися, за які Сполучені Штати воюють у буквальному розумінні вогнем і мечем, а Європа хитрою політикою, що відключає Україну від Росії, в якій зосереджено 50 відсотків світових енергетичних ресурсів", — такі "аргументи" висловлював 10 січня 2006 року нардеп Володимир Бронніков.

Перечитуючи тодішню стенограму, можна зробити висновок, що оголошена 24 жовтня 2006 року прем'єр-міністром Віктором

Януковичем ціна за газ на 2007 рік у 130 доларів за тисячу кубометрів уже не підпадає під визначення злочинної. Якщо взяти до уваги аргументи депутата Броннікова, то нинішнього прем'єр-міністра і його команду не тільки потрібно усувати з кабінетів на Грушевського 12/2, а ще й звертатися до Генеральної прокуратури. За логікою нардепа Броннікова, ціна в 95 доларів закріпила васальне положення України перед Сполученими Штатами і НАТО, а ціна в 130 доларів — васальне положення України перед Росією.

Юрій Єхануров, відбиваючи 10 січня всі атаки регіоналів, намагався довести, що захищав національні інтереси, відстоюючи ціну в 95 доларів за тисячу кубометрів. Нині виникає закономірне питання: а що зробив із національними інтересами провідник регіоналів Віктор Янукович, коли ціна за газ — 130 доларів?

Чи не абсурд, коли одні й ті самі особи переконували суспільство, що ціна за газ у 95 доларів злочинна, а нині твердять, що ціна в 130 є великим українським виграшем? Очевидно, вони впевнені, що електорат вже не пам'ятає їхніх передвиборних обіцянок про дешевий газ...

Галина ЛЕВИЦЬКА, м. Київ

НЕЙМОВІРНО, АЛЕ ФАКТ!

27 жовтня у залі столичного готелю "Братислава" відбулося те, що у програмі, наданій учасникам події, було названо Всеукраїнським зібранням громадськості V відкритого з'їзду Громадської Ради України.

Виявляється, що організація під аббревіатурною назвою ГРУ (не плутати з Головним розвідувальним управлінням) була створена при адміністрації президента Л. Кучми, а нині розпочинає черговий етап свого розвитку, відповідно до Указу Президента України В. Ющенка від 28 вересня 2006 р. № 795\2006 "Про Раду громадськості при Президенті України" як дорадчий орган.

Як зазначено в тексті Указу, Рада громадськості (тобто віднині мало б бути не ГРУ, а РГ) утворюється "З метою забезпечення конституційного права громадян брати участь в управлінні державними справами..."

До РГ передбачено залучити "представників громадських організацій, відомих громадських і політичних діячів, правозахисників, науковців, фахівців".

Відкрив зібрання народний депутат України Олег Калашніков (Партія регіонів), який запевнив майже 400 присутніх у залі, що "всі соціальні програми в бюджеті будуть збережені й виконані... Ми зробимо так, щоб кожен відчув позитивний результат... Треба всім нам відкинути бруд і свою пасивність в ім'я консолідації української нації".

ЩО І КОМУ ДОРАДИТЬ ЦЕЙ ДОРАДЧИЙ ОРГАН?

Голова ГРУ Валентин Халецький у короткому виступі озвучив деякі положення розданого учасникам зібрання програмного тексту під заголовком "Новий курс України — наша громадська позиція". Зокрема він зазначив: "У нас в Україні дуже багато опозиції, але немає позиції... ГРУ існує в Україні понад 8 років і за цей час не брала участі в революціях, не стукала касками по асфальту, а нагромаджувала думки і досвід".

Думки і досвід сконцентровано у пропозиціях, винесених на розгляд (чи радше до відома) присутніх (цитую за документом): "...перейменувати Конституцію на "Звід правил і встановлень держави" (замінивши нинішній Основний Закон новими правилами); ...перебудувати державний устрій на корпоративних принципах; ...уряд має складатися лише з чотирьох міністерств: внутрішніх функцій (господарчих), зовнішніх функцій (міждержавних відносин), внутрішньозовнішніх функцій (усе, що пов'язано з національною безпекою), громадське міністерство соціальних функцій, котре "очолюватиме віце-глава держави, який обирається одночасно з першою особою країни". Мається на увазі, що першою особою є прем'єр-міністр.

Слово "президент" (і відповідна державна посада) у цій програмі не згадується. Натомість передбачено двопалатний парламент (перша палата — нинішня ВР, друга — ГРУ). Геополітична позиція виражена гаслом "Швейцарія — для Європи, Україна — для Євразії". Водночас має бути повністю скасована податкова система, а бюджет набиратиметься за рахунок державної монополії на зовнішньоекономічну діяльність...

Обґрунтовано також ідеологічні й історичні передумови цих оригінальних пропозицій, зокрема такими твердженнями: "...український народ виявив повну суспільну аполітичність", а тому в майбутньому треба враховувати "не стільки політичні спрямування до влади, а скоріше тактичні застереження і еволюційний рух до нової якості влади (та) розвитку країни і суспільства".

Цікаво, що одним із аргументів вказаної аполітичності є: "...бо за всю історію свого багатотисячного існування він, народ, не проявляв партійного зацікавлення, і найбільш вдалим на терені України були саме родові партії..." (Читай: клани?)

Цікавим є й посилання на референдум 16 квітня 2000 року,

який "визначив волевиявлення народу..."

Чи поставить крапки над "і" очікуваний V відкритий з'їзд ГРУ — чи пак РГ при ПУ (чи може при ПР)? Гадаю, що організатори РГ від ГРУ дуже своєрідно трактують "волевиявлення народу", а якщо чесно, — повністю ігнорують народ в особі його громадськості.

У кожному разі, така чи не найбільш народна й найстарша організація, як Всеукраїнське Товариство "Просвіта" ім. Т. Шевченка та її культурологічний тижневик "Слово Просвіти" на це зібрання запрошені не були.

Натомість учасникам зібрання, серед іншого, було роздано газету ГРУ "Новий Курс України" № 7, жовтень 2006 р., де на першій сторінці бачимо будинок, дуже схожий на всесвітньо відомий об'єкт, що по вул. Банковій, на якому читаємо напис: "Адміністрація Всеукраїнського Старости".

Чи випадково хтось прагне відновити в нашій пам'яті аналогії, пов'язані з М. Калініним за часів Й. Сталіна?

У кожному разі, в Секретаріаті Президента України про наміри ГРУ не лише добре поінформовані, а й надають певну підтримку. Про що, посилаючись на свою зустріч і розмову з паном Маркіаном Лубківським, пан Валентин Халецький повідомив учасникам на початку цього незвичайного зібрання.

Євген ГОЛИБАРД

ЄВРОІНТЕГРАЦІЯ

Насправді двосторонній саміт — усього лише гамірлива одноденна подія, за підсумками якої робиться коротенька, конспективно-реферативна спільна заява, а також приймаються кілька меморандумів і заяв, іноді ще й парафуються угоди. За всім цим стоять марудні будні не звітно-декларативної, а нормотворчої, управлінської, експертно-аналітичної, економічної діяльності. І саме ці будні є змістом та суттю євроінтеграційних процесів. Але наразі варто максимально чітко унаочнити, що саме має наповнити прийдешні будні української євроінтеграції — і досягнути на саміті домовленості є для цього найкращим ілюстративним матеріалом.

Питання № 1 на євроінтеграційному порядку денному України — укладення в 2008 році нової “посиленої” рамкової Угоди, покликаної регулювати весь спектр двосторонніх відносин між ЄС та Україною. Вона має прийти на зміну Угоді про партнерство і співпрацю, підписаній далекого 1994 року. І якщо й представники ЄС, і Президент України Віктор Ющенко, який очолював українську делегацію на саміті, погоджувалися, що угода має бути “посиленою”, то консенсусу щодо юридичної та політичної конкретики цього гіперважливого документа між сторонами немає. Віктор Ющенко заявив на саміті: “Суть нового базового договору між Україною та ЄС — перехід від партнерства і співпраці до політичної асоціації та економічної інтеграції. Для України дуже важливо, щоб нова угода не перетворилася на модернізовану угоду про партнерство і співпрацю. Положення угоди повинні містити конкретні цілі та строки їх досягнення, а також чітко визначені терміни дії”. У свою чергу, голова Єврокомісії Ж. Баррозу наголосив, що нова угода має стати важливою складовою стратегічного партнерства сторін, вона має бути “інноваційною та амбітною”. Термінологія заяви українського Президента викликає певні запитання: який зміст вкладається в поняття “політичної асоціації та економічної інтеграції”? Хоча з другою складовою цієї термінологічної зв’язки все більш-менш зрозуміло.

На саміті чимало уваги було приділено перспективам створення поглибленої зони вільної торгівлі між Україною та ЄС, що є першим етапом економічної інтеграції, за яким гіпотетично Україна може перейти на наступні інтеграційні рівні: від митного союзу до спільного ринку. Проте наразі це все теоретичні рефлексії, а суворая правда така, що Україні треба нарешті вступити в СОТ, оскільки створення зони вільної торгівлі з ЄС ставиться в залежність від вступу в СОТ. Віктор Ющенко пообіцяв у Гельсінкі, що до 20 листопада Верховна Рада прийме пакет сотівських законів — й Україна зможе розраховувати на позитивні рішення щодо своєї готовності вступати в Світову організацію торгівлі на засіданні робочої групи в Женеві у грудні цього року. Взагалі, поняття саме не звичайної, а поглибленої зони вільної торгівлі є, певною мірою, прецедентним. Якщо вдасться втілити в життя цей економічний феномен, то його цілком підставово можна буде вважати унікальною моделлю економічної інтеграції, розробленою, так би мовити, спеціально під Україну. Посилений характер цієї зони вільної тор-

Фото з сайту Президента України

САМІТ УКРАЇНА—ЄС: ЗВІТ ЗРОБЛЕНО. ЩО ДАЛІ?

Десятий саміт Україна—ЄС, що відбувся 27 жовтня в Гельсінкі, видався доволі конструктивним звітом щодо виконаної обома сторонами роботи за термін, який минув від попереднього саміту, що проходив у грудні минулого року в Києві. Пригадується, що на зорі помаранчевої демократії такі події сприймалися напрохуд емоційно, натхненно-пафосно: мовляв, ми засвідчили перед усією Європою нашу вірність європейським цінностям. Тепер прийшов час прагматизму, розсудливості й критичного аналізу української євроінтеграції і європейської стратегії щодо таких перманентно проблемних країн як Україна.

гівлі буде зумовлений зближенням регуляторних норм і поглибленою секторальною співпрацею. Але варто повернутися до вжитого українським Президентом терміна “політична асоціація”. Чесно кажучи, з точки зору теорії та практики європейської інтеграції це словосполучення звучить доволі туманно. Загалом для людей, обізнаних із нюансами євроінтеграційних процесів, зрозуміло: Президент мав на увазі, що за своїм форматом нова угода повинна бути угодою про асоціацію, аналогічною тій, яка свого часу укладалася з балтійськими країнами та країнами Центрально-Східної Європи. Така угода повинна чітко зафіксувати перспективу повноправного членства в ЄС у тому разі, якщо країна-кандидат відповідатиме так званим копенгагенським критеріям. На хвилі постеріоральності романтизму українським дипломатам не відмовляли в такій перспективі, але на сьогодні уже пролунало стільки заяв найвпливовіших європейських політиків про те, що з Україною й надалі співпрацюватимуть у рамках Європейської політики сусідства, яка не передбачає членства в ЄС, то особливих ілюзій, щодо здійснення задекларованих Віктором Ющенко планів, плекати не варто. Слова Прем’єр-міністра Фінляндії, голови Європейської Ради Матті Ванханена про те, що ЄС не починає своїх дверей перед новими членами, якщо останні спроможні виконати всі членські обов’язки, є швидше виявом дипломатичного такту, аніж глибоко вмотивованою декларацією намірів і пріоритетів ЄС.

Але Україні є чим заповнити свої євроінтеграційні будні настільки, щоб українська євроінтеграція незворотно, нестримно, невтомно перетворювалася на консти-

тутивний факт тієї реальності, в якій живе українське суспільство. Так, чи не найвагомішим здобутком Гельсінкського саміту можна вважати парафування угод Україна—ЄС про спрощення оформлення віз і про реадмісію осіб. Після парафування ці угоди мають бути ратифіковані Верховною Радою України й усіма державами-членами ЄС. Не можна виключати імовірності того, що український парламент не ратифікує цих угод. Як і в українських парламентах можуть бути аргументи? Дуже прості: угода про реадмісію не вигідна Україні, бо ми не готові матеріально й технічно забезпечувати виконання її положень. Після ратифікації угоди про реадмісію Україні надається 2 роки відстрочки для підготовки до її виконання. Ось і потрібно братися до роботи й готувати інфраструктуру для прийому й передачі нелегальних мігрантів. Це ще один приклад того, що має бути змістом буднів української євроінтеграції. Часом ці будні є аж надто не цікавими, але ж результат може бути досягнутий лише завдяки їм. А ось спрощення візового режиму — це хороша новина для багатьох українських громадян, які часто їздять до країн ЄС. Тепер безкоштовно Шенгенську візу зможуть отримувати ті, хто має близьких родичів у країнах ЄС, студенти, журналісти, інваліди, пенсіонери. Посольства зобов’язані в разі відмови у візі обов’язково надавати пояснення, а вартість Шенгенської візи становитиме 35 євро на протипаузу 65 євро, ціни, на якій наполягали деякі посольства.

Енергетична проблематика на саміті складала інший стратегічно важливий предмет обговорення. Співпраця з Євросоюзом в енергетичній сфері є для України одним із найреалістичніших шляхів вилі-

ковування своєї небезпечної хронічної хвороби під назвою “надмірна енергетична залежність від одного постачальника”. Віктор Ющенко заявив на саміті, що Україна з її надпотужним транзитним, трубопровідним потенціалом готова включитися в масштабні енергетичні проекти ЄС. Наразі в енергетичній царині можна виокремити кілька конкретних точок перетину українських та єсівських інтересів: по-перше, це нафтопровід Одеса—Броди—Гданськ; по-друге, це використання європейськими партнерами українських газосховищ; по-третє, це приєднання України до Договору про енергетичне співтовариство, який підписано між ЄС та балканськими країнами, і стосується він співпраці в сфері електроенергетики та видобутку й постачання природного газу.

На скандинавському саміті також обговорювалася можливість надання Європейським Союзом допомоги Україні в справі утилізації застарілої зброї. Окремо обговорювалося питання співпраці в сфері юстиції та безпеки, на саміті було підтримано новий План дій Україна—ЄС у сфері юстиції, свободи та безпеки, покликаний посилити захист українських кордонів від організованої злочинності. Вже рік на українсько-молдавському кордоні діє Місія ЄС, головним завданням якої є надання допомоги задля підвищення ефективності митного й прикордонного контролю, у тому числі й на придністровській ділянці кордону. На порядку денному саміту були також питання співпраці в сфері цивільної авіації та сільського господарства. Голова Єврокомісії Ж. Баррозу зауважив, що Президенту України доцільно в умовах нинішньої української дійсності внести до парламенту пакет антикорупційних законопроектів.

У ході офіційного візиту до Фінляндії Віктор Ющенко також провів зустріч зі спікером фінського парламенту Пааво Ліппоненом. Під час цієї зустрічі український Президент порушив питання про визнання Голодомору 1932—1933 років геноцидом українського народу. Ось тільки така систематичність і послідовність, коли жодна нагода порушити це зболене питання на міжнародній арені використовується, можуть посприяти тому, що наша велика національна трагедія буде легітимно вписана в контекст європейської історії.

Отож черговий саміт Україна—ЄС оперативного згорнув свої прапори. Йому на зміну знову прийшли євроінтеграційні будні. Вони апіорі не можуть бути привабливо динамічними, сфокусованими в об’єктивах всезагальної уваги. Це важка, щоденна праця за багатьма напрямками водночас, ключові з них були чітко окреслені на Гельсінкському саміті. Інше питання: чи спроможні нинішній уряд, нинішній склад парламенту, нинішня генерація держслужбовців рухатися крізь цю рутину впевнено до мети?.. Щоденно в приміщеннях Європарламенту та Єврокомісії в Брюсселі проходять екскурсії для студентів з усього світу, серед них трапляються й українські студенти. Автору цих рядків вдалося почути кілька їхніх реплік під час такої екскурсії в залі засідань Європарламенту, де майорять прапори всіх країн-членів: “Бачиш, серед них немає українського прапора. — “Шкода”.

● **Жанна БЕЗП’ЯТЧУК**

РЕПЛІКА З ПРИВОДУ

Увесь минулий політичний тиждень пройшов під неофіційним гаслом “тиждень Росії в Україні”, і був пов’язаний здебільшого із відлунням зовнішніх подій, оскільки вони стосувалися найважливіших геополітичних та економічних питань нашої держави. Перша подія, за якою з подивом і широко-сентиментальним зацікавленням слідкували в середу, 25 жовтня, — це real-time “вихід у народ” Президента Росії. В. В. Путін неодноразово згадував й Україну.

Перший аспект пов’язано з тим, що Україна сьогодні — це незалежна, самостійна, інша територія, а тому ні про які втручання з боку РФ мови й бути не може. Але з іншого боку Володимир Володимирович наголосив, що в разі політичної загрози Росія готова допомогти Україні, якщо буде така потреба. “Якщо українське керівництво вважатиме за потрібне звернутися до нас по допомогу, ми завжди готові, не занурюючись у ці проблеми, не втягаючи Росії в розв’язання проблем такого плану, сприяти нашому найближчому сусіду, без жодного перебільшення, *братній республіці*

РОСІЯ НАМ ДОПОМОЖЕ...

Україні (виділення моє. — Д. Д.), аби захистити її”.

Наш Президент не забарився з дипломатичним “вітанням” російському колезі після щиросердного зізнання в “панібратстві”: “Україна — суверенна держава і вона на сьогодні здатна забезпечити свою цілісність і національний суверенітет. Ми маємо українські Збройні сили, які виконували до цього і надалі зможуть виконувати цю важливу функцію. Це функція Української держави”. Хоча, напевно, щоб політичний меседж із *братньої республіки* не сприйняли невдячно, Віктор Андрійович додав: “З іншого боку, якщо Володимир Володимирович Путін має на увазі ті гарантії, які Росія дала в рамках угоди про ядерне роззброєння — поряд з урядами США й інших сторін, то ми вдячні їй за те, що ця позиція підтверджується”.

Цікаво, правда, а від кого ж *войовничий* Україні захищатися? Чи не сьогодні російський медіа-риннок “від душі” формує негативний об-

раз сусіда-ворога, що з *малороса* і *салоїда* перетворюється для росіян на нахабного завоюльника і споживача їхнього газу? Напруженість у політичній ситуації між Україною та РФ триває з грудня минулого року, коли Росія обіцяла з 1 січня 2006 року перекрити газ, відверто погрожуючи українцям. Ті, хто мали можливість спостерігати інтерв’ю на російських супутникових телеканалах, могли відчувати і побачити на власні очі всю гостинність і дружнє ставлення російського “брата”, який так прагне української стабільності.

Думаю, Кремль цього року доклав усіх сил, щоб спілкування Президента з народом відбулося успішно та рейтингово. І задля цієї рейтинговості, що для російських ЗМІ є визначальною під час підготовки будь-якого телепроекту, камери встановили навіть за кордоном. Тобто в українському Криму. І результат не забарився.

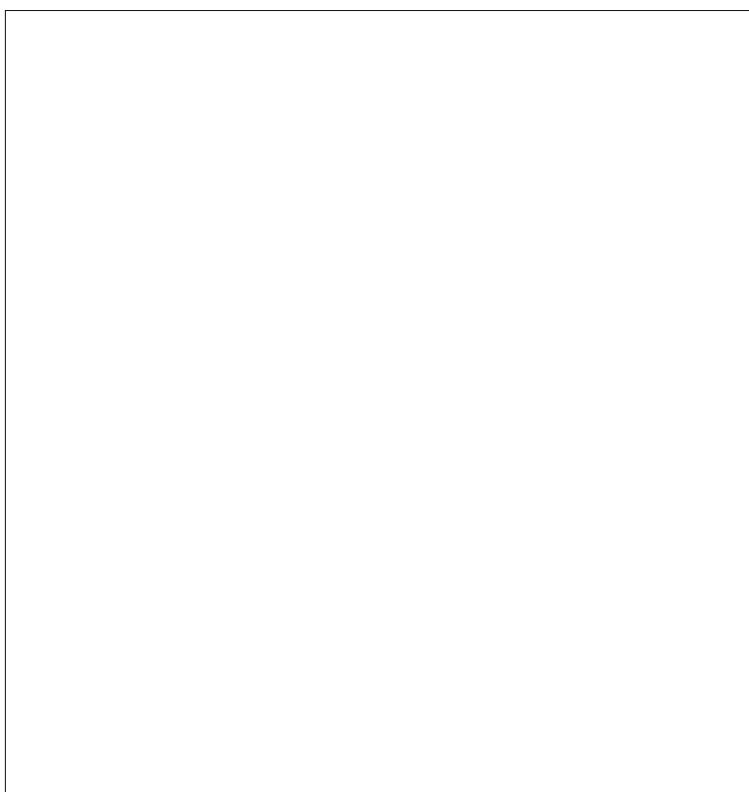
Одна кримська мешканка урочисто заприсяглася у вірності Російській Федерації та її

Президенту, бо, мовляв, вона стала громадянкою України з чужої недоброї волі, а душою вона з *Путінін* та його Росією. “Не хвилюйтеся, Владіміре Владіміровичу, ми всі тут — патріоти Росії”, — сказала севастопольська громадянка, яка працює на російськофлотському судоремонтному заводі. Для таких людей Росія — це не просто комплекс позитивних переживань, це ще й спосіб виживання в іншій країні. Розумієте, про що йдеться: архетипи совєтської історії чекають на свою легітимізацію в сьогодні, зокрема на півдні та в Криму, що війовничо налаштовані проти української мови та культури. Натомість для Путіна наш півострів є одним із стратегічно значущих об’єктів, оскільки на ньому дислоковано російські флотські бази. Втратити Крим — втратити прибутки та силу. Росія ніколи не піде на це, а тому буде триматися, щоб договори з Україною ніколи не переривалися. Подібний випадок важко знайти в історії іншої держави. Україна дивиться в бік двоголового орла, та й сама поступово фізично *подвоюється*. Час історичної мутації триває.

● **Дмитро ДРОЗДОВСЬКИЙ**

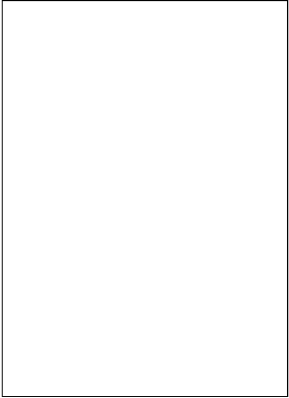
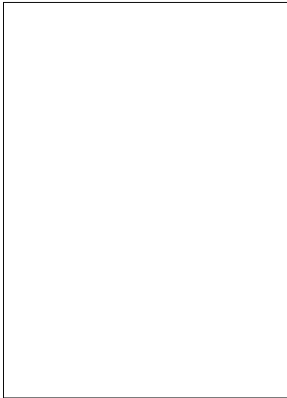
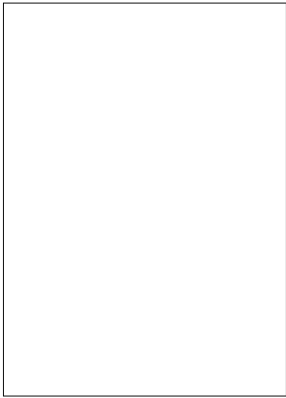
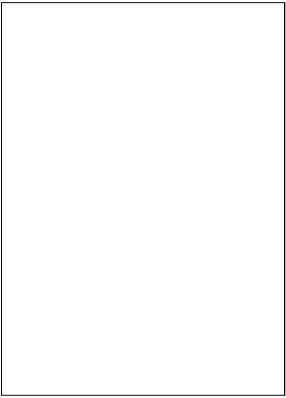
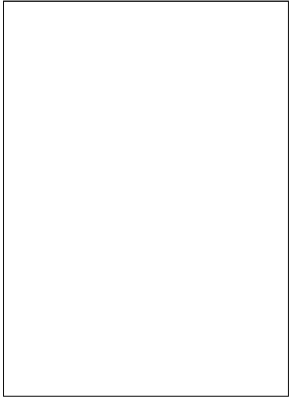
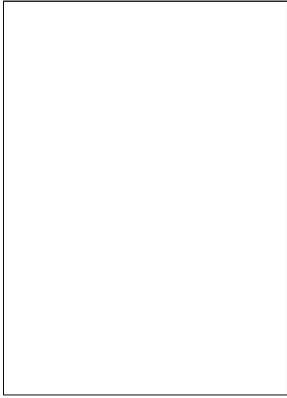
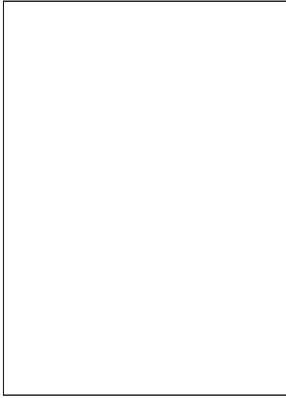
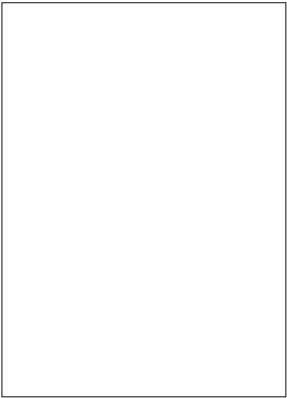
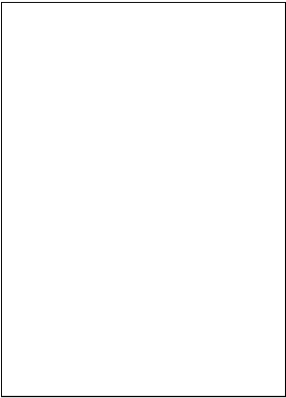
Володимир ЯВОРІВСЬКИЙ:
**«ВОНИ НЕ МАЛИ
ЖОРСТКИХ ЗОБОВ'ЯЗАНЬ
ПЕРЕД СУСПІЛЬСТВОМ»**

ПОГЛЯД

VOX POPULI

•

ЧИМ Є ДЛЯ НАС ФРАНКОВІ НАСТАНОВИ

Цього року українська громадськість святкувала 150-річчя від дня народження письменника, вченого, видатного діяча — Івана Франка. Було б добре, якби люди не тільки читали його праці, а й виконували ті настанови, які залишив для нас митець.

Своїми думками з нами поділилася начальник управління культури й туризму Львівської обласної державної адміністрації Галина Дорошук.

— Усі ми розуміємо, що нині не до святкування, просто сьогодні є шанс, є можливість глибше проаналізувати процеси, які відбуваються у нашому суспільстві, з'ясувати, наскільки ті, хто мав би відповідати за реалізацію постанов Франка, прагнуть і таки роблять щось у цьому напрямі, в напрямі поступу...

— *Це слово, яке Іван Франко дуже часто вживає у своїх працях, слово, яким означає подальшу ситуацію в боротьбі за майбутню Україну.*

— Зокрема в праці “Що таке поступ?” Та я б продовжила: є нині час найвищий, як кажуть, з'ясувати, який спадок ми отримали, чим є Франкові настанови для нас. А найголовніше, якщо ширше, — нам належить навчитися користуватися тим спадком, що нам залишили видатні українці.

— *Я б тут, крім Івана Франка, згадав Тараса Шевченка, Михайла Драгоманова, Лесю Українку. На жаль, навіть наша інтелектуальна еліта недостатньо знайома з багатогранною творчістю Івана Франка, як, до речі, й інших найбільших мислителів.*

— Гірко нині про це говорити, але мусимо. Адже видатні українці залишили нам ціле багатство, а ми або не вміємо, або не хочемо (чи й не знаємо його) ним користуватися. Через дії, які відбулися у Нагуєвичих та Львові, хочемо привернути увагу і галичан, і гостей, і влади до Франкового світогляду, до ідей, висловлених ним у публіцистичних працях, скажімо, крім уже згаданої, — “Поza межами можливого”, “Одвертий лист до галиць-

кої української молодіж” чи “Де-що про себе самого”.

В оперному театрі під час Уро-чистої академії, присвяченої 150-річчю від дня народження Івана Франка, прозвучала нова кантата Віктора Камінського на слова Каменяра — “Благодатна пора наступає”. Ця кантата написана спеціально за віршами “Україна”, які не користувалися популярністю за радянських часів. Надихнули нас на включення цього твору виступи хорових колективів сільських Народних домів. Маємо не скінити, не плакати, а працювати і єднатися в праці для блага України. Тим часом у нашому суспільстві панує розбрат. Його сіють між нами, а подекуди й самі його розпалюємо. Хтось із цього тішиться. А ми — остаточно — не матимемо вільної держави, якщо не будемо єдині в

своєму баченні подальшого розвитку України.

Ми, на жаль, не хребетні, ми не мішні. Тож мусимо себе зміцнювати, будувати себе. Через те на концерті, після згаданої кантати, ведучі нагадали присутнім і десяткам тисяч телеглядачів пророчі слова Івана Франка з праці “Одвертий лист до галицької української молодіж”. “Перед українською інтелігенцією відкривається тепер... величезна дійова задача — витворити з величезної етнічної маси українського народу **українську націю**, суцільний культурний організм, здібний до самостійного культурного й політичного життя, відпорний на асиміляційну роботу інших націй, відки б вона б не йшла...”

— *То біда ще й нині для української нації: ми досі не відпорні на*

асиміляцію, причому хоч як це прикро і страшно, — навіть у себе вдома, на своїй землі. Нас привчили до думки про “власну відсталість і вторинність”, — констатував Іван Дзюба, — а насправді, якщо дати собі зусилля краще себе пізнати, виявиться, що ми набагато діяло-спроможніші й цілісніші, ніж це нам зазвичай здається... Українська культура zdeформована, тому розглядається як нецілісна... Обов'язок діячів української культури в умовах свободи відновити її цілісність”.

— Абсолютно згодна з Іваном Михайловичем Дзюбою. Справді, обов'язок працівників культури — поживати культурне життя в Україні, зцілити її культуру, з'єднати її в одне ціле.

Але я ще хотіла продовжити думку Франка: “Наш голосний, фразеологічний та в більшій частині неширий, бо ділами не попертий патріотизм мусить уступити місце поважному, мовчазному, але глибоко відчутному народолобству, що виявляє себе не словами, а працею”. А ще, пам'ятаєте, Каменяр говорив: нехай пропаде ім'я моє, лишень була б незалежною і вільною Україна.

— *Маю, можливо, провокаційне запитання: як Ви вважаєте, чи влада в Києві й на місцях проявляє в незалежній уже Україні не фразеологічний, а справжній патріотизм?*

— Нехай би кожен собі поставив це запитання, бо, врешті, все залежить і від кожного з нас. Кожен на своєму місці має відповідати працею за ідеали та ідеї, які були задекларовані ще понад сто років тому.

● Спілкувався
Богдан ЗАЛІЗНЯК

«ОГОЛЕНА САМОТНІСТЬ» ПОЕЗІЇ

Нещодавно у видавництві “Просвіта” з'явилася поетична збірка “Оголена самотність” Олеси Мудрак. Ця юна дівчина — поет, а тому внутрішньо самотня, для багатьох незрозуміла. Але насамперед поет — провідник вищих світів та енергій, який працює з найнебезпечнішою річчю у світі — мовою у стані первісного зародку, мовою ембріональною та несформованою. Поет, як писав Гадамер, працює із *прамовою*, формуючи слово поезії за божественним мовним взірцем. Про поетичну функцію мови писав й інший учений Роман Якобсон у праці “Лінгвістика і поетика”. Поезія — це прамова, хаотичний набір енергетичних атомів, що має у глибинах заряд правди та предковинної, архаїчної краси.

*Над чеканням
Набралий причал:
Уся молодість світу
Спить у лоні води —
Недоторканий міф.*

Олеся Мудрак не шукає масового читача. Поетка вибрала життя на перекир. Що ж, має на це право, право бути такою, якою хоче, без зайвих виправдань і пояснень. Її поезія тримає в собі код української культури. Нова збірка “Оголена самотність” — поезія, а не фальшивий наратив, спрямований на підкуп мас. Голос Поета не може вклатися в канони і правила, наприклад, тої самої системи української сучасної літератури.

*Фонендоскопом
дошу прослуховуєш
З мене дихає степ.
Стиплером блискавки
скріплюєш*

*Почуття сакральні...
Поезія Олеси Мудрак в новій збірці — це пристрасть внутрішнього світу жінки-стихії. Це слово пристрастне й відверте, молоде, енергійне, сміливо-зухвале та лірично-слабке водночас.*

*Століття мед розніжено-гіркий
Господь збирає
у часу пелюстках.
Вночі розбила місяць об зірки...*

*Таки розбила:
Стогнуть світла друзки.
Поезія із присмаком еросу — це вже виклик. Але все у світі матерії має полярне визначення... Світ, культура, література — це біном, як свого часу визначила вчений зі світовим іменем Оксана Пахльовська... Ерос і танатос — скільки спільного в цих кодах нашого глибинного, архаїчного “я”. Саме в такому поєднанні вибудовано систему “Квітів зла” Шарля Бодлера, який виводив природу жінки зі світу інфернального. Або й у системі Миколи Хвильового.*

*А мудрість жіноча
приймає в тіло трагедію,
і тіло вбиратиме кожен
замолений гріх.
У вічність летитиму,
криком здригаючись “Де ти є?”
І сльози мої потойбічні
тектимуть зі стріх...*

Творчість Олеси Мудрак “детабуювала”, “деміфологізувала” і саме почуття кохання. Але за цими відвертими еротичними візіями важливо побачити глибший зміст, філософську схвильованість перед тим світом, який “оголює” кохання. Важливо відчутти момент фатального переходу крізь ерос у сфери людського несвідомого, у глибини самоті. Споживацьке суспільство сьогодні втратило здатність відчувати слово.

Але повернімося до теми відвертості кохання поезії Олеси Мудрак. Французька письменниця і теоретик перших романтиків Жермена де Сталь ще на початку XIX століття сформулювала в одному із трактатів той комплекс любовних відчуттів, який значно пізніше дослідники літератури назвуть “міжнародним кодом романтичних переживань”: “...за коханням — небуття. І це переконання змушує думати про смерть навіть у найшасливіші миті кохання. Тільки люди, здатні накласти на себе руки, можуть із деякою часткою здорового глузду спробувати піти цим великим шляхом щастя. Але ніщо не може відродити потягу, таємницею якого володіє інший...”

Яке може бути у світі засіб від такого страждання? Мужність убити себе... Ось це і справді означає померти...”

*Гарячий сніг пашить
в лавині ночі —
на цвинтарі ховаю
біль єства,
мої зіниці впали в Ваші очі
і грають в карти:
два на два.*

Не можна зводити еротичні мотиви творчості Олеси Мудрак до вульгарного фізіологізму через брак розуміння внутрішньої суті естетики поетично оспіваного кохання. Згадуваний уже Мішель Фуко писав: “Наразі в нашому суспільстві важлива тільки фізична краса. Тільки тіло має значення. Серце, характер, темперамент, — все, що складає особистість, усе, що робить її унікальною, вже не так важливе. Одна людина більше не прагне пізнати душу іншої, оскільки не прагне до любові. Сучасна атмосфера еротичності призводить до того, що фізичне важливіше від духовного. Глибоко людські стосунки, закоханість зникає. Залишається тільки оголена сексуальність”. Фуко писав про занепад принципів естетики духовного, чуттєвого в нашому суспільстві.

*Віч-на-віч з пеклом:
очі на вокзалі
(накрила ніч кабанячим крилом),
кров
із лютневих зір —
в мой печалі,
плюсочке на оголений фантом.
А кінь епохи чавить пракопитом,
у Бозі
родяться людина
та весна.*

Українська література може претендувати на світову тільки в разі серйозної ревізії її “фундаментальних” складових. Чи всі читатимуть у XXI столітті, наприклад, “Хіба ревуть воли...” Панаса Мирного та Івана Білика? Це запитання поставила Ліна Костенко під час “круглого столу” в Києво-Могилянській академії. І це не

спроба відмовитися від історичного контексту, від української історії. Навпаки, це спроба осмисленого прочитання української літератури, якщо ми і справді прагнемо до національної самоідентифікації, незалежної та демократичної держави. Річ у тім, що в українських анналах — сотні непрочитаних в українській літературі текстів, гідних читацької уваги. Україна має відкрити для себе Лесю Українку в повному розмаїтті її світового рівня драматургії, Івана Франка, маємо прочитати Володимира Свідзінського, Євгена Плужника, Миколу Хвильового.

Творчість Олеси Мудрак — це скло, на якому крізь слово зображено силует жінки, але за цим силуетом — вимір психології, естетики, філософії. Потрачувати її поезію як суто еротичну було б неправильно. Але в кожного є власний рівень художньої перцепції. В будь-якому разі цей вимір поезії — явище позитивне, бо в її поезії — українська концептосфера. І жінка поетичного буття Олеси Мудрак — українська.

*Скидають одяг-молодість
в траву
кам'яності баби чи вакханки...
Розкута, вільна,
виклична і бранка
степів —
іду, а п'яти простором ревуть...*

● **Дмитро ДРОЗДОВСЬКИЙ**, студент Національного університету “Києво-Могилянська академія”

БІЛА ПЛЯМА УКРАЇНСЬКОГО ФУТУРИЗМУ

Олег Ільницький. Український футуризм (1914—1930). Перекл. з англ. Рая Тхорук. — Львів: Літопис, 2003. — 456 с.

Одним із головних процесів в українській літературі за роки незалежності став перегляд літературного канону. Зокрема необхідно було реабілітувати, повернути в українську літературу цілі покоління митців, творчість яких з ідеологічних причин виявилася штучно видаленою з літературного процесу, приречена на цілковите забуття. Український футуризм як одне з найяскравіших явищ у вітчизняному мистецтві першої половини XX століття, й досі terra incognita для пересічного українця, відомого своєю аксіоматичною нехиттю до вивчення власної культурної спадщини. Однак і професійні мистецтвознавці, філологи, культурологи й усі, кому небайдужа українська культура, не можуть похвалитися тим, що мають цілісне уявлення про це явище. Наразі украї необхідним стало систематичне, цілісне дослідження, що могло б узагальнити й підвести підсумки футуристичній течії в українському мистецтві першої половини XX століття.

Книжка канадського літературознавця, професора Альберського університету Олега Ільницького — перша неупереджена спроба показати всебічний розвиток футуризму з історичного, теоретичного та літературного погляду від самих витоків (1914 р.) до його зникнення чи, точніше, знищення (1931 р.). Автор простежує витoki, розвиток і загибель цього непересічного явища, розглядаючи його в широкому європейському контексті. Окремими розділами цієї монографії є дослідження творчості таких митців, як Михайль Семенко, Гео Шкрупій, Олекса Слісаренко, Лесь Курбас, Дмитро Бузько, Леонід Скрипник, Юліан Шпол. Дослідник піднімає безліч дискусійних питань. Зокрема він наголошує, що необхідно зробити переоцінку внеску України, названої “коліською мистецької революції”, до розвитку світового мистецтва. До сьогодні значна частина культурних явищ Російської імперії ототожнюється у світі з російським мистецтвом, тоді як насправді є українським, грузинським, литовським, латвійським, польським тощо. Так сталося і з українським футуризмом. Саме в Україні зародилося чимало мистецьких рухів і видань, звідси походить низка видатних митців.

Український футуризм виростав із ранньомодерністських течій в Україні 1900—1910-х років і був відповіддю на них. Він демонстративно опирався злиттю з імперськими течіями і засвідчив прагнення подолати колоніальну залежність української культури. Футуризм запропонував нову модель українського мистецтва, що полягала у відмові від народництва і провінціалізму й визнанні європейської культурної моделі. Сучасники з тривогою реагували на виникнення радикальної мистецької течії, яка відкидала традицію та захопилася чаром екзотичного, виняткового, нового. Українське “добровільне” суспільство відразу піддало нову течію остракізму. Існування цього самобутнього явища позначене тривалим конфліктом із обскурантистською публікою, невизнанням та осудом. У роки урядування Сталіна, після розпуску літературних організацій і централізації радянського письменства футуризм був приречений на загибель, а митці розділили гірку долю усіх “неортодоксальних”, які були засуджені до ув'язнення та страсти.

Монографія про мистецький переворот в українській культурі зацікавить не лише фахівців, а й усіх, кому небайдужа історія української культури. Книга здобула перше місце в номінації “Наукова перекладна література” в конкурсі “Форуму видавців — 2003”.

● **В. ЧУЧКО**

ТОЙ, ЩО УЗЯВ НА СЕБЕ ВІДПОВІДАЛЬНІСТЬ ЗА ДОЛЮ НАЦІЇ

Небіж Симона Петлюри, син його сестри Маріямни Степан Скрипник (Патріарх Мстислав) писав про цей період у житті майбутнього провідника нації: “Користаючись з великого авторитету серед товаришів, Симон неподільно володів їхніми душами та був негласно обраним провідником національно свідомого юнацтва, що вчилася тоді в полтавських школах...”

Шкільна влада вважала С. Петлюру за “непоправного мазепинця”, що в її очах було значно лагіднішим явищем, ніж вусатий і бородатий соціаліст”. (“Українське православне слово”, 1976, № 5).

Здавалося б, у відкритті дошки немає нічого надзвичайного, її ще 1991 року слід було повісити. Адже Симон Петлюра народився в Полтаві, саме тут під намулом зросійщення, нав’язуваного “дядьками Отчествa чужого”, відчув міцну твердь материка на ім’я Україна.

Однак 15 літ кукобівське міське керівництво і низка кучмівських губернаторів, хто з хохляцькою хитрістю, хто з яничарською підступністю намагалися засунути справу вшанування Петлюри у якнайдалшу шухляду. Вони ткали павутину заспокоїливих слів, присипляючи громадськість, та без кінця висували на перший план якісь інші, ближчі душі малороса проекти — на кшталт бездарного пам’ятника галушці.

Але час бере своє. Відсутність меморіальної дошки і пам’ятника Симонові Петлюрі у його рідному місті суспільною думкою вже сприймається як абсурд, ба, навіть непристойність.

І ось нарешті в області з’явилася влада, яка підтримала ініціативу громадськості, зокрема Товариства “Просвіта” та Народного руху України. Полтавська обласна держадміністрація виділила 5 тис. грн. на меморіальну дошку видатному державникові. Голова ОДА Валерій Асадчев, виступаючи на урочистостях із приводу її відкриття, сказав, що цим актом зроблено перший дуже важливий крок для того, щоб пізнати тих людей, які творили нашу історію:

— Симон Петлюра — це людина, яка в буремні роки стала на чолі боротьби за Українську державу; тоді як інші повтікали від цієї великої відповідальності, він узяв її на себе. Він був м’якою, інтелігентною людиною, талановитим публіцистом, але корінь у нього був козацький, він виходець із цієї української козацької землі.

Говорив голова ОДА і про ту абсурдну ситуацію, коли в Полтаві немає вулиці Симона Петлюри, а багато вулиць носять імена людей, чужих чи ворожих Україні:

— Що зробили Роза Люксембург, Карл Лібкнехт для Української держави? Чи знали вони взагалі, що існує Полтавська земля? Думаю, вони й гадки про це не мали. То чому маємо продовжувати увічнювати в назвах полтавських вулиць імена цих комінтернівців? Чому дехто й досі боїться імен діячів Української Народної Республіки? Уже згодні, що це були великі постаті. Але як доходить до того, що треба поставити пам’ятник, вулицю перейменувати, тут відразу ховаємося у великий чеховський футляр: “Как бы чего не вышло”. То виходьмо з цього футляра! У Полтаві має постати пам’ятник Симонові Петлюрі, і нам соромно буде, якщо цей пам’ятник першими поставлять в іншому місті. Бо він тут народився. Можливо, тому, що ми 15 років боялися на-

ПЕТЛЮРА ПОВЕРНУВСЯ В АЛЬМА-МАТЕР

У дні відзначення 15-ої річниці Незалежності України в Полтаві відбулася непересічна подія: на приміщенні Державної аграрної академії (колишньої духовної семінарії) відкрито меморіальну дошку на честь Голови Директорії, Головного Отамана Військ УНР Симона Петлюри, який тут навчався у 1895—1901 роках і вже тоді був, як засвідчили його сучасники, “провідником українського руху”, членом Революційної української партії. Симон Петлюра був найактивнішим серед тих семінаристів, які вимагали введення до програми українознавчих предметів, звільнення жорстоких наглядачів, скасування в закладі системи шпигунства, яка так контрастувала з діяльністю прогресивних викладачів цього закладу, а головне — з Божими заповідями.

лежним чином пошанувати Симо-на Петлюру, в нас і немає таких постатей в уряді?..

“ТИ ЯВИШ СВІТЛИЙ ОБРАЗ ПРАВНОЇ ДЕРЖА- ВИ ДЕМОКРАТИЧНОЇ”

Для голови Полтавської обласної організації Всеукраїнського товариства “Просвіта”, колишнього політв’язня, “нашоукраїнця” Миколи Кульчинського відкриття меморіальної дошки Симонові Петлюрі — це увінчання праці багатьох полтавців, які започаткували в нашому місті Петлюрівські читання, які берегли світло життя й діяльності Симона Васильовича. Микола Кульчинський нагадав про подвиг тих полтавців, котрі в 70-ті роки підняли український прапор на вежі біля мосту неподалік Київського вокзалу. До речі, письменник Петро Петрович Ротач засвідчує, що його й інших дисидентів у 70-ті роки катівні допитували з приводу появи національного стяга на будівлі Краєзнавчого музею. Ці факти вимагають дослідження, адже герої, які вчинили ці подвиги, не повинні залишатися безіменними.

Відкриваючи дошку Симонові Петлюрі, Полтава вклонила подвигу того покоління своїх синів, яке навесні 1917 року завітало її синьо-жовтими прапорами, підтримало Центральну Раду, захищало Українську Народну Республіку. Юнаки з Кадетського корпусу, яких виховували бути підпорками Російської імперії, масово переходили на бік Центральної Ради.

— Усі, хто мав серце, усі, хто мав душу, не був зламаний імперією, не піддався, за словами Грушевського, “пеському обов’язку перед Москвою”, підтримали УНР. І ті слова, з якими звертався до них Симон Петлюра, актуальні і сьогодні, — сказав Микола Кульчинський.

Він повідомив про намір просвітян видати великим накла-

дом лист Симона Петлюри до генерала-хорунжого Миколи Удовиченка. Сьогодні він звучить суперактуально. Ось хоча б ця заувага Симона Петлюри про тогочасних партійних лідерів: “Вони партійні інтереси ставили вище державних, персональні моменти вище загальних... Партійна зацікавленість все заздрала, все запліднювала: дійшло до того, що мені не давали грошей на організацію Коша Слобожанської України. Я бачив, що українські партії мають силу революційну, деякі розкладову, а творчої, організаційної не мають. Я бачив, що вони не усвідомили собі головного: чи Україна як самостійна держава повинна в своїй закордонній політиці спиратись на Європу чи на Москву — Азію? Виявилось, що азійська спадщина в нас — занадто ще сильна...”

Надзвичайно актуальні думки Симона Петлюри про державний апарат, висловлені в цьому листі: “треба шукати тих, хто чорною роботою державною уміє творити певні реальні цінності”; що важливо зберегти ідею державності й повагу до уряду: “Я кілька разів міг би успішно “розганяти уряди”, але не робив цього, бо гадаю, що, особливо в молодій державі, це привело би до внутрішньої деморалізації”.

А ось і відповідь сьогочасним сепаратистам: “Основою державності повинна бути Центральна Україна — Наддніпрянина, а не периферія, частина її”.

Заступник голови Полтавської облради Петро Ворона нагадав, що серед діячів Центральної Ради третина була полтавцями, і серед тих, хто продовжував боротьбу за Українську державу в екзилі, їх була, мабуть, четверта частина. Тож пан Ворона висловив сподівання, що обласна рада ухвалить рішення про увічнення пам’яті наших славних земляків, яке, на жаль, не пройшло з першого разу на минулій сесії.

Меморіальну дошку освятив секретар Полтавської єпархії Української Православної Церкви Київського патріархату митрофорний протоієрей Миколай Храпач, який у своєму слові наголосив на тому, як глибоко розумів Симон Петлюра роль Української помісної церкви у формуванні духовної єдності нації. У листі до Івана Огієнка видатний державник писав: “Український патріарх — рівний патріархові московському — це річ, потреба якої вимагається інтересами української церкви та своєчасною оцінкою тих небезпек, що загрожувати будуть, — я це передбачаю, — в її натуральному розвитку. В майбутніх конфліктах нашої держави з Москвою внутрішнє міцна, ієрархічно дисциплінована українська церква може відграти велике позитивне значення у вислідах такої боротьби”.

Отець Миколай висловив сподівання, що настане час, коли приміщення колишньої семінарії буде повернуто Українській Церкві, і тут готуватимуть священників, які “вивчатимуть богослів’я і пізнаватимуть світ через любов до Бога, в єдності, толерантності, терпимості”. А виступи проти створення єдиної помісної Православної Церкви в Україні, на думку о. Миколая, — це “політиканство і деструктивна діяльність тієї “п’ятої колонії”, яка не хоче, щоб наріжним каменем нашої державності була найнадійніша основа — духовна єдність народу”.

У нелегких випробуваннях, що впали на голови справжнім патріотам України, які змушені були піти на ганебне тимчасове перемир’я з олігархічними кланами, нас, українців, нехай надихають слова Голови Директорії, Головного Отамана з його звернення до українського народу від 22 січня Року Божого 1923-го: “Після ганебної віковичної неволі, після страшного божевільного лихоліття Ти переможеш, Народе-Лицарю, і в Державі своїй не-

залежній установиш волю святу для всіх народів, що живуть на розкішних землях Твоїх. Вірний високим засадам волі і рівності, що кохав Ти з часів стародавніх, Ти явиш всім народам світлий образ правної держави демократичної з забезпеченням вольностей громадянських”.

А ТИМ ЧАСОМ ПОЛТАВЦІ ЩЕ ЖИВУТЬ НА ВУЛИЦІ УКРАЇНОЖЕРА АРТЬОМА

Родинний дім Симона Петлюри стояв на вулиці Загородній, 20, яка нині носить ім’я генерала Зигіна. Зовсім поряд, перпендикулярно до непримітної Загородньої, пролягає вулиця Артема, яку і громадськість, і прогресивні депутати Полтавської міської ради хочуть перейменувати на вулицю Симона Петлюри. Кращого варіанта годі й шукати. Як завжди, опираються цьому ретрогради з комуністичними “прибамбасами”. Добре відомо, як вони діють: колись “заблокували” перейменування вулиці “Уютної” (який жадливий мовний покруч!) на вулицю відомого письменника, художника, жертви сталінських репресій Грицька Коваленка, дім якого ще й досі стоїть на тій “Уютній”. Ходили по квартирах, спокушали мешканців до підписування листів протесту, обстрілювали ім’я великого українця. Так само може бути й у випадку з наданням вулиці Артема імені Симона Петлюри. Тож сьогодні, мені здається, дуже важливо донести до мешканців вулиці відомості про того, чие ім’я носить їхня вулиця.

Хто ж він, товариш Артём, а насправді Фьодор Сергєєв? Син підрядчика, уродженець села Пльбово, тепер Фатезького району Курської області, в 1903 році — агент “Іскри” в Україні, у 1905-му — ворохобив у Харкові, у 1918-му — голова раднаркому ворохобної Донецько-Криворізької Радянської Республіки. Того ж року удостоївся посади заступника голови і наркома радянської пропаганди незаконного Тимчасового робітничо-селянського уряду України.

Що ж пропагував “нарком” Артём? Про це залишив спогади Володимир Затонський, якому навіть нинішні товариші комуністи повірять, бо це їхній однопартієць. Він пише, що якось, увійшовши до кабінету Леніна, застав там Артёма. “Я його раніше не знав. Він почав енергійно нападати на Український советський Уряд, називав нас самозванцями й іншими такими нещанобливими епітетами. Між тим, він і сам формально входив до складу Народного Секретаріату. Він, як тепер пам’ятаю, доводив, що це справа реакційна — утворювати Україну, хоч би навіть советську. Він казав: “Робітники Донбасу і взагалі міських промислових районів — не українці. Селяни також мало в цьому розуміють. Якщо на Правобережжі, з Києвом на чолі, є якісь українці, то хай їм біс — нехай роблять, що самі хочуть. А тут у нас, у південно-промисловій центрі, треба просто організувати советську владу, що підлягає безпосередньо Петроградові, й жодної України не вигадувати”.

Коментарі, мабуть, зайві. Полтава, яка у 1918—1921 роках послала тисячі своїх синів боротися з головорізами Муравйових і Артёмів, із продагонами і чрезвычайниками, Полтава, яка називає себе духовною столицею України, мусить негайно стерти зі свого чола тавро, поставлене колись цековсько-обкомівськими прихильниками цього україножера.

● Ганна ДЕНИСКО

*Продовження. Поч. у ч. 39–52
за 2003 р., ч. 2–9, 11–14, 16–18,
20–2, 28, 30, 32, 34, 37, 39,
41, 43, 45, 51 за 2004 р.,
ч. 3, 6, 7, 9, 11, 14, 15, 20, 22, 26–28,
29, 32, 35, 39, 42, 45, 52 за 2005 р.,
ч. 8, 10, 14, 19, 22, 27 за 2006 р.*

Аденюк В. Г., м. Хотин	128,00
Антонюк О. В., м. Хотин	142,00
Ацкуляк І. М., м. Хотин	35,00
Бажанська С. Д., м. Львів	90,00
Безкровна-Лахижа Н. І., Лахижа А. І., м. Севастополь	50,00
Боршуляк П. А., м. Хотин	16,00
ВАТ "Хотинське АТП-17741"	100,00
Волошин М. П., м. Львів	50,00
Егера М. Г., м. Хотин	10,00
За дорученням громади с. Григорово Рогатинського р-ну Івано-Франківської обл. (ч/з Дронь О. А.)	70,00
Коліниченко А. В., м. Харків	200,00
Колодченко В. Е., м. Київ	4,00
Колодченко В. П., м. Київ	10,00
Колодченко Е. Б., м. Київ	10,00
Криволазчук М. О., м. Донецьк	100,00
Лачанак С. Ю., м. Львів	100,00
Литвинова Л. Л., м. Суми	50,00
Лучко В. Ф., м. Львів	285,00
Новомиргород М. А., м. Кировоград	10,00
Омельницька Л. А., м. Дніпропетровськ	50,00
Павлусь М. Я.	200,00
Письменна Т. Ю., м. Дніпропетровськ	15,00
Письменна Т. Ю., м. Дніпропетровськ	20,00

Плаксивий О., м. Хотин	10,00
Плашко А. Г., м. Запоріжжя	1000,00
Попова С. М., м. Харків	60,00
Расковський В. А., м. Хотин	107,00
Родина Наконечних зі Львова	1000,00
Самарець А. П., Дніпропетровська обл.	20,00
Слинько В. І., м. Українка Київської обл.	50,00
Стовбун Д. І. та Гавриляк С., м. Івано-Франківськ	310,00
Тарадай І. А., м. Червоноград Львівської обл.	40,00
Тарадай О. І., м. Червоноград Львівської обл.	20,00
Улик М. С., м. Хотин	10,00
Управління пенсійного фонду м. Рівне (ч/з Баранюк)	54,88
Халімончук В. Є., м. Київ	2200,00
Халімончук В. Г., м. Київ	2280,00
Ч/з Стовбун Д. І.	310,00
Шевченко О. А., м. Кам'янець-Подільський	30,00
Школа № 5, м. Хотин (ч/з Корчак Т. В.)	64,00
Ярославський Ю. М., м. Хотин	5,00

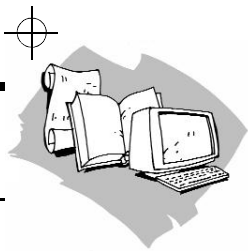
Калин С. І.	20,00
Ковцун Р. С.	10,00
Король Д. Г.	10,00
Литван М. І.	5,00
Місюра М.	20,00
Петруняк В. П.	10,00
Петруняк М. І.	10,00
Равлюк Г. М.	10,00
Риндич Г. О.	160,00
Сірман І. М.	10,00
Стовбун Д. І.	5,00
Шевага А. Д.	10,00
Школьный С. П.	10,00
Шушваль І. І.	20,00
Всього:	310,00

Схвалюємо і підтримуємо Вашу ідею спорудження храму Кобзаря біля Чернечої гори. Ми з дружиною були в Каневі й поклонилися могилі безсмертного Тараса. Моторошно стає на душі від того, що сталося з Україною і з українцями за час панування над Україною царської і більшовицької Росії. А в Каневі ще й досі стоїть пам'ятник отому картавому сифілітику — Леніну, а козацькі онуки забули материнську мову.

Тримаймося, українці!

Ярослава та Мефодій ВОЛОШИНИ,
м. Львів

ВІДЛУННЯ ІV ВСЕСВІТНЬОГО
ФОРУМУ УКРАЇНЦІВ

ПОВЕРТАЮЧИСЬ
ДО НАДРУКОВАНОГО

Буваючи як журналіст на численних столичних зібраннях, форумах, з'їздах і віче, я з сумом вдивляюсь у зал, чуючи бідкання про брак свободи слова. І думаю: "Якби на триста патріотів знайшовся хоч один чоловік із грішми, або на триста з грішми — один патріот, невже так важко було б зробити потужне сучасне видання?"

СМЕРТЬ ШЕВЧЕНКА

Початок наш Гімн таки веде від Тараса Шевченка. Микола Вербицький-Антіох, син секретаря Чернігівської губернської управи, в 16 років вступив до Київського університету св. Володимира. За свої сатиричні віршики й організацію студентської газети “Помийниця”, по “особистому прохання Ректора” був переведений у Петербурзький університет “для охолодження”. Привіз його батько й поселив у будинку свого університетського побратима — архітектора Штакеншнейдера, де вже мешкали його далекі родичі, студенти — Іван Рашевський і Павло Чубинський. Невдовзі там зупинився і Опанас Маркович, що повернувся з-за кордону.

А зовсім поряд, у будинку Академії мистецтв мешкав Шевченко. Не один вечір він заглядав до них. Миколка, музичний талант якого відзначав сам Михайло Глінка, сідав за фортепіано, а Опанас Маркович заспівував своїм прекрасним баритоном. Йому частенько підспівував сам Тарас Григорович, хоч і любив сміятися, що тепер із його голосом можна співати лише “Зайнято!”

Опанас Маркович упростав Тараса привести хлопців на вечірки “Основи”, які фактично були зібраннями Петербурзької “Громади”. На жаль, ні Куліш, ні Костомаров не залишили письмових спогадів про ті вечірки. Доводиться цитувати спогади Логвина Пантелєєва:

“Я тогда очень мало обращал внимания на физиономию, но лицо Шевченко положительно увлекло меня. На близком расстоянии он выглядел очень схожим, как изображен на литографическом портрете Мюллера: лицо коричневого оттенка, носило явные следы многого пережитого, в том числе и той болезни, которая в последние годы преждевременно ускорила его жизненный конец...”

Та не довго продовжувалося те спілкування з Кобзарем. Зломлений тугою за Батьківщиною, до якої була закрита дорога, та зрадою коханої, він тяжко захворів серцем і невдовзі помер. Друзі брали участь і в похованні Шевченка, і в благочинних вечорах у його пам’яті. Тільки зразу уточню. Ніхто не забороняв похорону нашого Апостола. Ніхто не репресував студентів за участь у його похороні. Заворушення спричинило зовсім інше. Та щоб самому не перебрівувати подій, краще зачитую з книги споминів Логвина Пантелєєва:

“Они совпали во времени — панихида в католическом соборе по пяти убитым в Варшаве при подавлении манифестации 13 февраля 1861 и похороны Шевченко... когда для нас, русских, совершенно неожиданно раздалось пение польского гимна и все поляки в одно мгновение пали на колени и со слезами в глазах присоединились к пению гимна... Сразу вслед за панихидой состоялись похороны Шевченко... польская корпорация в полном составе проводила Шевченко на кладбище. Там Хоршевский от имени поляков сказал на польском языке очень умное и теплое слово, оно потом было напечатано в “Основе”...

По поводу панихиды началось следствие, что предполагало привлечь к ответственности только польских студентов. Русские студенты постановили собрать в следственную комиссию листы с подписями в доказательство, что и они были на панихиде. Попечитель И. Д. Делянов застал студента А. Штакеншнейдера с листками и потребовал отодать их или оставить университет. Собралась сходка, главную роль играли князь Нехлюдов и Чубинский, уладившие конфликт...”

Та згодом конфлікт перейшов у студентські заворушення, і всі вищі навчальні заклади Петербурга та Москви були закриті. Організаторів заворушень або забрали в москалі, або перевели до Казанського університету.

Миколу Вербицького, як і його земляків, відправили додому, до того ж в III відділенні вже лежав донос про те, що він насмілювався перекласти “Єще польська не згінела” українською.

ПРОЩАЛЬНА ВЕЧІРКА

Через рік Миколу Вербицького викликали в Петербург, щоб вирішити питання про відновлення у студентах. Із цього приводу і збиралася вечірка. Першими прийшли сусіди — брати Йосип (ровесник Миколи) та Тадей Рильські. Потім із двома дівчатами-пансіонерками під ручку вкотився кавун-веселун Павлусь Чубинський. За ним статечно увійшли нащадок болгарських царів Олександр Стоянов і вже відомий поет Павло Сова (Павлін Свенціцький). Потім гамірною юрбою завітали Павло Житецький і Іван Навроцький із друзями-сербами...

Вечірка як вечірка. Їли, пили, співали, згадували. Згадав і Чубинський про похорони Шевченка, про ту Панахиду, коли пролунав

Тарас Шевченко

Павло Чубинський

Михайло Вербицький

ШЕВЧЕНКО БУВ ПРИСУТНІЙ ПРИ НАПИСАННІ ГІМНУ УКРАЇНИ

Мені не пощастило з дитинством. Не виповнилося і року, як разом із заручниками фашисти розстріляли мою матусю. Батько з війни привіз мачуху, і в його сім’ї я виявився зайвим. Батьків мені замінила бабуся — Євгенія Львівна Вербицька-Кулішева. Дочка прийомного сина Пантелеймона Куліша (після того, як їхня пасербиця, племінниця дружини, вийшла заміж, він усиновив молодшого сина старшого брата Миколи), невістка автора слів “Ще не вмерли України...” Миколи Вербицького-Антіоха. У неї теж, крім мене, не було нікого. Дочку — мою матір, розстріляли поліцаї з Волинського січового куреня разом із сотнею заручників у 1941-му під Яцевським концтабором. Син — Євген Вербицький — зник десь у ГУЛАГу в 1951-му, після того, як заїс у Львівське видавництво свій роман про три харківських оточення, які він, рядовий солдат, пережив. Її другий чоловік Микола Григорович Савенко був закатований лісовиками під Гушчинцями на Вінниччині у 1948-му... Бували ми часто у таких же вдових сестер Вербицьких — Віри, чоловіка якої, поета-символіста, автора “За Україну, за її долю” Миколу Вороного і сина, прекрасного поета, автора маршів “фізкультурників” (“Чтобы тело и душа были молоды”) та “Авіаторів” (“Всё выше, и выше, и выше”) Марка Вороного, знищили у кляті тридцяті, та Мусі, дружини знаменитого російського художника Ракова, який так і не повернувся до неї і п’ятьох дітей із Колими. Ні, він не загинув. Просто чоловіком був їй там, на засланні (сестри відмотали колимську п’ятірку за рідних). На волі для сім’ї в його житті місця не знайшлося...

От серед цих, тоді ще не дуже й старих бабусь пройшло моє дитинство. Пройшло в розповідях про людей нашого Роду, їхніх друзів і близьких. Про Віктора Забілу, братів Білозерських, Іллю Дорошенка, Опанаса Марковича, Кулешів, Рашевських, Глібова і, нарешті, про самого Шевченка, з яким Вербицький був в останні місяці його життя.

А потім було навчання в Київському технологічному інституті харчової промисловості й життя в гуртожитку по Тарасівській 5/7. Був приїзд до мене бабусі в серпні 1961. Були вечори у її родичів по чоловіку — бабусь Голіциних, що мешкали поряд у кам’яниці з колонами. От у них я і побачив альбомчик їхньої матусі в сап’янових обкладинках із віршем “Ще не вмерли України”. Вони тоді запевняли, що саме в цій кімнаті за цим фортепіано юні студенти творили “Ще не вмерли”. Записав їхню розповідь. А потім були відрядження по всьому Союзу для впровадження своїх розробок. І де б не був, від Калінінграда до Магадана і від Баку до Архангельська, всюди в залах старожитностей центральних бібліотек розшукував стародруки з тих 40—90 років XIX сторіччя, вписував згадки про людей Роду, Шевченка та його друзів.

Отож за родовими переказами, перевіреними літературними пошуками в основних бібліотеках Союзу і розповідь Вам історію створення Гімну.

польський Гімн. Дівчата, а були тут і сестри Голіцини, і красуні з пансіону Ленц, попрохали присутніх поляків проспівати гімн. За фортепіано сів Вербицький, а Рильські та Свенціцький заспівали бунтівні рядки. Коли ж вони скінчили, Микола став тихо наспівувати свій переклад: “Мати Польща не загине, доки ми живемо”. Тут Павло Чубинський замість похвали сказав Миколі, що чим переказувати чужу пісню, краще написати таку свою, он скільки вже часу Володимир Антонович просить громадівців створити свою пісню, на кшталт “Марсельєзи”.

Микола, який славився імпровізаціями, не став комизитися і тут же, під той же мотив, заспівав, творячи нову пісню:

*“Ще не вмерли України ні слава, ні воля,
Ще нам, браття молодії,
Усміхнеться доля.*

*Ще розвіє чорні хмари і біля віконця,
Ми в своїй вкраїнській хаті
Діждемося сонця.*

*Спогадаймо ж тяжкий час,
Лихую годину,*

*Й тих, що вміли боронити
Рідну Україну —*

*Наливайко і Павлюк і Тарас Трясило
Із могили кличуть нас на святее діло...”*

Тадею Рильському і Павліну Свенціцькому, родичів яких від немовлять до старечі вирізав Павло Бут (Павлюк), не сподобалася згадка про нього, і Йосип Рильський, що так і не відійшов від фортепіано, заспівав свій варіант:

*“Згинуть наші вороженьки,
Мов роса на сонці,
Запануєм і ми, браття, у своїй сторонці
Наливайко, Залізник і Тарас Трясило
Із могили нас зовуть на святее діло.
Спогадаймо ж славу смерть
Лицарів козацтва,*

*Щоб не стратить марно нам
Своєго юнацтва.*

Ой Богдане-Зіновію,

п’яний наш гетьмане,

*Защо віддав Україну москалям позаним,
Щоб вернути її честь, ляжем головами,
Наречемось України вірними синами...”*

Тут уже не витримав правник Чубинський, який побачив небезпеку виконання такого тексту. Він відсторонив поляків від фортепіано і запропонував свій, менш небезпечний варіант:

*“Гей Богдане-Зіновію, необачний сине.
Нащо віддав на поталу ньеньку Україну,
Щоб вернути її честь, станем куренями,
Наречемось України вірними синами!”*

Подав голос і Олександр Стоянов. Вказуючи на сербів, котрі про щось випитували в Івана Навроцького, він запропонував:

*“Наші братчики слов’яни вже
за зброю взялись,
Не допустимо, щоб ми позаду зістались!”*

Здається, пісня була закінчена. Щоправда, далеко їй було до тієї Марсельєзи...

Знову пішли спогади, заспівали “Соловейка” Віктора Забіли та “Журбу” Леоніда Глібова. Та от серб Петро Ентич-Карич могутнім баритоном заспівав свій Гімн, де приспівом були слова: “Серце біє і кров ліє за нашу свободу”...

— “Та це ж саме те, чого нам не вистачало”, — схопився Павлусь Чубинський і написав безсмертні рядки:

*“Душу й тіло ми положим
за нашу свободу
І покажем, що ми браття
козацького роду!
Гей-о-гей же браття милі,
нумо братися за діло,*

*Гей-о-гей, пора вставати,
пора волю здобувати!”*

От тепер пісня була вже закінчена. Всі записали собі її слова. Свій примірник Тадей Рильський віддав побратиму Володимирі Антоновичу. Коли через кілька тижнів повернувся до Києва з етнографічної експедиції по селах Микола Лисенко (жив у тому ж будинку, що і Рильські поряд із будинком Голіциних), Антонович доручив йому покласти на музику слова нової пісні. Уже через тиждень нова “Українська Марсельєза” полетіла по Лівобережжю. Полетіла, як гімн Громади.

СВІТЛИЙ ШЛЯХ ГІМНУ

Гімном України пісня стала на Правобережжі. Стала завдяки тому, що її там приписували Шевченку. А було це так. Свій примірник Вербицький, коли був у батьків у Чернігові, віддав доброму знайомому — Пантелеймону Кулішу. Пантелеймон поклявся надрукувати вірш. От тільки чого вартою була та клятва, якщо “Основа” (не без вини Куліша) припинила існування. Куліш поїхав лікувати нерви до Італії. По дорозі зупинився у Львові. Старовинне місто, люди так сподобалися Кулішу, що він, скупердяй по натурі, пообіцяв літератору Ксенофонту Климковичу віддати ненадруковані вірші Шевченка з архіву “Основи”. Переправив він вірші з уже знайомим нам Павліном Свенціцьким, який після придушення польського повстання емігрував до Львова.

Чи то Куліш, чи сам Свенціцький зробив це, але разом із “Заповітом”, “Мені однаково”, “М. Костомарову” було передано і “Ще не вмерла України”.

У журналі “Мета” № 4 за 1863 рік усі чотири вірші були надруковані. Відкривався журнал віршем “Ще не вмерла”, за яким ішли три вірші Шевченка і під ними було поміщено його підпис.

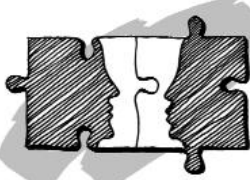
Це число журналу катехит Перемишльської семінарії о. Юстин Желехівський відвіз своєму побратимові, млинівському священику Михайлу Вербицькому.

Отець Вербицький фанатично любив Шевченка, мріяв покласти на музику всі його вірші. Отже, отримавши журнал, він уже через тиждень поклав на музику всі чотири поезії. Уже в грудні, на зібранні громади Перемишльської семінарії, пролунала вперше “Ще не вмерли України”. Ректору настільки сподобалася пісня, що він рекомендував семінаристам поширювати її серед прочан, а о. Вербицького пропхав зробити з солоспів хорал. І от уже на свято Івана Хрестителя, перед багатотисячним натовпом перемишльців пролунав могутній хорал у виконанні зведеного хору. Присутньому на святі єпископу Томі Полянському (1860—1869), засновнику першого українського театру у Львові (тепер там “Народний дім”, що з тих часів так і не ремонтувався) так сподобався хорал, що при відкритті українського театру в Львові 25.12.1864 постановкою опери Карла Гайнца “Запорожці”, він наказав режисеру вставити в дію, як гімн, “Ще не вмерло Запоріжжя”. В афіші ж було надруковано гімн “Ще не вмерла України” і підписи під ним — Тарас Шевченко та Михайло Вербицький. Уранку, на другий день після вистави, “Ще не вмерли України” співав увесь Львів. Уся Галичина вважала, що слова пісні написав Шевченко, Апостол України. Тому і стала ця пісня Гімном, спочатку Західної України, а потім УНР. А “Марсельєзу Громади”, написану студентами, незабаром забули...

Після того, як Україна здобула незалежність, а “Ще не вмерли України” стала її Гімном, кожен рік у Польщі на Млинівському кладовищі Перемишльського повіту збираються українці майже з усього світу. Збираються, щоб уклонитися праху автора музики Гімну.

Праху авторів слів ніхто не вклоняється. Бо невідомо, де могили Йосипа Рильського та Олександра Стоянова. Нинішня могила Павла Чубинського чисто символічна. У роки війни бориспільським кладовищем, де він похований, проліг глибокий протитанковий рів, і прах автора Гімну лежить невідомо де. А на місці поховання Миколи Вербицького, з Болдиної Гори в Чернігові, між могилами Опанаса Марковича та Михайла Коцюбинського, його старшого і молодшого побратимів, спускається яр-стежина в урочище Святе. У 1922-му, коли за наказом Леніна конфіскували церковні цінності, розрили і знищили поховання і співавтора відміни кріпацтва кн. Голіцина, і його племінника, автора “Ще не вмерли України”. Тож по їхньому праху йдуть нині люди в “Святе”...

● **Володимир СИРОТЕНКО (ВЕРБИЦЬКИЙ)**

— *За вагомий внесок у відродження духовності Президент України нагородив студію мод “Віоріка” ювілейною медаллю до 10-ї річниці Незалежності України, а Вас як творчого керівника удостоєно Почесної орденської відзнаки “Суспільне визнання”. А з чого все починалося?*

— Я народилася в Молдові. Десять років працювала вдома як приватна кравчиня. І вже тоді, незважаючи на молодість, мала поважних замовників і в Молдові, і в Чернівцях. А на Буковині розпочинала власну справу з однокімнатної квартири та ножиці швейної машинки “Подольськ”. Замовлень було настільки багато, що до нашого двору неможливо було зайти, — шодня стояла черга клієнтів. Я цілодобово шила із трьома кравчинями з Кривого Рогу, які на той час уже офіційно в мене працювали. Робота поглинала весь час і надзвичайно складно було приділяти належну увагу родині, особливо дітям.

— *Хто допоміг Вам вистояти і таки розбудувати свій бізнес?*

— Від самого початку, ось уже 16 років ми з моїм чоловіком Іллею працюємо разом у модельному бізнесі. Саме йому я завдячую всім, чого досягла. Але на початку становлення нашого бізнесу нам дуже допомогла моя мама. Вона забрала моїх дітей під своє крило. І це єдине, що врятувало і допомогло мені в той скрутний час вистояти. До 50 років моя мама була зі мною поруч. Вона виростила моїх дітей. І це вважаю великим щастям, яке я отримала від Бога. Що ж до самого дизайну весільного та вечірнього вбрання, то наші кравчині практично втілюють у життя всі мої розробки, ескізи, моє бачення фасонів, аксесуарів, фурнітури і саме їх уже сьогодні можна побачити в світових каталогах моди на 2007 рік.

— *Сьогодні студія мод “Віоріка” відома далеко за межами Буковини. Що сприяло успіху?*

— Якщо говорити про успіх студії мод “Віоріка”, то це не тільки мої досягнення, а й усієї нашої родини. Всі труднощі долі, які лягали на мої плечі, ділилися порівну між усіма членами родини. І тільки так ми змогли втілити в життя мою мрію останніх семи років: потрапити на світовий ринок моди. Вважаю, що мені це вдалося саме завдяки сімейному підряду. За нашим бізнесом не стояли мільйони, а лише величезна виснажлива праця нашої сім’ї та колективу, 30 колег-однородумців, з якими працюю вже не один рік. Самотужки встигати за модою, ловити її нові віяння і тенденції, які з’являються щосезону на світовому ринку, — вкрай складно. І саме така підтримка родини важить більше, ніж великі гроші. Тільки за рік ми з чоловіком долаємо понад 50 тисяч км. Буваємо не тільки в Парижі, а й в інших країнах, де вивчаємо моду, відвідуємо виставки, збираємо по крихтах інформацію про нові напрямки й стилі. Ці пошуки не безнадійні, бо все побачене ми переосмислюємо і втілюємо в наші моделі.

— *Щоб потрапити на світовий ринок моди, необхідно було долати й творчі перешкоди?*

— Звичайно. Наше підприємство — ровесник незалежності держави, з року в рік стверджувалося, підіймалося на нові професійні шаблі творчості, якості, досконалості. Сходінка за сходінкою, починаючи від регіональних до республіканських і міжнародних конкурсів, ми рухалися до свого першого успіху. За 16 років творчих пошуків і наполегливої праці ексклюзивне високоякісне вбрання під торгову марку “Віоріка” здобуло прихильність красунь не лише України, Молдови і Росії, а й Польщі, Німеччини, Франції. Сьогодні ми постійні учасники міжнародних виставок, конкурсів, фестивалів краси і моди. Свідченням світового професійного визнання стали численні нагороди і відзнаки “Віоріки”: дипломи конкурсів “Весільний вальс” 2000—2002 рр. (Росія), фестивалів “Мерцішор — 2000” (Молдова), “Стиль та мода — 2001” (Прага), “Мода нового тисячоліття — 2003” (Дюссельдорф), а також перемоги в національних конкурсах “Панна регіональна — 2000”, “Міні-віце-панночка України — 2001”, “Панна України — 2002” та Міжнародної премії “Бізнес—Олімп”, якої торгова марка “Віоріка” була удостоєна 2003 та 2004 років. Усе це дало нам можливість потрапити на світовий ринок моди.

— *Яким був перший крок на професійний подіум?*

— Я запам’ятала його на все життя. Це був мій перший показ у Чернівцях. Привіта-

«ВІОРИКА» — ЦЕ СВІТОВЕ ВИЗНАННЯ УКРАЇНСЬКИХ МОДЕЛЬЄРІВ

Створювати красу, жити і працювати для добра — такий девіз і кредо відомої модельєрки Буковини Віоріки БОДНАРЮК. У цьому вбачає своє призначення і покликання й колектив малого підприємства “Фантазія”, яким керує Ілля Боднарюк, більше знаний в Україні та далеко за її межами студією мод “Віоріка”.

Творчий дизайн, вишуканий стиль, неповторне поєднання класики й сучасності, які притаманні буковинській дизайнерці та її талановитим колегам, стали не тільки запорукою успіху, а й принесли світове визнання українським модельєрам.

Буковинські майстрині сьогодні створюють елітне весільне, елегантне вечірнє, ошатне святкове, яскраве сценічне вбрання і своєю працею стверджують, що краса врятує світ.

Сьогодні про свій шлях до Олімпу світової моди розповідає керівник студії мод “Віоріка”, відмінник служби побуту України Віоріка БОДНАРЮК.

ти мене з цією подією прийшов мій давній друг, народний артист Молдови І. Суручану. Але я так хвилювалася, що коли побачила у шпаринку переповнений зал музично-драматичного театру ім. О. Кобилянської і мені повідомили, що він у залі, то, зробивши перший крок на сцену, відчула, що мене ноги не тримають, а в голові блискавкою майнула думка: “Ну, ще один крок і я падаю”. І саме в цей момент мій молодший син Річард, який неодноразово брав участь у таких показах і цього разу виводив мене на сцену, внутрішньо відчув, що я ось-ось впаду, тихенько сказав: “Мамо, якщо ти візьмешся за мою руку і будеш міцніше за неї триматися, то ти зробиш перший крок, а потім ще два. Ти не дивишся на людей, а лише відчувай, що я тримаю твою руку і ти не впадеши!” Так мій шестирічний син допоміг мені зробити перший крок на професійний подіум моди. Це відчуття запам’ятала на все життя. Тому сьогодні

ні живу і працюю для того, аби могла їм допомогти в житті, адже мої діти всі ці роки мене підтримували.

— *Сьогодні Ви успішно працюєте не тільки на східному ринку держав СНД, а й на світовому...*

— Практично вже 30 років працюю, вивчаю та впроваджую нашу буковинську моду на східному та російському ринку. Це дало можливість впровадити наші моделі на сві-

до нас приїжджала наречена з Тернополя, випускниця вищого навчального закладу С.-Петербурга. Дівчина мала вишуканий смак і досвід одягатися, тому вимоги в неї були неабиякі. До того ж батьки-бізнесмени могли задовольнити її високі запити. Проте об’їздивши салони Києва, Москви, Одеси та Львова, дівчина не змогла придбати весільну сукню, яка була б їй до вподоби. В Києві лише прокат такої сукні коштував 5 тисяч доларів, в Одесі за 15 тисяч доларів можна купити, а в Москві прокат 5 тисяч доларів, а купити можна за 20 тисяч доларів. Це ціни світового ринку, але вони вже реальні на ринках СНД. Коли дівчина приїхала з батьками до Чернівців, то з’ясувалося, те, що вона шукала скрізь за такі великі гроші, у нас можна купити вдсятеро дешевше.

Тобто, все, чого бажає найвибагливіший клієнт, усі нові тенденції, що впроваджуються на світовому модельному ринку, є в нашому весільному салоні.

— *Кажуть, для модельєра престижно, коли в нього одягаються VIP-персони чи зірки шоу-бізнесу?*

— Ми шиемо вбрання для багатьох відомих людей в Україні, Молдові, Росії. Свого часу я одягала дочку Снегура, першого секретаря ЦК, родини всіх міністрів Молдови. Але я не хизуюся тим, що серед моїх клієнтів є VIP-персони чи зірки. Мені набагато приємніше, коли до мене приходять люди, які виростили художу, продала її, а за отримані гроші хоче подарувати своїй дитині щастя. Хіба це не більше, ніж міністр?! Повірте, більше! Адже наша держава складається саме з таких простих, працелюбних і добрих людей. А щодо зірок... Зірки на світовому ринку моди платять великі гроші за ім’я відомої торгової марки чи фірми. Натомість нашим зіркам треба все шити безкоштовно. Такого ніде в світі немає. Тому не вважаю за велике досягнення, що наші зірки одягаються у нас.

— *Коли Ви відчуваєте задоволення від роботи?*

— Коли можу однаково гарно і добре одягнути клієнтку, яка дозволить собі витратити на сукню лише 500 гривень, і ту, яка заплатить 12 тисяч гривень. І щаслива з того, що можу зрозуміти і догодити їм обом. А от коли мені вдається придумати для дівчини з природними вадами таку модель сукні, в якій вона відчуває себе щасливою, то це моє справжнє досягнення як модельєра. Для мене немає красивих чи некрасивих людей. Я завжди в наших наречених чи випускницях відчуваю душу. Мені здається, що на землі немає кращого покликання, ніж професія модельєра!

— *Кожен майстер мріє мати спадкоємців. Хто продовжить Вашу справу?*

— Я давно замислювалася над цим. Протягом багатьох років намагалася прищепити любов до модельного мистецтва моему старшому синові Юрію. Залучала його до нашої справи. Спочатку він робив усе, так би мовити, з примусу. Допомігав, розуміючи, наскільки мені складно самотужки все реалізовувати. Тільки цього року я відчула душевний спокій за майбутнє нашого бізнесу. Юрій, закінчивши економічний факультет університету, вирішив серйозно займатися родинним бізнесом. У нього є смак, художнє бачення, власний почерк. І сьогодні в його руках усі наші зв’язки зі світовим модельним бізнесом. Він займається каталогами, інтернетом, відео- і фотозйомками, виставками. І для мене велика радість, що йому це вдається. Молодий син Річард змалку в нашому бізнесі. Він залюбки брав участь у показах. Нині — студент історичного факультету ЧНУ ім. Ю. Федьковича, добре знає декілька мов і на виставках часто виконує роль перекладача. Тому сьогодні вже не тільки чоловік Ілля, а й сини — моя надійна опора і підтримка в бізнесі. І я можу з упевненістю сказати, що все, про що я мріяла, збулося, мої плани зреалізувалися. Я дякую Богу за все. Бо він мені дав у житті те, чого бажала: доброго чоловіка, синів, дім, який я побудувала, справу, яка дорожча над усе на світі. Залишилося дочекатися гарних невісток, котрі також полюблять наш бізнес і ми разом зможемо ще порадувати людей своєю працею.

Спілкувалася
Марія ВИШНЕВСЬКА

У Національному університеті “Киево-Могилянська академія” відбулася публічна лекція Денніса Вілкокса, званого у світі фахівця з паблік-релейшнз. Лекція мала назву “Межа PR та журналістики. Етичні принципи PR”. Доктор Вілкокс є професором зі зв'язків із громадськістю та колишнім директором Школи журналістики та масових комунікацій (Університет Сан-Хосе, США), автором шести книжок із PR. Він уперше приїхав до України, щоб очолити журі конкурсу PR-проектів “Pravda Awards” та виступити з промовою на PR-Конгресі, який організувала Українська асоціація зв'язків із громадськістю, і, на прохання PR-агенції “Пі Ар Пі Україна”, погодився дати відкриту лекцію для студентів київських університетів, які планують пов'язати своє майбутнє з PR.

2000 року доктор Вілкокс уїхав до десятки найкращих викладачів зі зв'язків із громадськістю у США за результатами журналу “PRWeek”. Цього року Гіронський університет (Іспанія) відзначив його міжнародною нагородою “Xifra-Neras International Award” за вагомий внесок в освіту з PR. Задіяний у програмах міжнародної освіти, протягом двох літніх семестрів він викладав короткий курс для студентів Університету Сан-Хосе в Бангкоку, а також працював у національному комітеті програми “MACKI” (Muskie Fellows) за спеціальністю “Журналістика” при відборі студентів із Росії та інших країн колишнього Радянського Союзу. Влітку 2006 року він працював як дослідник на Зальцбурзькому семінарі в Австрії.

Денніс Вілкокс автор книжки “Зв'язки з громадськістю: стратегії і тактики”, яку видавали 8 разів (видавництва Allun & Vascon) і яку використовують як навчальний посібник у коледжах та університетах по всьому світу. Пан Вілкокс має численні нагороди в галузі PR і викладає за програмами обміну в університетах різних країн світу (Латвії, Румунії, Австралії, Сінгапурі, Тайланді, Іспанії та Аргентині), а відтепер — і в Україні.

У лекції Денніса Вілкокса йшлося про етичний взаємозв'язок між сучасною журналістикою та технологіями паблік-релейшнз. Досвід по-

Денніс Вілкокс

PR ТА ЖУРНАЛІСТИКА В ЕТИЧНІЙ СИСТЕМІ ДЕННІСА ВІЛКОКСА

лібного взаємопроникнення властивий для американської та західноєвропейських медіа-систем. Тож лекція була своєрідним взірцем, до якого потрібно прагнути, якщо український медіа-ринок хоче крокувати до світових правових та етичних норм, що функціонують у журналістиці та PR. Досвід наймасовіших “PR-карнавалів” в Україні — це політичні вибори, під час яких PR-технологі (українські та російські) досхожую експериментують із засобами впливу на розгублено-ошелешену “аудиторію виборців”. Мені здається, що багато із застосованих на практиці до українського медіа-ринку схем видалися б пану професору “дикими”. У будь-якому разі сучасне суспільство постінформаційної доби все більше піддається впливу PR-технологій, інколи не помічаючи цього. Яким є функціонування журналістики та PR на Заході?

За словами професора Вілкокса, є три основні сили, що формують етичний бік журналістики та PR: широкі моральні принципи суспільства; їхня мета в суспільстві; очікування (експектації) аудиторії. Зі схем пана Вілкокса випливає, що суспільство — це система двох рівнів: культури як соціальної системи вірувань і цінностей, та самих цінностей — атрибутів і реалій, які суспільство оберігає і культивує. Багато разів почесний промовець наголошував на потребі правдивої інформації, за яку й відповідають “професіонали”. Сприйняття пові-

домлень у суспільстві може бути різним, залежно від основних стратегій і соціальних ролей, у яких перебувають індивіди. Це може бути стратегія “абсолютиста” (або—або, лише правильно або лише неправильно); “екзистенціаліста” (все залежить від конкретної життєвої ситуації) та “ситуаціоналіста” (найменше зло з найбільшого блага). Зв'язок між журналістами та фахівцями PR, на думку лектора, має базуватися на спільних публічних інтересах, особистих цінностях, принципах моралі, істини та дотримання обіцянки.

жується ефективність прямої реклами. Останнім часом усі компанії зазначають одну тенденцію: продажі перестають зростати, шойно закінчується рекламна кампанія.

Суто маркетинговий підхід до організації PR-діяльності не дає можливості компаніям адекватно оцінювати результати заходів. Більшість PR-акцій спрямовано на отримання певного конкретного короткочасного результату. Так, ефективність витрат на прес-конференції вимірюється шляхом підрахунку кількості публікацій у ЗМІ. При цьому більшість компаній обмежу-

ється разовими заходами, не маючи чітко сформульованої PR-стратегії. Мета створення позитивного іміджу ставити компанію перед потребою апелювати до цільової групи споживачів. Це водночас потребує ширшого набору PR-технологій. Можливо, посилення їхньої ролі почнеться з розвитку внутрішньокорпоративних комунікацій.

“Суспільство потребує від журналістів та PR-експертів виваженості, істинності, чесності. Говорити про ці дві системи досить важко, адже самі підходи можуть бути різними: з одного боку, це академічні дисципліни, з іншого — це технологічні практики”, — сказав почесний доктор Вілкокс. Головний принцип, який виокремив лектор, полягав у тому, що і журналіст, і PR-фахівець мусять мати *почуття незалежності; почуття відповідальності та суспільного інтересу; дбати про престиж професії; підвищені вимоги до професії порівняно з вимогами роботодавця*. Але у процесі масової комунікації не все так просто, тож і визначити основні маркери журналістики та PR подекуди важко. Пан Вілкокс наголосив, що інколи ми робимо щось через те, що хтось просто наказав нам так зробити (етичні попередження).

Також важливо зважати не лише на те, що “комунікує” в суспільстві, а як відбувається комунікація, тобто фахівець має завдання визначити основні канали передачі інформаційних символів і шляхи

порушення комунікації. Але, на думку провідних світових організацій із PR (International Public relations Association, International Association of Business Communicators тощо), основним для журналіста знову-таки є “повага до істини та права людини знати всю правду”. І в цьому, на мою думку, досвід України та ЗМІ “трохи” не відповідає світовим принципам. Адже навіть у столиці функціонують видання із визначеними стратегіями подачі матеріалу, тобто з постійним маніпулятивним впливом на громадськість.

Про яке формування громадянського суспільства в такому разі може йтися? І досі на найвищих рівнях блукає “привид” справи Георгія Гонгадзе. Не хочу згадувати про численні випадки залякування журналістів. Але ж, звісно, може бути й гірше. Є перед очима досвід Білорусі, досвід навіть авторитарної Росії, в якій немає місця Парфьонову та Шендеровичу. Чи не є правдива журналістика нав'язливим вірусом і небезпекою для системи “темників”, кулуарних рішень і PR-зомбувань? Приклад “толерантності та поваги” до журналістів, який мав місце влітку цього року, думаю, надовго поставить під сумнів відкритість політиків до журналістів, які мають донести правду до публіки. Але ж якою ціною?

Також пан Вілкокс значну частину публічної лекції присвятив питанню хабарництва в журналістиці, системі замовних матеріалів. На його думку, проблему може розв'язати достатній рівень зарплатні журналіста. Не кажу про столичні видання та агенції, але що робити тим, хто працює за 300 гривень у місцевих ЗМІ? Матеріальний статус журналіста — річ цілком природна й правильна, тільки чи не є ці слова такими далекими та нездійсненними для України?

Наприкінці виступу професор Вілкокс зазначив, що вільний потік інформації у суспільстві — це невід'ємна складова демократичного суспільства. “Будь-яка спроба маніпуляції інформацією — це насамперед загроза для суспільства”, — зробив висновок Денніс Вілкокс.

● **Дмитро ДРОЗДОВСЬКИЙ**, студент Національного університету “Киево-Могилянська академія”

ВІСТІ ЗІ СЛОВАЧЧИНИ

Це інтерв'ю я записав у Словаччині. Мій співрозмовник — Йосиф ЮРЧИШИН, голова Словацької спілки журналістів у Пряшеві.

— Наша організація звється “Словацький синдикат новинарів” і є профспілковою організацією. Я очолюю організацію вісім років. Працюю як власний кореспондент Словацького телеграфного агентства тут, у Пряшеві, і передаю інформацію до Братіслава. Обслуговую 12 районів. Працюю щоденно. І добровільно є головою журналістської організації, на громадських засадах, кажучи англійською “нон-гавермент”, тобто неурядово. Сфера медіа (ЗМІ) в Словаччині нині взагалі недержавна, позаурядова. Влада з тим не хоче мати нічого спільного.

— **Оскільки й у нас в Україні нині розпочалися такі процеси, то мене цікавить, наскільки болісно це відбулося у вас?**

— Дуже болісно. Багато журналістів втратили роботу. Але zostали лише ті люди, які хочуть працювати в ЗМІ. Не можна сказати, що в нас усе дуже добре в усіх сферах, що роздержавлення принесло лише позитив чи лише негатив. На мою думку, державної політики для ЗМІ в Словаччині взагалі не існує. З одного боку це добре, бо нами ніхто не диригує.

У Пряшівському самоврядному краї (у вас би сказали — в області) невеликий районні газети теж роздержавлені, вони не мають загально-державної реклами. Й існують лише з тієї реклами, яку дають їм підприємці в своєму районі. А коли район бідний, то і рекламодавців немає...

— **Чи є газети, що припинили свою діяльність внаслідок роздержавлення?**

— Є. Я працював в одному такому виданні — “Пряшівській газеті”, яка припинила існування 1997 року. До нашої Оксамитової революції це була типова комуністична газета, яка належала районному комітету Словаччини. Фінансово її утримував районний національний комитет. Так, зрештою, як і у вас, коли газета була органом райкому і райради, чи обкому та облради.

РОЗДЕРЖАВЛЕННЯ ЗМІ: ПЛЮСИ Й МІНУСИ

Отже, державного тут із газет нічого не зосталося. Державними є тільки Словацьке телебачення і Словацьке радіо. А прес-агенція, де я працюю, вже напівкомерційна. Живемо на 50 % із того, що заробимо, продаючи власний продукт — свої вісті. А решту 50 % до нашого бюджету дає держава.

— **Розкажіть, будь ласка, про вашу спілку.**

— Виникла вона тоді, коли за уряду Володимира Мечіара Словаччину було розділено за новим адміністративним розподілом — 1996 року прийнято політичне рішення, а з 1 січня 1997 року воно вступило в дію. Виникло 8 країв (областей), і тоді було вирішено, що Пряшівська журналістська організація відірветься від Кошицької. Так що ми розпочали все заново. Але тепер не шкодуємо — добре, що відійшли, бо самі відповідаємо за себе. Як крайська (обласна) організація, ми є однією з тих восьми обласних організа-

цій, які нині існують, в містах Кошице, Банська Бистриця, Жіліна, Нітра, Тренчин, Трнава, наш Пряшів і Братіслава. Ми — члени загальнодержавної журналістської організації.

— **Розкажіть трохи про себе.**

— Хоча своєю батьківщиною я вважаю здебільшого українське містечко Свидниц тут, у Східній Словаччині, але народився я п'ятдесять років тому в Чехії. Я сам української націо-

нальності, а народився в Чехії у Маріанських Лазнях, бо моя мама десь 1953 року повірила, що буде краще, коли піде з рідного села, і пішла далеко-далеко зі Словаччини до Чехії (тоді ми були разом, в одній державі — Чехословаччині). Маріанські Лазні (по-колишньому Марієнбад) нині в руках росіян! Це недалеко від Карлових Вар.

Коли було дуже погано з нашим словацьким урядом після 1994 року і коли на його чолі був Вол. Мечіар, — це можна було назвати оновленням комуністичної диктатури, ще гіршої за тоталітаризм! І тоді я всерйоз роздумував, чи буду громадянином Словацької республіки. Від 1 січня 1993 року треба було визначитися з громадянством: чеське, словацьке чи подвійне? Мені болісно було вирішувати — моє ж коріння тут, у Східній Словаччині, моя мама живе нині в Свиднику. І я тут зостався.

— **Які форми роботи в журналістській організації?**

— Одна з них — товариські обіди на честь журналістів-ювілярів. Випишуємо собі наперед, хто в нас буде ювіляром і раз на півріччя запрошуємо 8—10 людей на такі зустрічі в ресторан. Подякуємо людям за роботу, колеги можуть поговорити між собою. Дуже добре поспілкуватися зі старшими за віком людьми — вони скажуть, що добре робимо, що — ні. Влаштуємо цікаві спортивні акції.

— **З Україною маєте якісь контакти?**

— Донедавна це було складно: діяти обопільні візи, і нам треба було за них платити. (Нині для українців візи безплатні, а для громадян Словаччини, які їдуть до України, — безвізовий режим). Насамперед потрібно розвивати стосунки із Закарпаттям. Я думаю, що наш досвід дуже цікавий для українців, може, й бо-лісний. Коли я бачив Помаранчеву революцію, вона нагадувала нашу Оксамитову.

— **Як Ви ставитеся до нинішнього поділу в Східній Словаччині на русинів і українців?**

— Я не хочу поділяти людей. Добре, хто є русин, хай буде русин! Сам я українського переконання. Думаю, що ми, тутешні “руснаці”, — найзахідніша гілка на українському дереві. І не думаю, що русини, які тут живуть, — це самостійна нація. Я про це веду запеклі дискусії! Але до моїх опонентів це не доходить. Жити за демократії непросто. Це приносить чимало непередбачуваних моментів чи ситуацій. Так і в нас із пресою за незалежної Словаччини — багато видань виникло і зникло. Тепер щоденних газет у Словаччині три — включно з давньою словацькою “Правдою”, є також і закордонні видання.

● **Микола ЧАБАН**, м. Дніпропетровськ

ДОПОКИ?!

ІСТОРІЯ ПЕРША
І НЕЗАВЕРШЕНА

Дискримінаційна мовна політика місцевих органів влади м. Луганська змусила мене не одразу звертатися по захист своїх конституційних прав до суду. На моє звернення до Луганського міськвиконкому, написане державною українською мовою, надійшла відповідь російською. Першим моїм зверненням був позов про відшкодування морального збитку, в якому як одну з форм морального відшкодування я просив суд зобов'язати Луганський міськвиконком офіційно вибачитися у письмовій формі за порушення моїх конституційних прав у сфері мови спілкування. Чинники міськвиконкому відмовилися визнати свою провину і вибачитися. Тоді я звернувся до прокуратури м. Луганська із заявою про порушення кримінальної справи за ст. 161 ч. 2 КК України (дискримінація за мовною ознакою).

24 червня 2003 року суддя Ленінського районного суду м. Луганська Матвейшина О. Б., розглянувши мій позов про відшкодування морального збитку, відмовила в задоволенні мого позову. Друга судова інстанція (Луганський апеляційний суд) 15 вересня 2003 року визнала неправомірність дій Луганського міськвиконкому: “Вирішуючи спір, суд у рішенні посилався на ст.ст. 3, 5 Закону України “Про мови в Українській РСР”, на підставі якого вважав, що... оформивши позовачу відповідь на його звернення російською мовою, відповідач порушень закону не допустив”.

Такий висновок є неправильним тлумаченням вказаного закону і суперечить рішенню Конституційного Суду України від 14.12.1999 р. №10 — р.п./99, згідно з яким українська мова як державна є обов'язковим засобом спілкування на всій території України при здійсненні повноважень органами державної влади та органами місцевого самоврядування...

У частині решти вимог апелянта скарга задоволенню не підлягає, оскільки сам по собі факт порушень вимог законодавства відповідачем не дає підстав вважати, що позовачу була спричинена моральна шкода, а всупереч вимогам ст. 30 ЦПК України позовач доказів на підтвердження своїх вимог не подав.

Покладання зобов'язання на відповідача вибачитися перед позивачем з урахуванням позовних вимог останнього законом не передбачено.

Із цього висновку суду виходить, що саме по собі порушення конституційних прав громадян не завдає громадянам моральної шкоди і вибачитися немає за що. А отже, норми Конституції України, зокрема статті 24: “Громадяни мають рівні права й свободи та є рівними перед законом”, формальні, порушення яких не тягне за собою ні юридичної відповідальності, ні етичної у вигляді вибачення. Це мої висновки із судового рішення. А ось Кримінальний Кодекс України (ст. 161 ч. 2) за порушення або обмеження прав людини й громадянина службовою особою вбачає кримінальну відповідальність у вигляді позбавлення волі до п'яти років.

Хочу звернути увагу на те, що Апеляційний суд визнав рішення Ленінського районного суду м. Луганська від 24 червня 2003 року під головуванням судді Матвейшиної О. Б. таким, яке суперечить рішення Конституційного Суду України від 14.12.1999 року № 10 — р.п./99,

яке є обов'язковим до виконання на території України, остаточним і не може бути оскарженим. Тобто, рішення судді Матвейшиної О. Б. визнане неправосудним. Стаття 375 КК України вбачає кримінальну відповідальність за таке рішення — до восьми років позбавлення волі. А згідно зі статтею 364 ч. 3 КК України, такі дії суддів як працівників правоохоронних органів кваліфікуються як злочин особливої тяжкості і вбачається кримінальна відповідальність до дванадцяти років позбавлення волі. Але суддя Матвейшина не була автоматично (після визнання Апеляційним судом її рішення неправосудним)

прав людини із проханням визнати надіслану мені відповідь російською мовою Луганського міськвиконкому на звернення, яке я виклав державною українською мовою та ухвалу Верховного Суду України від 17.06.2004 р. із цього питання, дискримінаційними за мовною ознакою.

12.11.2004 р. я отримав повідомлення Європейського Суду про те, що Суд розгляне мою заяву, як тільки це буде можливо та прохання інформувати Суд про зміни моєї адреси і будь-які зміни обставин щодо моєї справи.

Хотілося б звернути увагу на те, що йдеться про правове безчин-

розгляду, хоча, відповідно до ст. 97 ч. 2 КПК України, “По заяві або повідомленню про злочин прокурор, слідчий, органи дізнання або суддя зобов'язані не пізніше триденного строку прийняти одне з таких рішень:

порушити кримінальну справу; відмовити в порушенні кримінальної справи; направити заяву або повідомлення за належністю.

Одночасно вживається всіх можливих заходів, щоб запобігти злочині або припинити його”.

14.12.2005 р. я звернувся до прокуратури Жовтневого району м. Луганська із заявою про пору-

Щодо моєї скарги про злочинну дискримінацію в СНУ ім. В. Даля прокуратура Жовтневого району не те що не вжила всіх можливих заходів, щоб запобігти злочині або припинити його, а навіть не перевіряла моїх доводів. По захист своїх конституційних прав я маю право звертатися одночасно хоч до судової, хоч до виконавчої влади, хоч до контролюючих органів держави — це моє суб'єктивне право. Усі вони зобов'язані вжити всіх можливих заходів, не перекладаючи при цьому своїх службових обов'язків один на одного. Тому послання працівників прокуратури на те, що в провадженні Жовтневого районного суду перебувала моя скарга щодо захисту конституційних прав, і свої доводи я можу викласти в ході судового розгляду скарги, — не звільняє працівників прокуратури від своїх службових обов'язків.

Зловживаючи своїм службовим становищем, працівники прокуратури Жовтневого району, які не перевірили доводів моєї скарги, заподіяли істотну шкоду не лише моїм законним правам, а й створюють умови для сепаратистських настроїв у державі. Такі дії (бездіяльність) за ст. 364 ч. 3 КК України кваліфікуються як злочин особливої тяжкості.

Такий мій жорсткий правовий пресинг не лише документально фіксує факти злочинної русифікації на Луганщині, а й практично демонструючи можливості відстоювання своїх конституційних національних прав, честі й гідності, у багатьох розвіює песимістичні настрої щодо спроможності українців відстоювати свою національну самобутність.

● **Сергій МЕЛЬНИЧУК,**
м. Луганськ

А ВИ ЯК ДУМАЄТЕ?
ЗАКОНИ І РЕАЛІЇ

Віктор Кобзар із села Світлогірське Криничанського р-ну Дніпропетровської обл., обурений продажем одеколонів із маркуванням російською мовою, звернувся до Секретаріату Президента. На підставі Закону України “Про звернення громадян” скаргу надіслали на розгляд до Держспоживстандарту. Ось відповідь заступника начальника Головного Дніпропетровського обласного управління у справах захисту прав споживачів І. Є. Любарського.

“Шановний Вікторе Кобзар! Головне Дніпропетровське обласне управління у справах захисту прав споживачів розглянуло Ваш лист, надісланий до Секретаріату Президента України.

Повідомляємо, що відповідно до вимог ст. 15 Закону України “Про захист прав споживачів” та п. 1.16 “Правил продажу непродовольчих товарів” від 11.03.2004 р. № 98 працівники суб'єктів господарської діяльності, які здійснюють продаж непродовольчих товарів вітчизняного та іноземного виробництва, зобов'язані надати покупцям у доступній наочній формі необхідну, достовірну та своєчасну інформацію про продукцію згідно з законодавством про мови.

Відповідно до ст. 36 Закону України “Про мови Української РСР” від 28.10.1989 № 8312-11, маркування товарів, етикетки на товарах, інструкції щодо користування товарами виконуються українською мовою тільки для товарів, вироблених в Україні.

Таким чином, претензії щодо зазначених Вами одеколонів, вироблених у Росії, безпідставні”.

● **Інф. “Слова Просвіти”**

РУСИФІКАЦІЯ ПІД «СТРІХОЮ» СУДОВОЇ ВЛАДИ

притягнута до кримінальної відповідальності й досі продовжує працювати в суді.

У кримінальному порядку щодо цієї справи Верховний Суд України після відповідних рішень судів першої й другої інстанцій 17 червня 2004 року виніс таку ухвалу: “...Як вбачається з матеріалів справи надання відповіді посадовими особами Луганського міськвиконкому на російській мові не було направлено на порушення рівноправності громадян та пониження їх національної честі та гідності.

Крім того, 11 червня 2003 року, в ході проведення перевірки цього питання управлінням транспорту Луганської міської ради, Мельничуку С. А. надано аналогічну відповідь українською мовою.

Виходячи з наведеного, органи досудового слідства і суд дійшли правильного висновку про те, що підстав для порушення кримінальної справи відносно посадових осіб виконкому Луганської міської ради за ст. 161 КК України немає”.

Цю ухвалу підписали судді: С. М. Міщенко, А. Я. Кияшко, К. Т. Кравченко.

Текст ухвали я процитував з усіма помилками.

З цієї ухвали Верховного Суду України я зробив такі висновки:

1. Порушувати права громадянина й людини дозволяється, аби ці дії не декларувалися як приниження національної честі й гідності. За такою концепцією можна посягати навіть на право людини на життя, аби не принижувати при цьому національної честі й гідності. Хоча (ще раз зазначаю) ст. 161 КК України вбачає кримінальну відповідальність не тільки за приниження національної честі й гідності, а й за порушення або обмеження прав людини й громадянина. Тобто судді Верховного Суду України винесли свідомо неправосудну ухвалу, як і попередні судові інстанції, що за ст. 375 КК України вбачає кримінальну відповідальність у вигляді позбавлення волі до восьми років.

2. Якщо хтось скоїв злочин, наприклад, крадіжку, то, аби уникнути будь-якої юридичної відповідальності, достатньо повернути вкрадене майно навіть через рік після того, як злодія “схопили за руку” і немає ніякої можливості уникнути суду. Так і мені надіслали відповідь українською мовою майже через рік після мого звернення до суду, як того вимагає українське законодавство, щоб уникнути юридичної відповідальності.

На підставі цих міркувань я звернувся до Європейського Суду з

ство судової влади при розгляді фактів порушення прав титульної нації загалом. А яке ж тоді безпільного життя на всій території України (ст. 10 Конституції України), СНУ ім. В. Даля та створення привілеїв у СНУ ім. В. Даля (викладання російською мовою) для росіян, які мають такі самі права, як і решта 127 представників національних меншин, які мешкають у Луганській області. Викладання російською мовою в СНУ ім. В. Даля за рахунок ущемлення прав громадян на отримання вищої (будь-якої) освіти державною українською мовою шкодить офіційній державній мові й необхідності вивчати її, що суперечить преамбулі Європейської Хартії регіональних мов або мов меншин (5-й абзац) та ст. 8 цієї Хартії, яку 15.05.2003 року ратифікувала Верховна Рада України. Дискримінація за будь-якою ознакою забороняється не лише нормами українського законодавства, а й нормами міжнародного права, зокрема, Європейської Конвенцією з прав та основних свобод людини (ст. 14), яку 17 липня 1997 року Верховна Рада України ратифікувала, визнавши таким чином юрисдикцію Європейського Суду з прав людини обов'язковою для нашої держави.

Поки моя заява в Європейському Суді з прав людини чекає своєї черги на розгляд, луганські “правоохоронці” й судді ухвалили не один злочинний документ і скоїли не один злочин, щоб заперечити мене за грати. Більшість цих злочинів мною документально зафіксовані й надіслані до відповідних органів. Але поки що ті, хто скоював ці злочини, на волі. Хоча поведатся зі мною обережніше. Завдяки підтримці народного депутата України Левка Кривенка і його колег, я наполегливо домагаюся “переселення” бандюків, які ховаються за прокурорськими мундирами й суддівськими мантиями, із їхніх кабінетів до тюремних камер.

**МОВНА ВІЙНА
В НАЦІОНАЛЬНОМУ
УНІВЕРСИТЕТІ
УКРАЇНИ**

2005 року я вступав до Східноукраїнського національного університету імені Володимира Даля (СНУ ім. В. Даля) на кафедру журналістики. Перед вступом у приймальний комісії мені повідомили, що навчання в університеті — російською мовою. На мою скаргу до ректора університету О. Л. Голубенка про порушення моїх конституційних прав на всебічний розвиток і функціонування української мови в усіх сферах суспільного життя на всій території України, мені надійшла відповідь, що мене неправильно поінформували щодо мови викладання. Але коли я вступив до СНУ ім. В. Даля, лекції читалися російською мовою. Мої неодноразові скарги до ректора не мали успіху, і мені довелося звернутися по захист своїх порушених прав до суду й прокуратури.

Із 12.12.2005 року моє звернення до Жовтневого районного суду м. Луганська лежить без розгляду. Хоча я неодноразово звертався до суду з проханням не зволікати щодо розгляду моєї скарги.

Оскільки прокуратура не відновила моїх порушених конституційних прав, я змушений був звернутися до суду з заявою про порушення кримінальної справи за фактом невиконання працівниками прокуратури своїх службових обов'язків. Звернення до суду з 07.04.2006 року також лежить без

шення моїх конституційних прав на розвиток і функціонування української мови в усіх сферах суспільного життя на всій території України (ст. 10 Конституції України), СНУ ім. В. Даля та створення привілеїв у СНУ ім. В. Даля (викладання російською мовою) для росіян, які мають такі самі права, як і решта 127 представників національних меншин, які мешкають у Луганській області. Викладання російською мовою в СНУ ім. В. Даля за рахунок ущемлення прав громадян на отримання вищої (будь-якої) освіти державною українською мовою шкодить офіційній державній мові й необхідності вивчати її, що суперечить преамбулі Європейської Хартії регіональних мов або мов меншин (5-й абзац) та ст. 8 цієї Хартії, яку 15.05.2003 року ратифікувала Верховна Рада України. Дискримінація за будь-якою ознакою забороняється не лише нормами українського законодавства, а й нормами міжнародного права, зокрема, Європейської Конвенцією з прав та основних свобод людини (ст. 14), яку 17 липня 1997 року Верховна Рада України ратифікувала, визнавши таким чином юрисдикцію Європейського Суду з прав людини обов'язковою для нашої держави.

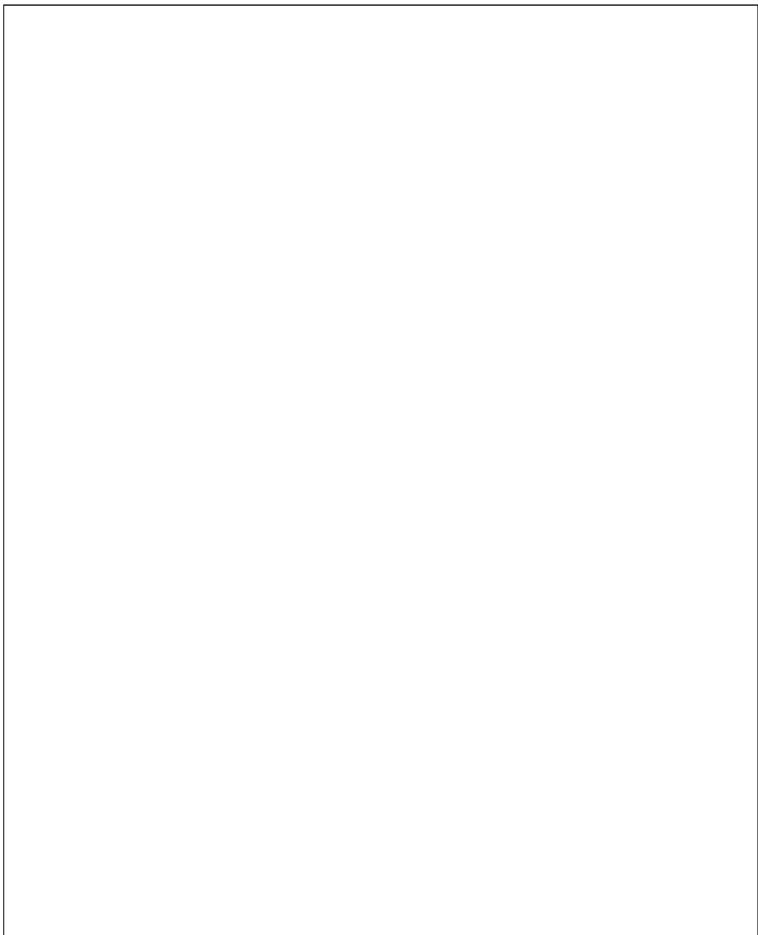
Хочу нагадати, що зазначені мною правопорушення статті 161 ч. 2 КК України кваліфікуються як злочин середньої тяжкості.

Через півтора місяці я отримав відповідь прокуратури Жовтневого району від 19.12.2005 р., в якій повідомлялося: “...Оскільки в провадженні Жовтневого районного суду знаходиться Ваше звернення щодо захисту конституційних прав, свої доводи Ви можете викласти в ході судового розгляду скарги.

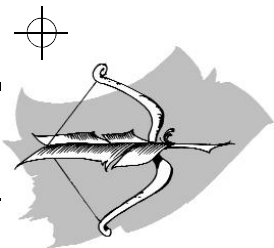
Підстав для прийняття заходів прокурорського реагування не убагацьється”.

Таким чином, працівники прокуратури Жовтневого району не виконали своїх службових обов'язків, про які зазначає Закон України “Про прокуратуру” ст. 6 п. 4: “Органи прокуратури України:... 4) вживають заходів до усунення порушень закону, від кого б вони не виходили, поновлення порушених прав і притягнення у встановленому законом порядку до відповідальності осіб, які допустили ці порушення”. Тобто, порушення закону, а точніше, злочини, про які я повідомив прокуратуру Жовтневого району, не були усунені.

Оскільки я звернувся до прокуратури зі скаргою, в якій повідомляв про злочин, прокуратура мала діяти відповідно до ст. 97 ч. 2 КПК України, наведений раніше.

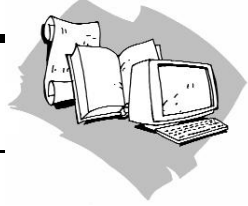
•

ЛАУРЕАТИ

ХТО ВІДПОВІСТЬ?

Одна з двадцяти чотирьох... Згоріла чи вкрадена?

ПОДОРОЖІ З «АТЛАНТІК»

Найпомітнішою подією Всеукраїнської виставки «Освіта України—2006» стала презентація серії навчально-ігрових програм «Дитяча колекція», яку презентували рекордингова компанія «Атлантік» і Всеукраїнське товариство «Просвіта». Провідною темою «Освіти України—2006» було впровадження інноваційних навчальних технологій, а «Дитяча колекція» якнайкраще відповідає сучасним вимогам і духові часу.

Ми вже писали про деякі позиції серії, зокрема — про «Історію України в 2 частинах», однак сьогодні маємо вже одинадцять дисків і ще п'ять видавець обіцяє надрукувати до кінця нинішнього року. Ці диски — не електронні підручники, вони розраховані на дітей дошкільного та молодшого шкільного віку і є захопливою мандрівкою у світі різноманітних знань. На дитину тут чекають загадки, лічилки, ігри, мультфільми, скоромовки. Розважаючись, дитина навчається. Цей принцип закладено не випадково, адже суха інформація її навряд чи зацікавила б. Варто зауважити, що корисну (наукову) й ігрову частини тут ідеально збалансовано, а винахідливість авторів інколи просто вражає.

Отже, окрім анонсованої «Історії України», серія «Дитяча колекція» включає диски «Мандрівники та невідомі землі», «Стародавній Схід», «Винаходи та відкриття», «Стародавня Греція», «Стародавній Рим», «Земля та Всесвіт», «Доісторичний Світ», «Світ ремесел».

Серію журналістам презентували її засновники: директор компанії «Атлантік» Юрій Гандзюк і голова товариства «Просвіта» Павло Мовчан. Паралельно на екрані демонструвалися фрагменти дисків. Коментуючи побачене, Юрій Гандзюк розповідав про безліч інноваційних «родзінків», які було застосовано під час підготовки дисків, про те, з яким захопленням діти знайомилися з ними. Кілька перших живих зустрічей зі школярами молодших класів переконали видавців і авторів у тому, що вони на правильному шляху. Павло Мовчан звернув увагу аудиторії на те, що подібні навчально-ігрові програми сприяють формуванню духовного світогляду дитини, тієї системи координат, у якій вона почуватиметься гармонійно і зростатиме гідною особистістю. Він підкреслив, що видання здійснено до Плану комплексних заходів усебічного розвитку української мови спільно з Міністерством культури та мистецтв України, що диски розповсюджені по бібліотеках, школах, дошкільних дитячих закладах. Також зауважив, що «Дитяча колекція» — надзвичайно важливий і ко-

ДИНАМІЧНА «ДИТЯЧА КОЛЕКЦІЯ»

рисний проект, оскільки він адресований нашим найменшим громадянам, які будуватимуть державу й забезпечать гідне майбуття країні. Сучасні дітлахи ростуть за комп'ютерами. Вони дивляться мультики, казки, грають у комп'ютерні ігри. І все це — переважно іноземного виробництва. Програм українською мовою для малюків не існувало. Їх у нашій країні ніхто не виробляє, не створює. Тож втрата українськомовного середовища відбувається в дитячому віці, коли якраз і треба прищеплювати любов до всього рідного: мови, культури, історії. За хронічної відсутності на ринку України вітчизняних навчальних програм діти вимушено користуються виключно російськомовними програмами, що, зрештою призводить до втрати навиків спілкування рідною мовою. Це і є головною причиною появи «Української колекції», диски якої можуть вільно використовувати вчителі шкіл початкових класів, методисти, вихователі, психологи та інші фахівці.

Юрій Гандзюк, директор компанії «Атлантік»:

— Повертаючись до співпраці зі Всеукраїнським товариством «Просвіта», хочу підкреслити її креативний і пісідний характер, адже нам вдалося зробити речі ексклюзивні, якісні й унікальні. А головне — такого в Україні ще ніхто не робив. Візьмімо хоча б серію дисків і касет «Українська колекція. Етнічна музика України». Це — чотирнадцять компакт-дисків, кожен із яких віддзеркалює автентичну народну музику того чи іншого регіону. Серія зберігатиме особливості фольклору, носії якого поволі покидають цей світ. Ми зберігаємо те, що вже сьогодні зникає без сліду. Разом

Голова ВУТ «Просвіта» Павло Мовчан та директор компанії «Атлантік» Юрій Гандзюк презентують мультимедійні видання

ми створили серію мультимедійних дисків «Перлини української культури» (5 CD-R). Це — «Образотворче мистецтво», «Музеї, заповідники, пам'ятки історії та архітектури», «Академічна музика», «Народна музика» та «Сучасна популярна музика». За обсягами текстів та ілюстрацій кожний диск тут дорівнює товстому паперовому тому. Також ми створили унікальний мультимедійний диск «Замки України», на якому — детальні розповіді й фотографії сорока п'яти замків. У 2005 році ми започаткували «Дитячу колекцію». Якщо перший диск готували протягом року, то вже у 2006-му було видано десять позицій. До кінця року мають вийти: «Тварини нашої планети», «Видатні композитори світу», «Видатні художники світу», «Логіка», «Англійська мова», «Вчимося малювати», «Математика», «Фізика». І це не наполеонівські плани, а реальний видавничий план компанії «Атлантік». Звісно, у нас є проблеми. Найбільша — брак коштів. Немає підтримки з боку тих, хто мав би її надавати. Сьогодні на прес-конференції ви не бачите анонсованих у прес-релізі міністра освіти і науки Станіслава Ніколаєнка, міністра культури та туризму Ігоря Ліхого, міністра у справах сім'ї, молоді та спорту Юрія Павленка та інших поважних гостей. А це, на жаль, свідчення того, що самі мусимо розв'язувати безліч питань, зокрема — найважливіші питання дистрибуції, популяризації, фінансування інформаційно-реklamних заходів.

У процесі створення «Дитячої колекції» задіяно трохи більше 20 осіб. Це художники, дизайнери, журналісти, редактори, аніматори та програмісти, які працюють у різних містах України. Чому так? Напевно, ви здогадуєтесь про розміри столичних тарифів на виготовлення мультимедійних продуктів. У Києві вони значно вищі, аніж, приміром, у Львові. Ми мінімізуємо витрати не за рахунок якості. Це — точно. Адже на Всеукраїнському конкурсі електронних видань «Дитяча колекція» перемогла в номінації «Краще електронне видання року» (квітень 2006 року). Ми пишаємося перемогою, хоча й розуміємо, що це — тільки початок.

Диски «Дитячої колекції» зроблено з таким талантом, любов'ю й винахідливістю, що вони, напевно будуть цікаві і дорослим. Кожен із дисків має вісім рівнів. Щоб перейти з одного на інший, треба скласти «іспит» або пройти «тест». При першому запуску гри активний лише перший рівень. Віртуальна подорож без зупинок вимагає засвоєння корисного матеріалу. Склавши «іспит», потрапляємо на новий рівень із новим обсягом ігор, мультфільмів, ребусів та інших розваг. Ось, наприклад, диск «Стародавня Греція». У супроводі казкових екскурсивовідів Вовка Панаса та Білки Сопілки потрапляємо у давню країну, повну захоплюючих вражень і чудес. Ми ознайомилися із однією з найдавніших культур, яка породила перших винахідників, математиків, письменників, моряків та олімпійських чемпіонів. Тут зібрано найцікавіші факти і міфи про велич і падіння непереможних царств, про людей, слава яких живе тисячоліття. Кожен із восьми рівнів є тематичним.

Ми здійснюємо нелегку, але дуже цікаву подорож. Диск «Стародавній Рим» знайомить нас з історією створення давнього міста — Риму, розповідає про те, як маленьке поселення перетворилося на могутню жорстоку імперію. Окрім вичерпної історії Римської імперії, ми дізнаємося про побут, звичаї, обряди й одяг давніх римлян.

Безумовно, диски «Дитячої колекції» не замінять підручників, але річ у тім, що вони активно стимулюють дитину до живого творчого сприйняття знань, дають яскраву об'ємну панораму світу, підштовхують її до співпереживання, до емоційного сприйняття явищ, подій і фактів.

Олександр ЄВТУШЕНКО

ВИДАВНИЧИЙ ЦЕНТР «ПРОСВІТА»

Павло Мовчан: «Той, хто покликав нас сьогодні, я кажу про нашого вченого, справді українського вченого, який неухильно йшов упором до цієї всієї дороги, він мав би сидіти разом із нами, тішитися, що нарешті вийшли ті фундаментальні речі, про які він так довго думав, і які для нього були найважливішими. Ця книга-роздум не про скоро минуше...»

Із мене вилушили, відсіяли, відфільтрували, нав'язали ті речі, які називаються унормована українська літературна мова, а поза нею — море розливане фантастичної нашої мови. І я дуже вдячний редакторам, які не викреслили нічого того, що по-своєму позначав у літературознавстві, в науці Борис Іванович. Його мова — це не суха академічна мова, це розкошування мовою розробленою, глибинною.

Для нас, українців, слово більше, ніж фіксований текст. Воно розмите на всьому нашому безмірі — географічному й етнічному. Дарма, що його утискають, дарма, що хтось тішиться, що зараз здобув собі перемогу, відвоював собі місце... Дарма, що ми проїдемо по Києву і нам трапляться п'ять-сім українських видань (і то з трудами) в кіосках... Це тимчасові речі. Бо є речі вічні, категоріально вічні. І про це, власне, сказав Борис Іванович Яценко. Я мав щастя і нагоду з ним спілкуватися. Це була людина не нав'язлива. Він був у часі, але з величезним кристалом вічності, який нам подарував».

Борис Яценко народився в м. Ромни Сумської області. **Сестра Валентина** згадує: «Мама і пісня були

ЗОЛОТЕ «СЛОВО»

«Слово вимовлене матеріалізується, слово оформлене неодмінно знайде дорогу, слово-сентенція зафіксується на всіх рівнях, бо слово — сутність всього», — такими міркуваннями голова ВУТ «Просвіта» Павло Мовчан відкривав 24 жовтня у Будинку вчителя презентацію нової книги Бориса Яценка «Слово о полку Ігоревім як історичне джерело. Таємниці давніх письмен». Книга побачила світ цього року завдяки зусиллям видавничого центру «Просвіта» згідно з урядовою програмою «Комплексних заходів всебічного розвитку української мови». Обговорити видання прийшли відомі науковці, просвітяни, друзі та рідні письменника. Не вистачало лише автора: 8 березня 2005 року Борис Іванович відійшов у вічність...

нерозлучні, а батько — скарбниця гумору. Він навчав нас читати між рядків». Саме батько спонукав дітей до науки, хоча вони мали чудові вокальні здібності. До того ж Борис Яценко, розповідає про друга **редактор презентованої книги, письменник Борис Спісаренко**, мав феноменальну пам'ять: у війську до нього зверталися за відтворенням загублених штабних наказів, а одного разу Борис Іванович безпомилково поновив загублену карту наступу.

Борис Яценко був філологом від Бога. Він жив староукраїнською літературою, був активним учасником багатьох Міжнародних і Всеукраїнських наукових конференцій і конгресів, серед його доробку — 120 наукових праць, опублікованих в українських і зарубіжних виданнях: Росії, Словаччини, Великобританії, США, Індії.

«Борис Іванович — це видатний науковець, не amator, як його хочуть представити», — наголошує **профе-**

сор-філолог Іван Ющук. Він — дослідник Велесової книги, автор її перекладу, співавтор п'ятитомної «Енциклопедії «Слова о полку Ігоревім», що вийшла 1995 року в Санкт-Петербурзі.

2000 року видавництво імені Олени Теліги видало його роботу «Слово о полку Ігоревім» та його доба з перекладами українською та англійською мовами, а 2003 року Український центр духовної культури — розшифрування давніх письмен II тис. до н. е. — I тис. н. е. Обговорюване дослідження «Слово о полку Ігоревім як історичне джерело. Таємниці давніх письмен» — також особливе видання: це спроба розкодування історичної інформації «Слова» і тих письмен, що передували твору.

Анатолій Погрібний, голова Всеукраїнського педагогічного товариства ім. Гр. Ващенка: «Ця книга має не тільки історичне і філологічне значення, вона має величезне політичне й ідеологічне зна-

чення. Література давньокиївська перебуває сьогодні в епіцентрі ідеологічної боротьби. Здавна ця боротьба триває, але напруга не спадає. Шовінізмом вражена неоімперська Росія, і, здається, дуже важко когось знайти з тамтешніх науковців, які не були б вражені імперською хворобою... Але справа не тільки в шовіністичних концепціях: у середовищі здавалося б українських дослідників також є погляди знищувальні, руйнівні щодо теми «Слово о полку Ігоревім».

«Ми живемо у великій фальші духовній. Нам бракує синівського погляду на історію нашого народу і нашої землі», — продовжив думку **письменник Вадим Пепа.** «Слово о полку Ігоревім як історичне джерело. Таємниці давніх письмен» — книга, яка заповнює цю лакуну. Це нестатичний підхід до літературних

джерел. Сам Борис Яценко зазначив у виданні: «Слово о полку Ігоревім» заговорило... І воно дало новий матеріал для історії України-Руси, можливість оцінити давно відомі факти з нових позицій, у світлі наукової концепції».

Доктор історичних наук, професор академік АН Вищої школи України Володимир Сергійчук: «Це великий внесок Бориса Івановича Яценка для утвердження нашої національної самосвідомості».

Доктор педагогічних наук, професор, академік АПНУ Григорій Філіпчук: «Це наша відповідь тим, хто стоїть на неукраїнських концепціях... Ми маємо дати чітку і зрозумілу позицію міністрові освіти і міністрові культури, що ця книга не може бути предметом обговорення вузького кола. Вона повинна стати соціально, політично й інтелектуально знаковою».

Ця книга повинна спонукати також і науковців до подальшого ґрунтовнішого дослідження давньої літератури.

Доктор філологічних наук, професор Василь Яременко: «Нині ми маємо унікальні можливості зайнятися не нав'язливим вивченням літератури Київської Русі. Борис Іванович робив це послідовно і дуже давно. Але в нас немає кому перекласти старослов'янські тексти, робляться лише аматорські спроби. А де ж наша наука? Немає тих, хто підхопив би наші справи». Науці бракує послідовників Бориса Яценка, істинних поціновувачів цієї фундаментальної для української культури пам'ятки, самотньої й унікальної, як і вся наша історія.

Ольга СКРИПКИНА

“ЧЕТВЕРТА ХВИЛЯ”

— *Пане Романе і пане Олесю, нам відомо про вас тільки те, що ви заснували українське радіо. Розкажіть про себе докладніше.*

— Ми мешкаємо в Чикаго (США) з початку 90-х років і є представниками “четвертої хвилі” української еміграції й трудової міграції. Попередні хвилі залишили дуже великі здобутки. У Чикаго були збудовані церкви, цього року 100-ліття церкви Миколая (греко-католицька церква). Із цього приводу в місті відбудеться святкування. Найбільша церква сьогодні — церква Володимира і Ольги, при якій є великий культурний осередок, збудований на кошти емігрантів. Існує кооперативна каса взаємодопомоги, яка виконує функції банку й несе громадську функцію.

Ми ще не знали, чи будемо тут мешкати й надалі, але виникла соціальна необхідність створення чогось нового на зовсім іншому, сучасному рівні.

— *Тобто те, що створене до вас, зараз не конкурентоспроможне?*

— Це вклад у загальну справу, але все, що здобули наші попередники, було давно: це переважно церкви, школи, інші організації, які не мають зараз широкого контакту з українською громадою. Це все робиться на локальному, закритому рівні. Тому склалася така ситуація, що українці, які від’їжджали (хто з Радянського Союзу, хто — вже з незалежної України), морально були залежні від поляків і росіян.

— *Вас так сприймали?*

— Так. Першою країною, куди можна було виїхати у 1986—1989 рр., була Польща. На вищому рівні поляки усвідомлюють, що Україна — незалежна країна, з другого боку закладають, що Україна була “під Польщею”, і в еміграції це дуже проявляється. Хоча зараз це ставлення трохи змінюється, особливо після Помаранчевої революції.

Щодо Росії, то в пострадянських перетвореннях вона взяла на себе основну функцію. В еміграції всі об’єднання були базовані на російськомовній літературі, радіо й телебаченні. Росія, як завжди, проявила ініціативу й фактично повністю взяла під контроль усі засоби масової інформації й навіть людську свідомість (маю на увазі українську свідомість). Тому вихідцям із Радянського Союзу було набагато легше представити себе в Америці росіянами, ніж українцями. У нас виникла необхідність зламати цей стереотип, оскільки ми — покоління людей, які почали займатися бізнесом в Америці й досить успішно. Переважно це будівництво. Ми самі купуємо землю, самі будуємо (тобто наймаємо підрядників, які будують), потім будинки продаємо і, відповідно, зароблені кошти вкладаємо в наступні проекти.

Таким чином, ми (9 підприємців) вирішили заснувати українське радіо, якого на той час не було. Існували хвилі, що виходили по годині декілька разів на тиждень увечері. Чикаго — один із найбільших центрів української еміграції, особливо молоді “четвертої хвилі”. Радіо створили за власні кошти. Було дуже складно, ми не сподівалися, що це таке дороге задоволення. Довелося найняти на роботу фахівців, закупити обладнання...

Крім того, ми несемо ще й громадську функцію: відкрили невеличку галерею, де українські митці мають змогу виставити свої картини для продажу й ознайомлення з українським мистецтвом. Ми також стали спонсорами І Національної виставки авангардизму 1910—1930 рр.

— *Чи змінилася думка про Україну й українців завдяки вашому радіо?*

— Назва “Незалежне радіо” підкреслює те, що воно не є додатком якоїсь політичної структури і не є наслідком попередніх хвиль еміграції. Воно існує тут і тепер. Нас фактично не сприймали, адже уявлення про Україну склалося на рівні 40—50-х років: вишивана сорочка, коломийки, пісня про чорнобривців, зображення Тараса Шевченка на картині й усе. У людей немає усвідомлення того, що пройшли роки, 15 років незалежності України, ми досягли певного розвитку в багатьох сферах і т. ін. Зміни на виборчих дільницях за кордоном, які мали місце під час Помаранчевої революції, відбулися завдяки нашому радіо. Ми надали безкоштовний ефір усім політичним силам, які

Фото О. Литвиненка

Олесь Наконечний і Роман Попович

КОМУ ПОТРІБНЕ УКРАЇНСЬКЕ РАДІО І ТЕЛЕБАЧЕННЯ В АМЕРИЦІ?

Близько двох із половиною років тому бізнесмени-емігранти з України Роман ПОПОВИЧ і Олесь НАКОНЕЧНИЙ заснували в Америці українське радіо, а з березня цього року — й український телеканал.

Про ідею виникнення, роботу та проблеми цього проекту наша розмова сьогодні.

хотіли виступити, організовували прямі ефіри по телефону з Юлією Тимошенко, з Віктором Ющенком. Люди ставили запитання, формулувалася думка.

— *Тоді була загострена політична ситуація, і ваше радіо було надзвичайно актуальним. Чи змінилася ситуація зараз?*

— З одного боку, намагаємося робити українську справу, а з другого — ми прив’язані до американського суспільства, до його законів. Фінансова сторона питання там нікого не цікавить. У нас була спроба скоротити години, тому що це величезні кошти навіть для нас. На утримання радіо потрібно півмільйона доларів на рік, не враховуючи, що ми виступаємо спонсорами інших заходів.

— *Скажіть, чим ця справа для вас вигідна?*

— Нічим. Це великий мінус. Ми розраховували, що це буде окупатися за рахунок рек-

лами українського бізнесу. Але реклама покриває половину витрат, а чверть мільйона нам потрібно доплачувати з власних кишень.

— *Тоді яке у вас майбутнє, які перспективи?..*

— Наша перспектива в тому, щоб підтримувати зв’язок між Україною й нашою еміграцією. Ці кошти ми могли б використати на наші сім’ї, дітей, власний бізнес, але ніхто про це не шкодує. Ми пишаємося, що сьогодні українська околиця — це офіційний район у Чикаго, який визнаний і закріплений у сфері нерухомості й муніципальному житті. Мер підтримує ідею національних меншин.

— *Яка концепція вашого радіо?*

— У нас існує вся палітра передач, які є на радіо: починаючи з політичних оглядів, культурних, освітніх, музичних і т. ін. до простих людських, філософських.

— *Як підтримуєте зв’язок із Україною?*

— Маємо своїх кореспондентів зі Львова, з Волині, які дають нам інформацію в прямому ефірі щотижня. Маємо свого кореспондента у Верховній Раді. Завжди отримуємо свіжу інформацію, далі розширюємо мережу.

Розпочали співпрацю з Міжнародною громадською організацією українців “Четверта хвиля”. Зокрема долучилися до розбудови Української Світової Інформаційної Мережі (УСІМ), у складі якої за нашої безпосередньої участі почав діяти Міжнародний центр українських ЗМІ. Через МТОУ “Четверта хвиля” ми вийшли на державні структури: на центральні органи виконавчої влади, на профільні комітети Верховної Ради України.

Ми домовилися з президентом Національної радіокомпанії України Віктором Набрусом про технічну допомогу. Наша мета полягає в тому, щоб у будь-якому куточку Америки українці могли чути українське радіо 24 години на добу. І тому ми прагнемо на всю Америку.

Зустрічалися з Володимиром Різном — директором Інституту журналістики Київського національного університету імені Тараса Шевченка. Домовилися про стажування в Америці студентів Інституту нашим коштом. Ми вже розпочали цей проект і через кілька місяців чекаємо на перших студентів.

Існує ще одна мета нашого візиту. Ми створили компанію, яка називається “UA TV”. Це перший український телевізійний канал, який вийшов в Америці на супутник у березні цього року. Він базується на інформації шести українських каналів, насамперед це Перший національний, канал “Культура” і муніципальний “Київ”. Додатками до них беруться деякі інші канали, зокрема “Тоніс” і “НТН”. Ми зберігаємо логотип кожного каналу, маємо своє представництво у Києві і власну студію, де формується цей канал. Там усе ретельно, монтується, додається комп’ютерна графіка.

Зараз ведуться переговори з Канадою, майже домовлено з Австралією, країнами Карібського басейну, Аляскою, Гаваями. Основна ідея — розповсюдити національний канал.

— *Із цим пов’язана мета вашого приїзду?*

— Так. Тому що канали, які виходять на Америку, представляють свої політичні чи бізнесові інтереси і не мають нічого спільного з розвитком української національної ідеї. Канал, який репрезентує Україну за кордоном, має виходити тільки українською мовою, без жодної присутності російської.

8 млн. українців “четвертої хвилі” еміграції й трудової міграції проживають зараз за кордоном. Щоденно в Україну від них надходять 3 млн. доларів (це тільки через Western Union). Ці люди не мають там ніякої підтримки як громадяни України. Держава мусить звернути на них увагу. Це стосується підвищення іміджу України в світі. Ми просимо у держави фінансової допомоги. Росія виділяє величезні кошти на свій імідж: сьогодні “ОРТ” — найякісніший канал в Америці. Потрібно боротися за певні ідеї українства за кордоном. Якщо протримаємося, то доведемо, що ми — повноцінна нація.

•

Спілкувалася
Тетяна ВОЛОСЕВИЧ

ПРЕМІЯ

Почесну нагороду Нобелівського комітету 2006 року в літературі здобув Орхан Памук.

Хоча це прізвище для України маловідоме, проте торік на сторінках журналу зарубіжної літератури “Всесвіт” було надруковано його роман “Мене називають червоним”. Вибір українського журналу з 80-річною історією (його зачинателями були Микола Хвильовий, Олександр Довженко та Василь Еллан-Блакитний) збігся з вибором Нобелівського комітету.

За кандидатуру Орхана Памука віддали свої голоси 18 членів Шведської академії. Твори Памука вже бестселери. У свої 54 роки письменник — один із найчитабельніших у Сполучених Штатах.

У творчості Памука відбувається перетин двох світів — східного та європейського, можливо, в цьому й криється секрет його надзвичайного успіху. Він — співець своєї історії, але водночас ламає традиційне *орієнталістське* сприйняття Сходу. Свого часу Едвард Саїд писав, що орієнталізм — це свідоме нав’язування бачення Сходу, що йде від європейців. Ми бачимо Схід на власний спосіб, а не так, як це бачить східний суфій. І справді, Памук постає у своїй творчості своєрідним дервішем. Як він зізнався в одному з

ЛІТЕРАТУРНИЙ СХІД ОРХАНА ПАМУКА ВАРТУЄ НОБЕЛЯ!

інтерв’ю, “він уявляє себе Шехерезадою, яка перебуває поза оповідним процесом”. Він — це сама функція оповіді.

Найперше запитання, що виникло в мільйонів після оголошення цьогорічного лауреата, це: за що, власне, нагородили Памука, за його творчість чи за його політичну позицію? Річ у тім, що нагородження збіглося в часі з прийняттям Францією постанови про визнання вірменського геноциду. Як відомо, Памук у своїх творах неодноразово порушував цю проблему. У новому романі “Сніг”, що має незабаром з’явитися на книжковому ринку в Україні, Памук обіцяє розказати про старий і добрий Стамбул. Подібна ситуація дуже зближує Памука з Джойсом, який свого часу “оспілював” маргінальний для європейського дискурсу *вимір* під назвою “Дублін”. Але саме там відбувалися важливі політичні конфронтації та сутички. Сьогодні, в період загострення східно-західного протистояння, центр уваги перемістився на Схід.

Памук активно виступає проти турецьких вад, через що в 2005 році по всій країні прой-

шли масові виступи проти нього.

Для мене особисто Памук — це відкривач містичного Сходу, ірраціональної, потужної вітальної сили. Думаю, що для турків його романи — це дзеркало власного світосприйняття, ідентифікації. Ми не можемо повністю дешифрувати письмо Памука, бути “ідеальними читачами”, бо не знаємо настільки добре історичний та культурний контекст. У повідомленні Комітету йдеться, що премія присуджена йому за “виявлення нових символів зіткнення та переплетення культур у ході пошуків меланхолійної душі його рідного міста”. Маються на увазі романи Памука, дія яких відбувається в Стамбулі. Письменник одержить 10 млн. шведських крон (\$1,36 млн.). Памук став першим нобелівським лауреатом цього року, який не американець.

В активі турецького письменника вже є кілька престижних літературних премій, торік його нагородили Премією миру від Німецької спілки книготоргівлі.

Що ж, із нетерпінням чекатимемо уро-чистого вручення Нобеля Орхану Памуку в

грудні, коли ми зможемо почути виступ майстра.

•

Дмитро ДРОЗДОВСЬКИЙ,
редактор відділу критики
журналу “Всесвіт”

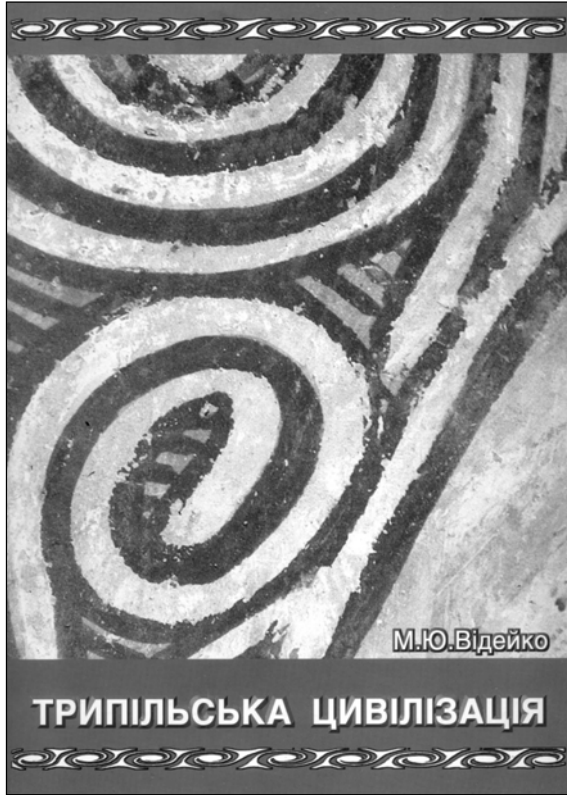
Про Трипільську культуру впродовж останніх 12 років (у 1993-му відзначалося 100-ліття її відкриття) ведеться багато дискусій у наукових колах, поміж політиків, ідеологів. Точаться суперечки в середовищі її шанувальників. “Просвіта” у 2003 році провела кілька наукових конференцій із метою глибше осягнути таємниці цієї видатної цивілізації, що бентежить уяву прискіпливих дошукувальників правдивої історичної давнини нашої Вітчизни.

І цілковито відповідаючи на вимогу часу — величезного загалу шанувальників, — провідний археолог Інституту археології України, кандидат історичних наук Михайло Відейко виніс на громадський суд свою працю “Трипільська цивілізація” (Київ, 2003. Індустріальний союз Донбасу). Зауважимо насамперед: уже понад століття вчені, не лише українські, а й багатьох материків, намагаються переконати людство, як постала ця унікальна археологічна культура, що проіснувала 2700 років винятковою етнокультурною цілістю й, безсумнівно, вплинула на формування та духовний розвиток європейських народів.

Автор у своєму коротенькому вступному слові цього вельми ошатного видання з великою кількістю ілюстрацій (а це насамперед витвори трипільців: кераміка, жіночі й чоловічі статуетки, моделі храмів, жител, реконструкції зведених упритул будинків, знаряддя праці, численні фото розкопок, що вже стали важливими історичними документами) неспішно веде зацікавленого читача-мандрівника глибинами прадавньої історії українського степу між Дніпром і Дністром. Він констатує: “Шість тисяч років тому на землі, яку сьогодні називають Україною, стояли величезні поселення — міста. Коли “історія починалася в Шумері”, їхні руїни вже давно були сховані під різнотрав’ям степу між Бугом і Дніпром. Люди, яких ми називаємо трипільцями, заклали підвалини цивілізації на нашій землі. Вони одними з перших тут почали вирощувати хліб і плавити метал, збудували тисячі селищ, десятки міст. Вони прагнули вічного життя, молячись і приносячи жертви Вищим Силам, створили дивовижні магічні орнаменти, які зачаровують нас і сьогодні”.

Науковець підкреслює значущість археологічних джерел, аби повніше дізнатися про давнину: мільйони фрагментів кераміки, десятки тисяч посудин, вироби з кремнію, металу, розкопані й зафіксовані вченими залишки колишніх поселень і поховань є тими свідченнями, що відбивають, певним чином, давно забуті сторінки дописемної історії або “праісторії” людства. Тому й особливу вагу для наукового світу мають питання методики та правдивості історичних реконструкцій на підставі виключно археологічних матеріалів. Зауваживши, що Трипільська культура не залишила після себе ні пірамід, ні величезних храмів, ні кам’яних палаців, а її матеріальна спадщина, всі свідчення існування понад шість тисячоліть заховані в землі, автор наголошує: “Нині ця культура заслуговує на те, щоб бути описаною як важлива складова цивілізації Старої Європи”.

У цьому виданні персонально названо, мабуть, усіх — у трьох поколіннях їх набирається більше півтори сотні — учених, археологів, краєзнавців, шукачів історичної давнини (а серед них багато справжніх подвиж-

ТРИПІЛЬСЬКА ЦИВІЛІЗАЦІЯ.

Знаки прокреслені по сирій глині на денці миски. Майданецьке місто. Малюнки Олександра Фисуна

ників XIX—XX століть), кожен із яких самовідданою працею написав власну сторінку величезної книги з найменням українське Трипілля.

Ознайомлення читача з відкриттям і вивченням Трипільської культури М. Відейко починає з перших археологічних розкопок, чітко й хронологічно послідовно розгортає панораму досліджень трипільських поселень, які проводилися рік за роком, детально висвітлює відкриті пам’ятки за періодами: на початку XX ст., 1920—1941 рр., повоєнні масштабніші, що проводилися 1945—1970 рр., і відкриття Трипілля як цивілізації мідного віку, що велася з 1971 до 1993 рр.

У суспільній свідомості вже не одне десятиліття стоїть закономірне запитання: а чи є Трипільська археологічна культура справді цивілізацією? Англійські та американські вчені, як і наші вітчизняні (зокрема й радянських часів), вважають, що її археологічними ознаками є: міста, монументальна архітектура (храмові комплекси), писемність, реміснична спеціалізація, суспільна диференціація, отримання в достатньому обсязі додаткового прибутку, що зумовлює повноцінне існування. І дослідник високого фаху М. Відейко, маючи інформацію з численних археологічних джерел, упевнено нині стверджує: “Так, ми маємо справу з цивілізацією... археологічні джерела є лише віддзеркаленням мнущих подій, причому досить фраг-

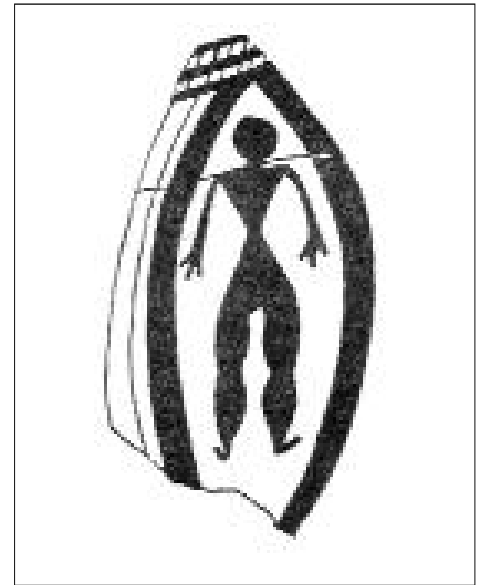
ментарних...” (Отже, великою мірою, неповних. Та й замало для нього, скажімо, лише археологічних даних. Потрібні колективні напрацювання в царині етнографії, лінгвістики, мистецтвознавства, міфології, фольклору, астрономії). “...кожен дослідник має право на складання власного портрета давніх цивілізацій”.

На початку 70-х років XX ст. завдяки застосуванню нового методу комплексних досліджень — аерофотозйомки у поєднанні з геомагнітним картографуванням на Черкащині стали відомі великі міста — поселення-гіганти, які визначили обшири Трипільської цивілізації. Понад 20 років (1971—1993) досвідчений археолог М. Шмаглій проводив комплексні дослідження в Майданецькому, відкопавши багато трипільських жител. Із ним у ці роки працювали М. Відейко, К. Зінківський, В. Мищик.

Восени 1897 р. Вікентій Хвойка на пагорбах і долинах навколо містечка Трипілля (саме тому й названо його іменем археологічну культуру) і сіл Верем’я, Халеп’я, Жуків-

Кріш, Боян, Тиса, Лендель та ін., давніших у часі. На південному заході відчутні впливи землеробських неолітичних цивілізацій балкано-дунайського регіону.

А ось доктор археології Валентин Даниленко, який багато років фундаментально досліджував палеоліт, неоліт і енеоліт України, дає своє визначення цій проблемі: “Ми маємо всі підстави вважати Трипільську культуру початкового етапу спадкоємницею тієї території, що свого часу була охоплена дотрипільською Буго-Дністровською культурою. Йдеться насамперед про Буго-Дністровську частину Північно-Західного Причорномор’я, але й, можливо, про румунську Молдавію, де почали з’являтися пам’ятки Буго-Дністровської культури. Процес розвитку Буго-Дністровської культури був досить складним і динамічним, а її трансформація в Трипільську культуру неминує мусила мати характер стрибка, зумовленого і значними історичними, економічними й культурними зрушеннями, і участю в цьому процесі нових етнокультурних компонентів”. Спадковість Трипілля від Буго-Дністровської культури простежується не лише в техніці нанесення і в специфічних композиціях орнаменту, але також і в морфологічній близькості культової антропоморфної пластики. І стверджує про **можливу генетичну за-**

Зображення людини-божества на мальованій посудині. Середина IV тис. до н. е. Ржищів. Розкопки В. Хвойки

лежність Боянської культури від Буго-Дністровської.

Трипільська культура — всуціль хліборобська. У ній ральне землеробство переважало над мотичним. Молочне тваринництво розвинене ще на ранньому етапі. Розведення крупної рогатої худоби, яку використовували як тяглову силу (багато скульптурок бичків, модельки саней з їхніми головами про це свідчать) сприяло її економічному зростанню. Сіяли пшеницю плівчасту, двозернянку, спельту, голозерний ячмінь, просо, горох, сочевицю. Зернотерки стояли в кожному житлі. Збирали плоди фруктових дерев.

Засівали ниву необмолоченими колосками. (Певно, так краще зберігалася внутрішня родюча сила зерна).

Проведені споропилкові аналізи дали змогу відтворити рослинний світ, що був шість тисячоліть тому. Тоді біля осель червоніли мальви, росли кропива, подорожник, серед пшениць синіли волошки. На берегах річок — верби, густі кущі ліщини, вільхи. У дубово-грабових гаях водилися зубри, олені, ведмеді, кабани, вовки, лисиці, зайці.

Високого рівня культура ковальських операцій обробки міді зумовила серійне виготовлення зброї, знаряддя праці, рибальства, різних прикрас. Добування кремнію на вироблення сокир, ножів. Однак головне ремесло — гончарство як окрема галузь. Зналися трипільці на рецептах глиняних мас. Вражають масштаби виробництва гончарської продукції. На середньому етапі трипільське суспільство застосувало гончарний круг. Це дозволяло викручувати посуд різних об’ємів у

Скульптурки бичків з експозиції Археологічного музею НАН

Модель храму. Трипільська культура, кінець V тис. до н. е. Колекція С. Платонова

великій кількості. Археологи вирізнили 17 типів посуду різного призначення — кухонний, господарський, ритуальний і виявили в житлах близько 300 посудин для побутових потреб. Умільці володіли секретами високоякісного випалювання посуду у двоярусних горнах. Існували гончарні центри. Відомі спе-

Вівтар також фарбували червоним кольором і знакували ритим орнаментом космічного змісту.

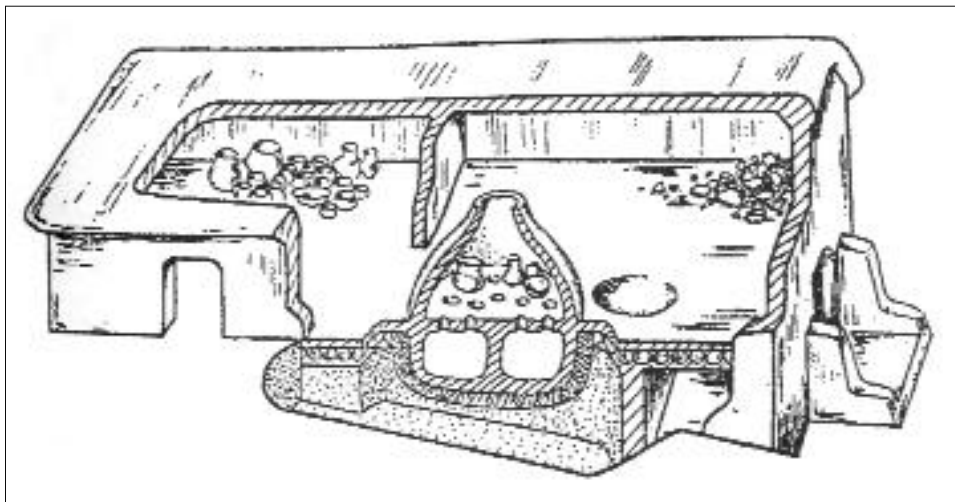
Найбільші трипільські міста існували понад шість тисяч років тому, в них було 10000—15000 мешканців. Зведені будинки, припасовані один до одного, слугували потужними укріпленнями від нападів. Через 60—80 років наставав період, коли житла (а в них було багато посуду, ритуальних статуеток людей і тварин) обов'язково спалювали, і руїни їхні ставали приtulком для душ предків — їм належало все, що виціліло від вогню. Мешканці освоювали нові угіддя, благодатніші для хліборобства і суспільних інтересів.

Уже на ранньому етапі Трипілья, на думку академіка С. Бібікова, суспільство мало риси патріархальності, хоча досить поширений погляд серед науковців, що для того часу був притаманний матриархат. Великі сім'ї з 10—14 осіб дрібнілися на малі. Трипільські суспільства, починаючи з середнього етапу, дослідники зараховують до ранніх комплексних (складних) суспільств, політико-організаційний зміст яких визначають як “вождівство”. Їхні типові риси — великі поселення (міста), монументальні культові центри та монументальні поховальні споруди.

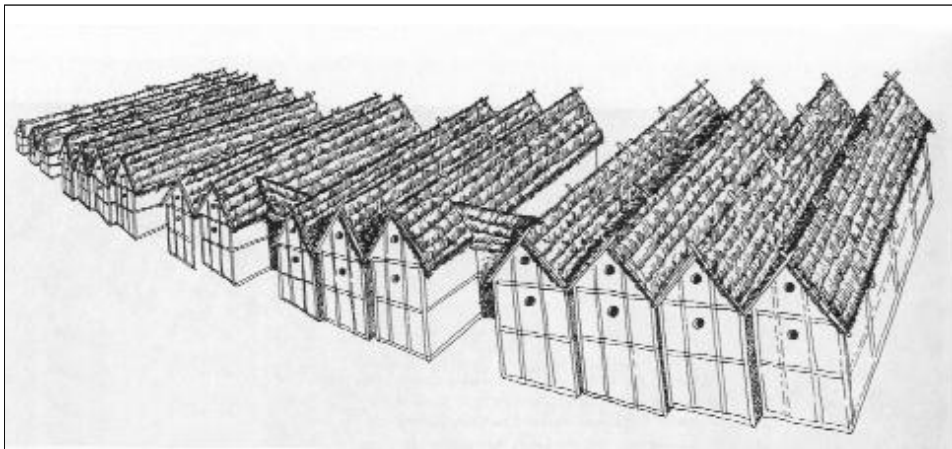
Сакральний зміст трипільських орнаментів (це доводить археолог Н. Бурдо) глибиться у відродженні ритуалів освячення найвищої мети, яка утверджує безсмертя людської душі. Духовна діяльність трипільців-поетів спрямовувалася передусім на підсилення існуючого Світового ладу і протистояння Хаосові. В цій неперервній боротьбі визначальним було відродження могутньої потуги безсмертя людини, її всеосяжної душі, якій заповідалося зрівнятися з Богом. Поміркуюмо і ми: в сюжетах гіпнотизуючих трипільських орнаментів, розміщених у середньому ярусі, який уособлює Верхнє Небо, — космічні енергії, вималювані біг сонця, фази місяця, зорі, а поміж них у напівовалах втілено образ людини з космологічними ознаками (Ржищів, Київщина). За поняттями наших прапращурів — оріїв, людина є складовою одвічних космічних процесів як носій Божественної Дії. Творці трипільських орнаментів передавали прийдешнім поколінням знання про Світобуття, які вони успадкували від попередніх епох. Образна мова доби неоліту через тисячі років продовжує функціонувати у розписах трипільців, а від них — у пізніших культурах.

В орнаменти ці вони не допускали випадковостей чи довільних фантазувань. Схеми розпису посудин у плані утворюють великі знаки хреста, трикветра або свастики (сварги). Ними використовувалися від 2 до 9 вироблених сюжетних схем розпису. У чітко визначених зонах виписували певні знаки. Розвинена знакова система мала знаки-блоки, що були базою для ієрогліфічної писемності, а їх нараховується кількасот.

Тема писемності трипільців, невід'ємна складова цивілізації, розглядається автором як дуже важлива ділянка, що потребує фундаментальних досліджень, хоча й зібрано десятки різноманітних знаків. Утім, до цієї проблеми долучимо і нашу думку.

Гончарна піч біля житла із Веселого Кута. Розкопки Олени Цвек

Трипільська вулиця зі щільним розміщенням будинків у Майданецькому місті. Розкопки М. Шмаглія, М. Відейка, 1980–1991 рр.

Археолог (директор Тальнівського музею історії хліборобства) Вадим Мищик ще в 70-ті роки у розкопах житла знайшов фрагменти посудин, на денцях і на стінках яких по сирій глині прокреслені, а на інших уламках писачком і кольором, що й розписи орнаменту, ретельно вималювані знаки цілковито за структурою літер. Не піктограми й графічні символи. Особисто мені випало їх прискіплювати і дуже точно скопіювати. Пов'язувати їхнє походження з Месопотамією немає підстав. Ці знахідки уважно роздивлявся В. Даниленко і назвав знаки на посуді буквами трипільського письма.

Розвинена знакова система давніх хліборобів — дрібна геометрична пластика (об'ємні символи у формі конусів, півсфер, кульок, зображення тварин, речей) мала призначення, як визначає автор, вести необхідний облік у господарстві.

Ці знаки віднаходили і в культових місцях — у вівтарях оселі. Виникнення великих міст — результат нагромадження величезного економічного, культурного та інтелектуального потенціалу, пов'язаного зі становленням відтворювальних форм господарства: землеробства і тваринництва. Головним стимулом до їхнього утворення була потреба, як вбачає М. Відейко, не для боротьби з войовничими степовиками (вони якраз малочисленні й не потужні), а з трипільськими “вождівствами”. Цебто необхідність контролю над територією, природними та людськими ресурсами. Трипільські поселення-гіганти Черкащини (займали площу: Вільхивець — 110 га, Доброводи — 250 га, Майданецьке — 270 га, Небелівка — 300 га, Тальянки — 450 га) виконували функції адміністративних, військових, ідеологічних осередків. А масштаби їхньої забудови (за принципом кола чи подібного до еліпса) — це ознаки зародження монументальної архітектури, яка виникає на ранніх етапах розвитку людського суспільства. Монументальна архітектура вирізняється узагальненістю об'ємних площин, образною символікою і значущістю художнього змісту. Двоповерхові будівлі, різні оборонні споруди давні зодчі мудро вписували в довкілля.

Соціальний устрій трипільських поселень (приклад — Побужжя) подібний до суспільств мотичних землеробів Дворіччя, Африки, Центральної Америки і свідчить про наявність закономірностей у явищах, які ми спостерігаємо на підставі матеріалів археології, історії, етнографії. М. Відейко доходить висновку, що “саме трипільці звели одні з перших міст Європи” — поселень-гігантів. Розрахунки демографічного росту, виникнення кризи перенаселення зумовлювали причини міграції людності. Класифікація трипільського суспільства, зважаючи на рівень його економічного розвитку, зводиться до культурно-господарського типу мотичних землеробів.

Який же внесок Трипільської цивілізації у спадщину багатотисячолітньої історії людства? І автор називає: закладення основ господарських систем, на базі яких існували суспільства й народи пізніших часів, — до історичних українців включно. Сюди зараховує: здобутки матеріальної культури, а це — типи жител, знарядь праці, технології мета-

лообробки, гончарства, житлобудування. А найвагоміші з них — сформований світогляд, пов'язаний із продуктивними формами господарювання, хліборобською міфологією та обрядовістю. Таких надбань вони досягли, маючи виняткову мудрість і хист використовувати природні ресурси. І переконливо довели, що цивілізацію можна побудувати цілковито власними силами.

Чому зникла унікальна цивілізація? Дослідник наголошує на обмеженості знань і можливостей її носіїв, щоб перебороти суспільно-економічну кризу в другій половині IV тис. до н. е.

А яка ж доля носіїв Трипільської культури? Вони розчиняються у прийдешніх культурних суспільствах. Насамперед ідеться про добу ранньої бронзи — у культурах шнурової

Санчата, запряжені волом, та статуетка-візниця (композиція). Майданецьке місто. Розкопки М. Шмаглія

кераміки, кулястих форм, ямної. До цих його міркувань ми додамо: найпомітніші сліди, власне, основи свого понад двохтисячолітнього способу буття, світосприйняття, образного мислення, збереженого у виняткової потуги художніх орнаментів, давні хлібороби-трипільці залишили у духовній культурі українців — звичаях, обрядах, народному мистецтві їхньому, забудові оселі із використанням природних матеріалів, хліборобстві.

Тотуючи видання, присвячене творцям трипільської цивілізації та археологам, які відкрили світові захопливі сторінки праісторії України, М. Відейко скромно назвав його путівником для зацікавлених. Першу науково-популярну книжку на цю тему видала 1941 року в Києві відома дослідниця Тетяна Пассек. Через 60 років маємо другу, об'ємнішу і глибшу. Написану з науковою достовірністю. Уважно вчитуючись у викладені автором матеріали археологічних досліджень і ґрунтовні аналізи, оглядаючи ілюстрації, поданий археологічний словник, маємо підстави стверджувати, що він подарував допитливому читачеві справді малу енциклопедію Трипільської цивілізації. Праця його збагачить історичною правдою і заслуговує на нашу особливу подяку.

І водночас не можемо не пошкодувати, що це вкрай потрібне видання вийшло мізерним накладом — усього 1000 примірників. Тому великий загал шанувальників нашої історії не матиме змоги його осмислити, побачити.

●

Олександр ФИСУН

В ЯКІЙ ДЕРЖАВІ ЖИВЕМО?

— *За Жиріновським міцно закріпилася репутація епатажної, скандальної людини. Що Ви можете про нього сказати як людина, яка добре його знає? Наскільки він адекватний?*

— Як на мене, він абсолютно нормальна адекватна людина. Талановитий політик. Єдиний, можливо, в Росії чистий політик. Усі інші там господарники. Він не повинен прийти до влади, повинен завжди бути в напівпозиції, у напівпровладній партії. Його величезна історична роль полягає в тому, що він є, що в нього є фракція, що він критикує, десь виправляє, чимось допомагає уряду і президенту. Як би над цим не сміялися і не жартували, насправді те, що писав Жиріновський у своїх книгах у 1992—1994-х роках, зараз робить Путін.

Якби Жиріновський сьогодні став президентом Росії, то почалася б третя світова війна. Це така людина, яка б проривалася до Індійського океану. Він дав би грошей курдам, аби вони створили незалежний Курдистан, посилив би їх, поставив там свій уряд, послабив би Турцію. Прорвавшись до Індійського океану, захопив би смарагдові шахти Буркіна-Фасо, влаштував там колонію. Безперечно, об'єднав Білорусь і Росію.

— *А як щодо його політики відносин з Україною?*

— Думаю, це було б як у Гітлера з Австрією. Є таке слово “анексія”. А що інше тут може бути? Уявімо реально, якщо завтра якийсь хворий на голову прийде до влади у Росії і введе свої війська. Я не впевнений, що 48 мільйонів українців (або скільки нас там залишилося) чинитимуть опір. По-перше, у 99 % там живуть родичі. Це буде, як у Німеччини з Австрією — вони просто взяли та об'єдналися. І це буде зручно для всіх. Тому що для частини українців це можливість військової, економічної, політичної кар'є-

ри в Москві. Чому Степан, який живе в Донецьку, противитиметься російському приходу, якщо в нього з'являється можливість зробити кар'єру в Росії?

Для вуйка з Галичини це катастрофічно неприйнятна ситуація. Але тільки для вуйка. Він там чужий. Та в них взагалі тяжка доля, шкода їх. Поляки їх не люблять, вони росіян недолюб-

ром, грошима. Все це сприймається як шоу. А в нас це вийшло. Що таке економічна самостійність? Україна була економічно самостійною, коли була УРСР. Ось це був пік економічної самостійності. Плюс до цього Україна ще й правила всією Росією. Хрущов сидів у Кремлі і правив 300-мільйонною державою, Брежнев — з України, Черненко, тобто, хочли правила 1/6 частиною суші. Хіба це не економічна незалежність? Вони забрали все, що хотіли, зі сходу, тут усе це перероблювали і продавали в Росію. УРСР мала членство в Раді Безпеки ООН.

— *А як у нас справи з регіональним статусом російської мови?*

— Рішення міськради щодо російської регіональної мови діє в Донецьку. Ми повинні говорити і працювати на своїй рідній мові, а рідна мова у нас — російська. Всі офіційні документи міськради пишуться російською мовою. Іноді — українською. Я їх поправляю. Зауважте, з жодного питання в міськраді не було такої одностайності депутатів — 100 % проголосували за російську мову. З Києвом офіційно ми спілкуємося теж російською. Поки жодного обурення не було.

Що стосується державного рівня, то впевнений, що ніколи в житті Львів і націоналісти не підуть на те, щоб російська мова стала другою державною. Тому що тоді українська мова помре. Є 150 мільйонів людей, є велика культура, велика нація, наша історія. І тільки-но ми відновимо значення російської мови в Україні, одразу ж українська залишиться тією фольклорною, народною, яку ми всі любимо. Вона повернеться до свого нормального стану. А ось ця мова — польсько-угорсько-американська, з “гелікоптерами”, з неправильними наголосами помре. А в галичан завдання інше: роз'єднати нас з Росією, наві'язати іншу мову, максимально її змінити, щоб вона була незрозуміла для росіян.

«ДАЙОШ» ПОСАДУ МЕРА МОСКВИ!»

Необхідний коментар до інтерв'ю

Повірте, це головне, квінтесенція розлогого інтерв'ю молодого, але вже при солідному кріслі посадовця (подаємо в перекладі з російського оригіналу). Є ще в ньому оповідь про створення ним щойно презентованої книги “Коммуналка в стиле funk”, про те, як “бред сумасшедшего” (вислів самого Левченка) опрацьовувався помічниками у цю книгу, скромно названу “підручником із житлово-комунального господарства”. Є історія знайомства з Жиріновським, те, на якому авто їздить автор, чому не одружується, і які плітки про нього плетуть.

Але головне — тут. Вдумаймося.

У Росії, виявляється, є політики, які можуть (ні багато ні мало) розв'язати третю світову війну. І навіть такий політик може бути обраний віце-спікером парламенту, а його партія на виборах — набрати чверть усіх голосів (найбільше!). Що з того, що він не президент. Зате в “напіввладі”, а значить, суспільство — у стані, в психології “чвертьсвітової” чи й “напівсвітової” війни.

Тепер про аншлюс. Такий, “як у Гітлера з Австрією”. Цебто, загарбання Австрії Німеччиною. Річ навіть не в тім, чи може бути щось схоже між Росією і Україною? В даному разі головне, як на це дивитися, а це головніше, — як до цього ставиться високий посадовець одного з найбільших міст України? Бачить це так: 99 % українців сприймуть таке “об'єднання” (чомусь — не окупацію?), “як у Німеччини з Австрією”. А як же ставиться автор до цього? Ось ключова фраза інтерв'ю в оригіналі: “И это будет для всех удобно”. Може, хтось не зрозумів? Нам усім “буде зручно”, коли нашу незалежну державу “аншлюсують”. Це говорить державний чиновник Української держави.

Далі вже особливо дискутувати й коментувати не хочеться. Скажімо, сентенції автора “підручників” щодо економічної самостійності України в СРСР. Це коли гайка вироблялася у Новосибірську, болт — у Харкові, а шайба — у Мінську. Коли на величезну аграрну республіку не було жодного комбайнового заводу, коли більшість автомобілів вироблялася за її межами. Коли повз моє село майже 40 років по газопроводу газ ішов із Дашави на Брянськ і Москву, а селян під'єднали лише через 71 рік після революції.

Залишмо автору й такі моменти, як: чи 52 штати у США, чи було в СРСР 300

мільйонів мешканців, чи був українцем, навіть уродженцем України, Хрущов? Володар двох вищих освіт, двох дипломів — університету (істаф!) й інституту (міліцейського) якось розбереться в цьому.

Замислимося над головним: що це за держава така? Є офіційний результат Всенародного референдуму: 92 % громадян проголосували за незалежність України. Припустімо, що 8% були проти. Можливо, що їх і побільшало, в ТАКІЙ державі, з ТАКИМИ чиновниками. Вірю, що є люди, які вважають, що незалежної України не повинно бути, що вона має об'єднатися в одну державу з якимись іншими. Ну такі погляди в людей. Допускаю, що ці люди мають право пропагувати свої погляди чесно й відкрито. Недопустиме в нормальній державі лише одне: ці люди не повинні працювати в державній владі. Бо це — нонсенс. Та, врешті, як же працювати й самій цій людині? У владі держави, яку ти — не буду вживати слово “ненавидиш”, скажу м'якше — стосовно якої вважаєш, що цієї держави не повинно бути?

Більш логічним було б ось що. Є молодий, амбітний хлопець із гарним українським прізвищем — Левченко. До речі, про амбіції. Журналістка не марно поставила йому ще й запитання — чи не буде той згодом балотуватися у мери Донецька? Поки що секретар міськради похвалив свого теперішнього шефа, мера, цебто натякнув, що зараз не мітить у його крісло. Але як знати? Між іншим, уже зараз три обласні центри України опинилися без мерів, а обов'язки міського голови в цих випадках, згідно з законом, виконує секретар міськради. Але оскільки нелогічно обіймати посаду в державі, яка для тебе — ніщо, логічним буде інше: Миколі Левченку зараз чи колись пізніше поборотися за посаду мера Москви. Правда, в цьому інтерв'ю він згадає, як Лужков недавно при зустрічі зверхньо покритикував його — за необізнаність у комунальній сфері. Та чи не рано підсміюється мер Москви? Покерували ж першопристойною й всією Радією, Хрущенко, і Брежневенко, і Черненко. Чому ж не може Левченко? І взагалі, в Україні є ще чимало гарних кадрів для Росії.

● На жаль, ні на що не претендуючий українець — **Петро АНТОНЕНКО**

ОБЕРЕЖНО, ПІДРОБКА

Коли про Україну говорять як про одну з найкорумпованіших держав, ми навіть ображаємося. Але що тут скажеш, якщо корупція пролізла навіть у таку споконвіку суворо контрольовану державою сферу, як виробництво і продаж алкогольних напоїв.

Я зустрівся з головою правління ЗАТ “Чернігівський лікеро-горілчаний завод “Чернігівська горілка” Валентином Бачурним. Молодий енергійний керівник, котрий цього року очолив потужне підприємство, не без гордості розповідав про знамениту чернігівську горілку, яка хоч і не така “розкручена” на телеэкранах, як деякі інші марки, але дуже цінується фахівцями і споживачами. Причина у ретельній, навіть прискіпльовій технології, що виключає будь-які штучні добавки. Найякісніший спирт, гарна вода, такі природні компоненти, як м'ята, перець, лимон, прополіс. До відомих марок “Деснянські зорі”, “Пшенична”, “Перлина України”, “Град Чернігів” постійно додаються нові. Щойно завод презентував чудові горілки класу “Чернігівська. Преміум”: це “Мускатна”, “Женьшенева” і “Святкова”. Компоненти видно вже з назв, у тому числі й куплений на Далекому Сході жень-

КОРУМПОВАНА ГОРІЛКА

шень, мускатний горіх, котовник лимонний (росте лише в Криму), сік берези, ялівець.

Маючи таку висококласну продукцію і відлагоджену технологію, завод нарощує виробництво і значно збільшив виплати в бюджет. Міг би й більше. Що ж заважає, — поцікавився я у голови правління.

Заважає нечесна конкуренція на горілчаному ринку. Йдеться навіть не про примітивні підробки — фальсифікат. Торгову марку “Чернігівська горілка” охочих підробляти немало. Міліція і податкова з цим потроху борються, час від часу прикриваючи підпільні “гуральні”. Могли б і активніше.

Але є ще більша проблема. Мова начебто й не про фальсифікат, не про “гуральні”, а нібито ж заводи. Але їхня продукція з'являється на прилавках по якісь дивно низькій ціні. “Уявіть, що оптова, відпускна ціна такої горілки, — каже В. Бачурний, — всього 5—6 гривень за пляшку. Як можна за такою ціною відпускати товар у торгівлю, коли ми за кожну ще не продану пляшку маємо заплатити до 5-ти гривень податку?”

Дивина. Коли до отих відпускних 5—6 гривень додають торгову

надбавку, такий товар усе одно з'являється на прилавках ціною в 7—8 гривень. Я бачив у магазинах доволі такого добра. Чия продукція? На етикетках — якісь дивні скорочення, в кращому разі написано місто —Донецьк чи Харків, а то й якесь село.

Спробуй конкурувати з такою дешевиною. Чернігівські горілки йдуть покупцеві за мінімально низькою ціною. Навіть три названі найновіші види горілки коштують по 12—13 гривень. Більше того: завод оголосив, що не підніматиме ціни, при тому, що спирт в Україні щойно подорожчав на 20 %. Може, 12 гривень — це й дешево, але й не дорого за високу якість. Але звідки ж та дешевизна по 7 гривень?

Секретів два, пояснив В. Бачурний. Перший: що так звану “горілку” часто виготовляють із найдешевшого і найгіршого спирту. Експертиза знаходить у таких “напоях” що завгодно, аж до рідини для розпалювання вогнищ. Другий секрет: такі виробники і реалізатори умудряються недоплачувати акцизних зборів, інших податків.

Прості запитання щодо цих “секретів”: куди дивляться санітарна, екологічна служби, подат-

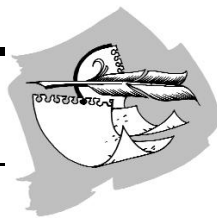
Фото Оксани Цацури

кова, прокуратура й інші грізні органи? Чому така безконтрольність у сфері, повторюю, здавна суворо контрольованій державою? Тому що... Може, варто нагадати, як нова урядова команда хутко розставила свої кадри на всіх “хлібних” місцях, особливо у сфері фінансів.

...Труяться люди. Недооде-

жує солідних коштів бюджет. Невже все це можливе без потурання чи й сприяння державних чиновників? То як це називається? Правильно. Тому не варто дивуватися чи ображатися, коли нашу країну так і називають.

● **Петро АНТОНЕНКО**

Коли я згадую про Станіслава Россоху, то бачиться мені горобина ніч, і на крайнебі спалахують раз у раз зірничі. Ось спалахнула одна — ми йдемо через яр на Павлове Поле в Харкові, я чую слова: “А піді мною бив курган // копитом диких дивних трав, // Чумацький шлях, дзвінка дуга, // на шию лг тугим вітам”.

Моє серце — серце юнака, який тільки-но вийшов із далеких полтавських, пільських оболонь, раптом злітає увись, зорі починають зливатись у золотий вир, деь глухо б'ють копита курганного коня, наркотично-дерев'яний запах трав після дощу...

Так починалося знайомство з українським митцем, поетом від Бога Станіславом Россохою, яке назавжди стало суттю мого життя.

У тихі пільські плеса ввірвався свіжий вихор неземної яскравості, наелектризований золотою пергою зірок. Біля мене, поруч зі мною, а згодом у мені, як чарівний цвіт папороті, зацвіло українське слово. Зеленими липкими пружнастими листочками воно пробіло земний глей і гній, торішне листя й наносне сміття.

Це не було випадковістю, або це було такою випадковістю, яка означала закономірність мого подальшого існування. Згодом ми разом виступали на поетичних вечорах, читали наших улюблених поетів: ранніх Тичину і Чумака, Маяковського і Пастернака, Рільке і Гонгору, Вознесенського і Драча, Гумільова й Антонича. Станіслав понад усе любив у поезії образ, метафоричне барокове, романтичне, як би тепер сказали, постмодерне.

Гоголя колись запитали, як він оцінює творчість Шевченка, і стримано-прихований Гоголь у петербурзькому фраку з італійським галстуком, сказав, що все було б добре, але багато дьогтю...

Гоголь по-своєму мав рацію. Він залишив “дьоготь” у своїх українських повістях та оповіданнях і поринув у примарний світ Північної Пальміри. Згодом заплатив за це своїм таланом і життям. Так-от, у Россохи у віршах і повістях цілком досить нашого українського дьогтю, але є в них і неперевершена гоголівська метафоричність.

Він був “королем образів і барв”. У кращих своїх творах сягав рівня раннього Тичини і Богдана-Ігоря Антонича. А образу “червоні нори півнячого крику”, за висловом одного рецензента, міг би позаздрити і сам Гонгора.

Один чоловік, який був у мордовських таборах із Василем Стусом, у пориві відвертості якось сказав мені: “Ось побачиш, із цього хлопця створять і борця, й ікону. А був він дуже незручний у житті, хаотичний і непередбачуваний. Часто через його вибрики співкамерники мали від адміністрації табору цілу купу проблем. Як затнеться на своєму — то хоч ножем ріж”.

Таким був і Станіслав. Я не ставлю його на рівень Стуса, та й у цьому немає жодної потреби, але поряд із Россохою ближнім було нелегко. Часто його дії просто дратували, їм не було логічного виправдання. Але, як показав час, він діяв за вищою логікою, яку диктувала йому власна душа.

Згадаймо, як свого часу дорікали Шевченку, що він у поемі “Сон” дошкульним нищівним словом згадав імператора та його дружину. Навіть Куліш радив “не дратувати” “імперського ведмедя”. Але ж саме непохитний і непоступливий Шевченко назвав Миколу І “ведмедем”, а царицю — “опеньком довгоногом”.

І не тому, що був “нетолерантним мужиком”, а тому, що цією нищівною сатирою він зводив нанівець “божественність” царської влади на чолі з її головним кріпосником.

Саме ця шевченківська непоступлива лють до ворогів України, зневага до перевертнів (“хай перевертень лише різним п'яти”) визначала суть та ідейну наповненість творів Станіслава Россохи.

Хто знав тоді, що “запхнута його вчителювати у глухе село Мажарку”, що виключать за “націоналістичні прояви” з університету, що, “надломлений, він порине у похмурі глибини безвиході”...

О вічна туга місячного сяєва,

Нещодавно в клубі харківського відділення Національної спілки письменників України відбулася презентація книги колишнього харків'янина Станіслава Россохи (1943—2003) “Червоно поле переко-ти”. Вона побачила світ у видавництві “Митець”, яке очолює давній друг покійного автора, харківський поет Володимир Муровайко. Книга вийшла мізерним накладом у триста примірників, але вмістила чимало поетичних творів, повісті на робітничу тему “Царева ніч” та “Металеві соняхи”, адже автор свого часу працював на Харківському турбінному за-

воді, а потім навчався на факультеті української філології в нашому держуніверситеті (звідки його було відраховано за політично-націоналістичні переконання); незакінчені твори та варіанти, вірші для дітей, переклади, нотатки, роздуми, рецензії, рекомендації для вступу до НСПУ, спогади про автора.

В обговоренні книги взяла участь: удова поета, київська поетеса Валерія Богуславська, яка багато сил віддає популяризації творчості померлого чоловіка, його друзі — харківські поети Іван Перепеляк, Олексій Бінкевич,

Віктор Кулик, Валерій Замєсов, Олександра Марченко, Володимир Муровайко, Олександр Шукін, Альвіна Бородаєва, В'ячеслав Романовський, поетеса й художниця Вікторія Добриніна, яка, до речі, й оформила цю книгу. Усі промовці відзначали непересічність, самобутність і національний колорит творчості Станіслава Россохи, його невторний голос у мистецтві, непримиренність до сірості, байдужості та неправди.

Олексій БІНКЕВИЧ, член Національної спілки письменників України

ЛИЦАР ОРДЕНУ ПОЕЗІЇ

Станіслав Россоха та його дружина Валерія Богуславська (сидять), доньки Станіслав Люба та Оксана (стоять)

Не клич мене — Я скоро сам прийду.

Але все це буде потім, а сьогодні він виступає з ідеєю самвидавівського журналу “Трамвайний сволок”, гуртує навколо себе однодумців, редагує вірші, пише повість “Червоно поле перекооти”, виступає на літературній студії, сміливо ставить питання про самодостатність рідної культури.

Кімната в студентському гуртожитку сліпого поета Мирослава Геврика з легкої руки Станіслава дістає назву “Центр України”. Тут точаться літературні дискусії, лунають вірші, нищівно критикується “офіціоз”, члени цього літературного гуртка приймають нелегке рішення — не друкуватися в “офіціозі”, не потурати літературним чиновникам. Виходять кілька номерів “Трамвайного сволока”.

У ньому Россоха робить такий афористичний висновок:

А Ленін — цей — стоятиме на чатах Тих революцій, котрі сам почав. Тут же він говорить про Україну: Так дай перед смертю долоні свої, Зелені од мідних грошей.

Із ним перегукується Мирослав Геврик, який згодом покінчив життя самогубством, не витримавши застійної трясовини:

...І я люблю тебе, як Україну, А може, Україну, як тебе? Хіба я знаю, та й нащо те знати, Коли відомо кожному давно, У дітях мусить повторитись мати, Крізь біль, крізь кров, крізь смерть — усе одно!

Станіслав Россоха був, без сумніву, найяскравішим українським поетом у Харко-

ві (думаю, що й на обширах України) наприкінці ХХ століття. Його не друкували, але твори ходили у списках, звучали на магнітофонних стрічках. На одній із таких стрічок він курйозно “сусідив” із поетом Савенком, котрий пізніше став відомим як Едічка Лимонов.

“Ця людина не вміла й не бажала рахуватися з обставинами, пристосовуватися, вона знала ціну своєму хистові й тому вважала, що саме за цим хистом і мають цінувати людину. Але ж у реальному житті це майже завжди навпаки”, — пише у передмові до книги Валерія Богуславська.

Тодішня система не прощала такого нікому. Далеко не завжди поділяли погляди Россохи і його численні “друзі”, більшість яких тинялася літературними манівцями, легко плутала тости “за здоров'я” з чарками “за упокой”. Сам поет у своїх нотатках так пише про це: “Помирають канцелярські корифеї від літератури. Нічогісінько після себе не лишивши, окрім видрукованого за партійним знайомством. Статі — ніякої, совісті — ніякої і мистецтва жодного. Нче пустеля, і в ній вони примудряються відкласти свої “рокові яйця”, які знову плодять ту саму сухостійну несправжність. І живуть. І спробуй, піди навперейми їм, таким зажовуючим крокодилам. Зжеруть. Залишать знову після себе пустелю і “рокові яйця” свої”.

Для Россохи сухостійність, національна невизначеність, стильовий примітивізм були органічно неприйнятні. Він називав їх “рожевою водичкою від статевого безсилля”. Сам же він постає у творчості як послідовний новатор. Це стосується і прози. Вивчаючи фольклорні джерела, опановуючи “мову вулиці”, він залишається бароковим творцем фантастичних образів і порівнянь. У його прозі відчутний вплив Панаса Мирного, Нечуя-Левицького, Хвильового, Григора Тютюнника. Повісті “Металеві соняхи”, “Царева ніч” (“Червоно поле перекооти”), оповідання “Чорні волошки” відкрили нову сторінку української прози.

А от твір “Килим”, жанр якого Станіслав залишив невизначеним, мав особливий вигляд не тільки у його творчості, а й у новітній українській прозі. Тут є все: зигзаги підсвідомості, перехід у світ, де немає означуваності, де зникає світ героїв і уособлень, а залишається тільки тканина, що робить його схожим на знамениті перські килими, де узори замінюють і зображення людини, і сюжет.

Іслам заборонив арабам зображувати людину, і вони зосередили все своє вміння і хист на узорах, які мають передати внутрішній світ і стан людини. Їхнім шляхом пішов і Станіслав Россоха, очевидно, одним із перших створивши свій шедевр у прозі.

Він був зовсім чужий політиці й політиканству. Коли я прочитав йому свою мистецько-політичну програму як голови культурологічного товариства “Спадщина”, він, хвилинку подумавши, коротко резюмував: “Нашо тобі перебирати онучі, які пахнуть чужим потом? Це діло кесарева”.

Він прочитав мені:

Коли вже всесвіт серце нам покаже, Побите атомом, доконане проказою, Попалене рубіном синіх лазерів?

Станіслав Россоха показав своє серце світові й рідній Україні. Він був, є і залишається лицарем Ордену Поезії. Наприкінці життя він написав: “Мені як представнику одного з найбільш русифікованих регіонів України — Слобожанщини — є теж чим поділитися, розповісти про ці роки відродження. Я не писатиму про конкретні імена, хоча вони й зараз переді мною: й живі, й ті, котрі пішли у вічність. Я хочу тільки запросити митців із тих буремних років теж розповісти, як на тлі Донеччини, Херсонщини, Запоріжжя, Миколаївщини (та хіба всі перелічиш!?) завжди гуляло гасло: “Здесь українського язика не било, нет і бить не может”, розказати про тих, хто залишився не поміченим офіційним потрахуванням історії, хто залишився й залишається як таємний орден Київської Русі. Спільників багато.

Почнемо з “Центру України” в Харкові.

● Леонід ТОМА, член Національної спілки письменників України

— *Пані Тетяно, чи був у Вас шанс стати кимось іншим, а не художницею?*

— Напевно, я максимально скористалася шансом стати тим, ким стала. Вирішальну роль зіграли батьки. Це були неординарні люди, які притягували до себе цікаве оточення — і в Києві, і в Москві, куди ми часто їздили.

У цілому ж будинок на вулиці Філатова, де ми мешкали, був населений художниками (він таким залишається дотепер). Поруч із нашою квартирою була майстерня нині відомих майстрів — Ади Рибачук і Володимира Мельниченка, людей вельми цікавих, антикон'юнктурних, із захопливими біографіями (з північного острова Колгуєв мені, дівчинці, вони писали дивовижні листи). Звичайно, їхній вплив був досить потужний. Нас, дітей, росло тоді в будинку не менше як п'ятнадцять, усі або стали художниками, або мають близькі до живопису спеціальності.

— *Зате Ваші батьки були з родин зовсім не мистецьких...*

— Так, але є якась магічна визначеність, зумовленість у тому, що тато й мама заїкалися саме живописом, і в тому, що зустрілися завдяки любові до мистецтва.

Батько закінчив архітектурний факультет Київського художнього інституту, згодом став акварелістом і викладачем. Виходець із робочої родини, він народився в Славінську на Донеччині. Родина була велика, дитинство — важке, тому батько сам собі прокладав дорогу: закінчив із відзнакою школу і з другом відчайдушно поїхав у Київ, де вони разом вступили до інституту.

Під час війни як дипломник був відкликаний з армії наказом, потрапив у Самарканд, де перебували в евакуації художні інститути. Там він захистив диплом (спроектував будівлю цирку), склав держіспити (головою комісії був, до речі, знаменитий Ігор Грабар) і в підсумку закінчив інститут з відзнакою. На той час він уже познайомився з мамою.

Мама народилася 1915 року в Одесі. Потім сім'я переїхала до Харкова, де мама вчилася у школі для обдарованих дітей, серед них, наприклад, був майбутній геніальний фізик Лев Ландау. Згодом вступила до художнього училища, реформованого в інститут.

Під час війни мама абсолютно випадково опинилася в Самарканді. У “теплушках” їх везли в Середню Азію. У вагоні були жінки, переважно з дітьми або вагітні, після виснажливої подорожі впродовж місяця багато хто почав хворіти, а оскільки мама була рішучою, бойовою, секретарем комсомольської організації, вона взяла на себе відповідальність — усі ці жінки під Самаркандом знялися з поїзда. Мама домовилася у якомусь колгоспі, і їх прийняли, дали роботу. Яюсь вона поїхала в місто щось підкупити, там побачила свого однокурсника. Від нього довідалася, що в Самарканді зосереджені художні ВНЗ країни. Відновила навчання — у жахливих умовах, у голоді, але молодість усе долала. Серед викладачів були дивовижні художники, наприклад, Роберт Фальк.

Таким чином тато і мама, долаючи терни, зустрілися. Їхні долі спрямували мою — у світ барв і композицій.

— *Як Ви оцінюєте пройдений відтинок життя? У чому особливості Ваших шукань?*

— У молоді роки я певний час цікавилася тільки портретом; через людей, їхнє оточення намагалася відкривати світ. Часто малювала своїх дітей, тому що діти з'явилися дуже рано, ми разом росли.

Завжди була прихильна до жанрових сцен, із них починала, мабуть тому, що закінчила факультет монументального мистецтва. У мене були великі амбіції, але з монументалізмом якось не склалося.

А тепер тяжію до пейзажів. І обставини тому сприяють: ми з чоловіком-художником Олександром Ольховим почали мандрувати. Я намагаюся створювати не “чистий” пейзаж, а щоб він був пов'язаний із людьми, з тваринами, з будівлями, щоб це були асоціативні “поєми” зі своїм баченням світу, а не просто етюди з натури.

— *Ваша найхарактерніша риса?*

— Я належу до тих людей, для яких творче життя — це постійний пошук нового, отже, я не можу сказати: ось я щось знайшла, тому зупинилася і працюватиму в такому-от напрямку. Скажімо, я поїхала в Єгипет, побачила іншу землю, це дало потужний поштовх до нового витка в розвитку — створюються зовсім інші картини.

ТЕТЯНА КРАСНА: «МАЛЯРСТВО — ЦЕ АКУМУЛЯТОР РАДОСТІ-КРАСИ Й НАЙЛІПШОГО В ЛЮДИНІ»

Особистість Тетяни Красної, безсумнівно, глибша й багатогранніша, ніж будь-які уявлення про неї. Її батьки — відомі художники Іван Красний і Слава Лівшиць. Тож цілком логічно, що вона закінчила Київський художній інститут. Далі — постановка власного голосу й лету.

Нині її живопис дивує будь-кого своєю безпосередністю і розмаїтістю. У творчості художниці не можна визначити якийсь один стиль. На її думку, будь-яка робота сама визначає для живописця стиль і манеру виконання. Тому одні картини створені в класичній манері, інші — мають відбиток експериментаторства й нагадують підсумки шукань імпресіоністів, представників раннього модерну, наївного живопису. Але від еклектики Тетяну Красну рятує “захист”: у своїй основі її малярство — традиційне в найкращому розумінні цього слова.

Але ось парадокс: у просторі традиційного живопису художнику іноді доволі сутужно — простота і ясність нерідко коштують набагато більших зусиль, ніж епатажний мистецький жест. Для Тетяни Красної життя — це подорож у часі і просторі, у якому рясні сади змінюються пустелями, горами, лісами, річками й іншими перешкодами. Досвідчений мандрівник, вона, напружуючи чуття, прокладає свій шлях, звіряючи напрямок по квітах і зірках. Щоб знати куди йти, треба знати, що ти хочеш, знати, хто ти є. Мистецтво починається, як відомо, там, де є особистісна інтонація, своя мова, є забарвлений індивідуальністю артистизм, саме цим і позначена творчість вельми різної Тетяни Красної.

У її роботах олією негусти, але фактурні мазки лежать легко (навіть, якщо можна так висловитися, дотепно) і вільно переходять у колір, енергійний, святковий, але майже завжди стриманий. Це особливий дар: писати майже банальні мотиви з тією пластичною точністю і колористичним тактом, що незмінно утримують глядача в строго окресленому просторі гарного смаку.

Картини Красної випромінюють світло, а не поглинають його.

Член Національної спілки художників України Тетяна Красна брала участь у численних усеукраїнських і міжнародних виставках. Її роботи — у Національному художньому музеї України, Хмельницькому художньому музеї, Канівському музеї ім. Т. Г. Шевченка, а також у приватних колекціях України, Росії, Німеччини, Англії, Іспанії, США...

Дуже символічно, що виставка Тетяни Красної експонується в Спілці композиторів України, де переплелися два вічних дива — музика й живопис.

І так завжди: життя з усіма плинами-зміними дарує нові ракурси. Мене весь час захоплюють нові погляди на вже бачене, якщо раніше неодмінно потрібні були якісь великі ідеї, то тепер я можу побачити щось дуже містке, наприклад, у якихось співвідношеннях трьох-чотирьох кольорів. Відбувається розвиток углиб. Я почала частіше слухати класичну музику, особливо романтиків, народжуються інтуїтивні паралелі, настрої, які потім вихлопуються на полотно.

— *Напевно, недарма Вашу останню виставку розгорнуто в Спілці композиторів України.*

— Можливість показати свої роботи людям — це великий поштовх до позитивних змін. Одна справа, коли ти бачиш свої картини в майстерні, в обмеженому просторі, а інша — коли їх переміщуєш у зовсім

інакший простір, там компонуєш і бачиш себе збоку, ніби іншими очима. Починаєш щось розуміти в собі, тому що, працюючи весь час у майстерні, нелегко скласти про себе об'єктивну думку, дійти необхідних висновків.

Передостання моя персональна виставка в галереї “Ірена” — принципово з найсвіжіших робіт, для мене було важливо, як я на них подивлюся. Ще раніше в Музеї книги я виставляла ранні роботи, вони відмінні від теперішніх, отже, за останні десять років я сильно змінилася.

— *Кажуть, що нині українському художникові стало легше дихати, насамперед матеріально. А які часи були найважчими?*

— Складно визначити, які часи важчі, тому що це залежить і від віку митця. Можна скільки завгодно лаяти радянські часи, але

до художників суспільство ставилося прихильно. Мистецтво великою мірою слугувало ідеології, тому й підтримувалося і фінансувалося. З іншого боку, люди йшли в мистецтво, аби бути далі від влади, мати право не працювати, жити вільно. Водночас у матеріальному сенсі була певна стабільність, гарантія. Духовну задуху художники компенсували тим, що виходили на інші рівні — алегорії, притчі, асоціації. Талановиті й сильні все одно випливали нагору.

— *А як Ви ставитеся до думки, що свободи нині не дуже-то й додалося?*

— Мені здається, що художники ще більше закабалилися. Після того як гарантійні товариства художників, художні комбінати й фонди, створені за роки радянської влади, припинили існування (отже, не стало й централізованих замовлень), художники віч-на-віч зіткнулися з проблемою жорсткої кон'юнктури. Заробляти на життя треба, а виявилось, що не художники диктують свої принципи, свою культурну позицію, а їм диктують-нав'язують умови люди, часто не професійні й не інтелегентні. На зміну виставкам і художнім радам, які склалися з добре навчених професіоналів із гарною школою, прийшли різні салони й фірмочки, що не мають кваліфікованих експертів і цілком працюють на потребу замовника за принципом: “за ваші гроші — будь-яка примха”. Незадовільна ситуація і в галерейному бізнесі. Художникам дуже складно заробляти тим, що вони вважають своїм творчим обличчям, творчим кредо. А тільки-но зійдеш на позиції кон'юнктури, потім вельми складно відновлюватися, залишатися художником. Надягати і знімати маску не всім під силу.

У радянський період був попит на великі картини, художники скрупульозно працювали, цінувалися малюнок, академічна манера, ставлення до малярства було загалом серйознішим.

Нині на виставках навіть досвідченим фахівцям дуже складно визначити, де справжнє, від душі, а де підглянуте-компільоване. Значні проблеми, гадаю, є не тільки в образотворчому мистецтві, можливо, ми пристанемо на західний стиль життя.

— *Захід не дрімає. Не в усіх наших художників є можливість виставлятися, — на це потрібні гроші, і не кожен талановитий творець сам собі менеджер. Тому всілякі “жучки”-спритники “за недорого” переправляють їхні твори за кордон. Відбувається жасливий: чудові картини назавжди залишають Україну. А держава в особі Міністерства культури, як то кажуть, ні кує ні меле.*

— Музейна проблема давно назріває, дотепер невеличкий Український музей змушений демонструвати колекцію в дуже “усіченому” вигляді. Протягом двадцяти років не виставляють сучасного українського мистецтва, причому не тільки мистецтва сьогодення, а й картин корифеїв — Яблонської, Костецького, Дерев'яни, Глушенка... Виходить, що ніби такого музейного шару немає навіть у столиці. Слава Богу, на Подолі з'явився приватний музей сучасного мистецтва. Однак і держава могла б якось поворушитися. Почали перебудовувати художній павільйон біля колишнього Жовтневого палацу, та на цьому все й припинилося.

Видатні роботи, що відбивають певні зрізи часу і яким місцем в музеях, безповоротно втрачені для України. Міністерство культури практично припинило закупівлю творів ще в дев'яностому році.

— *Чим є для Вас живопис?*

— Це вже стан мого ока, я бачу навколишній світ так, ніби він складається з картин. Я можу дивитися на стінку (і мені це неймовірно цікаво), бо на ній грає тінь... Не кажу вже про краєвиди, хмари, річки. Щоб цікавитися живописом, розуміти, його треба споглядати. У музеї, галереї треба ходити, і дітей із собою брати, щоб у них розвивався інтерес, смак, азарт розуміння.

У мене чимало приятелів, які вже в дорослому віці захопилися живописом, почали ходити на виставки. Вони не тільки збагатили своє життя, а й психологічно, емоційно відпочивають. Люди, які придбали свої картини, зізнаються, що коли приходять стомлені з роботи, то ніби під'єднуються до джерел живлення, живопис їх очищує й наповнює радістю.

●

Спілкувався
Володимир КОСКІН

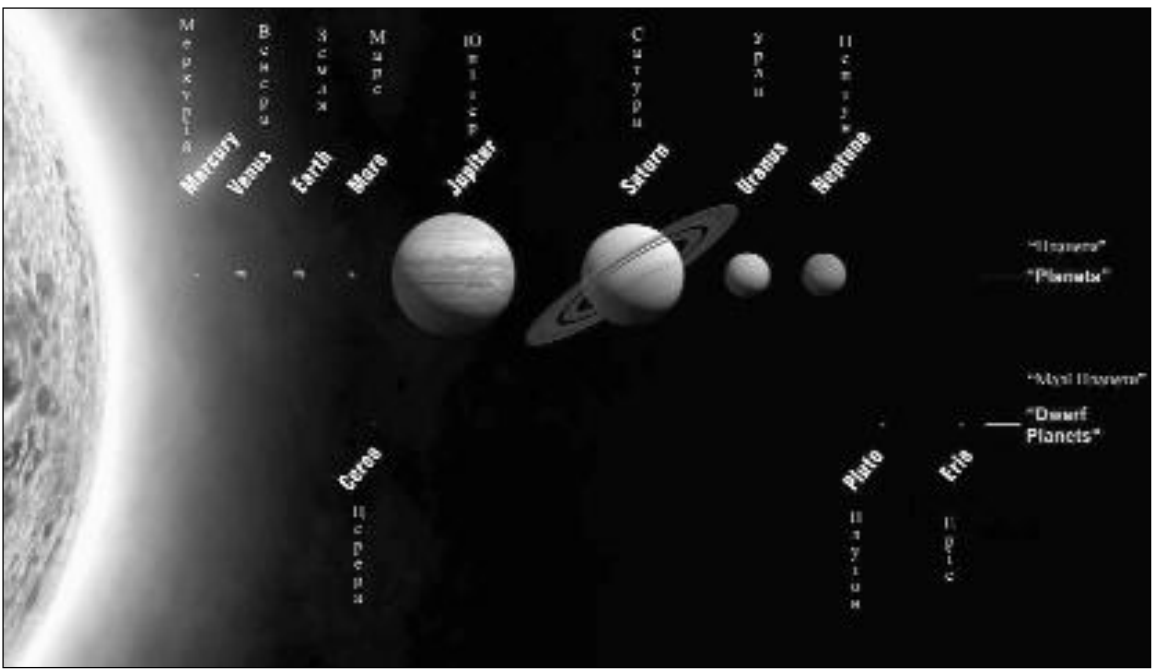

У світовій астрономії відбулася невелика революція. Після довгих дебатів 24 серпня на підсумковому голосуванні відповідального за дослідження планет III відділу Міжнародного Астрономічного Союзу (МАС), асамблея якого проходила в Празі, було прийнято історичне рішення — позбавити Плутон статусу “планета”. Віднині наша Сонячна система налічує лише вісім планет — чотири планети із земної групи (Меркурій, Венера, Земля, Марс) і чотири планети-гіганти (Юпітер, Сатурн, Уран, Нептун), а останній за ліком об’єкт сонячної системи приписали до “космічних карликів” і надали номер 134340.

Результат голосування 2500 учасників конгресу зустріли оплесками. Резолюція розділила космічні об’єкти на три типи: планети, планети-карлики й малі тіла Сонячної системи.

При цьому раніше пропонувалося, навпаки, розширити перелік планет, визнавши такими всі небесні тіла, достатньо великі для того, щоб їхня власна гравітація надавала їм кульоподібної гідростатичної рівноважної форми. Крім Плутона, планетами повинні були стати його супутник Харон, утворивши подвійну планету (до речі, у травні 2005 року були відкриті ще два супутники Плутона, які зовсім нещодавно отримали назви Гідра і Нікс), астероїд Церера,

розміщений між Марсом і Юпітером, та “об’єкт 2003 UB313” Еріс (назва офіційно затверджена 13 вересня 2006 року), відкритий 2003 року, — десята планета, що за розмірами дещо перевищує Плутон.

ОБ’ЄКТ № 134340

Малі планети

Назва	Церера	Плутон	Еріс
Регіон Сонячної системи	Кільце астероїдів	Пояс Койпера	Окремий диск
Категорія	Астероїд	Плутіно	Окремий дископодібний об’єкт
Діаметр	9754909 км	2306±20 км	2400±100 км
Маса в кілограмах	9.5410 ²⁰ кг	~1.305410 ²² кг	~1.5410 ²² кг
Порівняно із Землею	.00016	.0022	(оцінка)
Головний екваторіальний радіус* у кілометрах	0.0738	0.180	0.19
	471	1,148.07	~1,200
Об’єм* у км ³	0.00042	0.005	0.007
Щільність (в г/см ³)	2.08	2.0	
Екваторіальне прискорення (в м/с ²)	0.27	0.60	
Швидкість утікання (в км/с)	0.51	1.2	
Період обертання навколо осі (днів) (в зоряних днях)	0.3781	-6.38718 (retrograde)	
Орбітальний радіус* (AU)	2.5-2.9	39.5	37.77-97.56
Головний	2.766	39.48168677	67.6681
Головний у кілометрах	413,715,000	5,906,376,200	10,210,000,000
Період обертання навколо Сонця* (в зоряних роках)	4.599	248.09	557
Головна орбітальна швидкість (в км/с)	17.882	4.7490	3.436
Ексцентриситет орбіти	0.080	0.24880766	0.44177
Орбітальне відхилення	10.587°	17.14175°	44.187°
Відхилення екватора з орбіти	4°	119.61°	
Температура на поверхні (в градусах Кельвіна)	167	40	30
Кількість супутників	0	3	1

* Щодо вимірів Землі.

Сонця, ніж орбіта Нептуна. Остання обставина вирішила долю Плутона: згідно з новим означенням, справжня планета не просто обертається навколо Сонця і має масу, достатню для того, щоб під дією гравітації отримати близьку до сферичної форму, а й “очищає околиці своєї орбіти”, тобто поблизу неї немає космічних тіл, які могли б із нею зрівнятися. А поряд із Плутоном є Нептун.

Рішення конгресу МАС означило закінчення цілої епохи. Людська планета мала величезну популярність в астрономічних колах. Овен Джинджерік, президент термінологічної комісії МАС, що розробила означення планети, зізнається, що існування серед астрофізиків “великого клубу фанатів Плутона” “особливо ускладнило” його роботу. Але якщо визнавати планетами всіх охочих, можна далеко зайти: бо на кордонах Сонячної системи, в області поясу Койпера, є (за приблизними підрахунками) до 40 тисяч планет-карликів, подібних до Плутона. Їхнє виявлення — лише питання часу.

Чи вплине подібна дискримінація на астрологічні прогнози, де Плутон дуже помітна фігура? Більшості майстрів гороскопів бюрократичні рішення астрономів не указ.

— Плутон усе одно залишиться носієм певних ритмів, пов’язаних зі стихійними лихами, народними переміщеннями, атомною енергетикою і новими відкриттями, — заявив відомий астролог Павло Глоба.

І Плутон як був, так і лишається планетою. При цьому йому відводиться почесне місце родоначальника нового підкласу — планет-карликів. Поки в нього увійшли також Церера (її теж колись вважали планетою) і Еріс. Щоправда, астрономи відхилили термін “Плутони” для назви всіх малих планет.

Харон, що ледь не став планетою, не отримав навіть статусу “карлика” — потрапив до “малих тіл” — в одну компанію з астероїдами, кометами та іншою космічною дріботою.

Відповіді на безліч запитань зможе дати зонд “Нові горизонти”, що вирушив на дослідження Плутона, його супутників і об’єктів поясу Койпера на початку нинішнього року. За дев’ять літ він досягне своєї мети...

P. S. Станом на 20 вересня 2006 року відкрито і описано 82 транснептунові малі планети і вісім їх супутників.

● Євген БУКЕТ

Ймовірно малі планети

Назва	Категорія	Діаметр	Маса
2005 FY ₉ (“Великодній кролик”)	К’юбівано	1600–2000? км	невідомо
Оркус	Плутіно	840–1880 км	6.2–7.0•10 ²⁰ кг
Седна	Окремий розплющений об’єкт	1180–1800 км	1.7–6.1•10 ²¹ кг
2003 EL ₆₁ (“Санта”)	К’юбівано	~ 1500 км	~4.2•10 ²¹ кг
Куоар	К’юбівано	989–1346? км	1.0–2.6•10 ²¹ кг
Харон (супутник Плутона)	Плутіно	1207±3 км	(1.52±0.06)•10 ²¹ кг
2002 TC ₃₀₂	Окремий дископодібний об’єкт	≤1200 км	невідомо
Варуна	К’юбівано	~936 км	~5.9•10 ²⁰ кг
2002 UX ₂₅	К’юбівано	~910 км	~7.9•10 ²⁰ кг
2002 TX ₃₀₀	К’юбівано	<900 км	невідомо
Іксіон	Плутіно	<822 км	невідомо
2002 AW ₁₉₇	К’юбівано	700±50 км	невідомо

ТОЧКА ЗОРУ

В українській пресі та Інтернеті чимало публікацій на тему “християнської етики”. Більшість авторів не заперечує важливості релігійного виховання дітей і молоді. Однак є й аргументи проти. До прикладу, в “Дзеркалі тижня” (№ 19 за 2006) А. Колодний, президент Української асоціації релігієзнавців, висловлює стурбованість з приводу того, що для введення “християнської етики” у світських школах “треба змінювати Конституцію України, закон про свободу совісті, закон про освіту”, що “ми політконфесійна держава, у нас є мусульмани, юдеї...”, що “під виглядом етичного предмета має місце прагнення ввести основи Закону Божого”, а “освіта є світською”.

Можна з цим погодитися, тільки чи мають бути ці аргументи нездоланим каменем спотикання? Релігієзнавець не пояснює, якою ж має бути наша світська освіта, щоб, крім освіти, ще й виховувала людей іншої якості, чесних і відповідальних, здатних жити в умовах свободи, дотримуючись законів. Чи можна без релігії виховати таких людей? Посилання ж на те, що живуть серед нас інші нації, видається недоречним, бо йдеться передусім про виховання українців в Україні, а інші таки краще дбають про виховання своїх дітей. І до того ж не чекають на зміни у законодавстві.

Переконують нас, що шлях України лежить до Європи, то варто б врахувати досвід Європи й у вихованні дітей. Хоча насправді українцям слід шукати себе не в Європі, а в Україні, тобто повертатися до своїх виховних джерел. У статті “Релігія у школі — стандарти Ради Європи” (“Дзеркало тижня”, № 21 за 2006 р.) наведені дані порівняльного дослідження практики релігійної освіти в середніх школах у різних країнах європейського континенту. З десяти країн, що стали об’єктами дослідження, у п’яти (Великобританія, Данія, Греція, Німеччина, Грузія) вивчення релігії в школі є обов’язковим. При цьому у перших трьох релігія в школі є офіційною, а у двох других визнано тяжіння до якоїсь однієї

ХРИСТИЯНСЬКА ЕТИКА — НЕОБХІДНІСТЬ ЧИ КАМІНЬ СПОТИКАННЯ

релігії. Ще дві країни — Італію та Іспанію — визнано такими, в яких досягнуто певного компромісу з релігійними представниками. В Іспанії, до прикладу, кожен школяр від 6 до 16 років щотижня зобов’язаний півтори години приділяти релігійній освіті. Лише три країни з 10 є практично світськими (Франція, Туреччина, Азербайджан). Проте масові заворушення у Франції в 2005—2006 роках змушують уряд замислитися над зміною своєї позиції. Висновок Ради Європи: *релігію в школі вивчати потрібно*.

Україна не хоче, мабуть, залишатися таким собі атеїстичним реліктом в очах світу і тому мусить змінювати вектор своїх зусиль і щодо релігійного виховання. На виконання доручення Президента Міністерство освіти і науки України видало наказ № 437 від 26.07.2005 року “Про вивчення у навчальних закладах факультативних курсів з етики віри та релігієзнавства”, відповідно до якого створена спеціальна комісія для розроблення програм цих курсів. У листопаді минулого року представники християнських церков узгодили концепцію викладання “Основ християнської етики”, але вже цього року (14.06.06) Міністерство і науки затвердило “Концептуальні основи предмета духовно-морального напрямку в загальноосвітніх навчальних закладах”. Концепція пропонує для вивчення предмети трьох напрямків: загальнофілософська етика, основи християнської етики й основи релігійної етики, і з 1 вересня батьки зможуть вибирати, яку з трьох дисциплін будуть вивчати у школі їхні діти. Чи батьки справді зможуть вибирати і як будуть організовані заняття, якщо виявиться, що діти одного класу, до прикладу, поділяться на три напрямки, а кільком дітям із родин атеїстів батьки взагалі не дозволять

вивчати жодного з цих предметів — цього не знає сьогодні ніхто.

Неможливо передбачити наступні кроки соціалістичного Міністерства, якому “християнська етика” не до вподоби. Та чи й варто постійно оглядатися на Міністерство. Принаймні у Києві думають інакше. З 1 вересня 2007 року в ста київських школах буде введено новий предмет “Християнська етика в українській культурі”. Відповідний указ Головного управління освіти і науки Київської міської держадміністрації вже завізував заступник мера з гуманітарних питань Віталій Журавський.

Що ж на заваді школам Львівщини послідовно повертатися до християнської традиції у вихованні? Чи може чогось іншого? Насамперед нечесність і безвідповідальність посадовців, позбавлених національної гідності й християнського сумління. Десятки закордонних програм, які так активно реалізуються в освіті під гаслом “Європа в школі”, до Європи нас не наближають. Краще б творити “Україну в школі”.

На початку 90-х Львівщина була ініціатором у запровадженні предмета “християнська етика” в загальноосвітніх навчальних закладах. Тут створювали першу програму і перший методичний посібник (1997), започатковували курси для вчителів, а обласна рада ухвалювала перші рішення.

У 1996 при обласному управлінні освіти була сформована комісія з питань християнської етики. Найвагоміший результат її роботи: дві Програми “Християнська етика для 1—11 класів”, створені у 1997 та 2004 роках на громадських засадах. Від самого початку комісія трималася на ентузіазмі людей. Щоразу знаходяться ті, що ініціюють засідання, пишуть тексти заяв чи звернень, якими турбують чиновників. І так уп-

родовж 10 років. Обласна влада жодного разу не виділила коштів на створення програм, посібників, підготовку вчителів. Якби не допомога церкви, то не було б кому навчати педагогів.

Рішенням Львівської облради від 30.06.2005 року № 382 постановлено: у кожному класі загальноосвітньої школи виділити одну годину щотижнево на вивчення “християнської етики”, запровадити заняття з християнського виховання у дошкільних навчальних закладах, розробити систему українського виховання на християнських засадах із відповідними виховними програмами. Але ж рішення насправді не виконується. В деяких школах християнська етика вивчається факультативно, й то 1 годину на два тижні. Вчителі не забезпечені методичними посібниками. Кваліфікація багатьох педагогів не надто висока, бо навчати дітей має не будь-хто, біолог чи математик, якого “довантажують годинами”, а людина з ґрунтовними знаннями, до того ж “особлива”, що має в серці іскру Божу. В іншому разі відбувається профанація релігійного предмета. Але стан викладання ніким не аналізується, бо Головне управління освіти і науки не має у своєму штаті спеціаліста, який би відповідав за цю ділянку роботи.

10 років Педтовариство ім. Г. Ващенко наполягає на створенні цілісної системи національного виховання молоді, дотримуючись думки, що повернення школи до християнства не може обмежуватися лише викладанням одного релігійного предмета. 10 років говориться про кризові явища не тільки у впровадженні християнської етики, а й в освіті загалом. Та влада, що часто імітує “бурхливу” діяльність, скеровує багатозначні погляди “нагору”, звідки нібито й перепопи.

Отже, боротьба за українську християнську Україну не припиняється.

● **Оксана ГЕНТОШ**, голова Львівського педагогічного товариства ім. Григорія Ващенко

ВЧИТЕЛЬКО МОЯ

НАРОДЖЕНА, ЩОБ ДЛЯ ІНШИХ ЖИТИ

Не можна зупинити корінь народно-го творіння, якщо такі люди, як Наталя Іллівна Черкач, живуть серед нас, учать наших дітей, дбають про відродження, культуру, історію. Адже це живий пагін нашої мудрості. Необхідно щодня плекати зерно любові до отчого краю.

Наталя Черкач причетна до історії і культури Буковини. Вона написала 300 статей на краєзнавчу та літературно-публіцистичну тематику, видала 33 книги і брошури. Серед них великою популярністю користуються роботи: “З історії молодіжного руху на Вишниччині”, “Книга для читання з історії Буковини”, підручники “Історія рідного краю”, “Оповідання з історії”, хрестоматія з історії Буковини у двох частинах, “Збірник задач і вправ з правознавства”, “Короткий нарис Чернівецького обласного інституту післядипломної освіти” (у співавторстві з В. Федораком), “Становлення і розвиток освіти Буковинської Гуцульщини”.

Маючи величезний досвід викладацької роботи, Н. І. Черкач виробила власний стиль, її справедливо зараховуємо до еліти вчителів України. Життя Наталі Черкач багате на цікаві події і творчу роботу. Вона часто читає лекції на курсах вчителів-істориків у Чернівецькому обласному інституті післядипломної освіти.

Наталя Іллівна вперше в районі організувала етнографічний музей у с. Чорногузи Вишницького району Чернівецької області, де зберігають скарби, зібрані педагогом разом із учнями місцевої школи. За роки її педагогічної діяльності понад 150 учнів стали призерами-переможцями районних, обласних, всеукраїнських олімпіад з історії та правознавства. Вона — переможець і призер районних та обласних конкурсів “Учитель року—96”, “Учитель року—99”.

Найбільше багатство Наталі Іллівни — безмежна любов до дітей. Чимало зусиль доклала вчителька, щоб стати такою як є: працювала піонервожатою у Вишницькій СШ № 1, потім директором Вишницького районного будинку піонерів, учителем історії та українознавства Чорногузівської СШ, а сьогодні вона творчий заступник директора з науково-методичної роботи Вишницької гімназії.

Природа подарувала їй душу, багату на талант. У житті вона щира й відверта, її розум і тепло вирують звідусіль. Тому й йде Наталя Іллівна зі своїми творами на суд до читачів, студентів, учнів. Щиро радіє від добрих слів, мудрих порад фахівців, які щедро відгукуються про її надбання.

Вечорами наодинці пише вірші для дітей і про власне життя. Ясніє на душі, бо вдома її завжди чекають найдорожчі люди — мама, донечки і внук. А казок, написаних нею, близько трьох тисяч, і всі вчать любові, взаєморозумінню, мудрості й добра — то неоціненні істини, на яких тримається людське життя.

За високі показники в роботі нагороджена Знаком “Відмінник освіти України” (2000 р.), лауреат освітянської премії ім. О. Поповича (2001 р.), районних премій ім. Ю. Федьковича (1999 р.) та літературною премією ім. І. Бажанського (2003 р.), літературно-мистецькою ім. Гараса (2005 р.), грамотами: Чернівецької обласної та Вишницької районних рад, управління освіти, Міністерства освіти України. Вона представлена на присвоєння звання “Заслужений вчитель”. Та з незрозумілих причин це заслужене тяжкою працею звання, яке їй давно присвоїли учні й батьки, формально не реалізоване владою.

Можемо сміливо стверджувати, що незвичайний талант Наталі Іллівни Черкач вливається чистим джерелом у педагогічну й літературно-мистецьку скарбницю України.

● **А. БЕРНИК**, голова Вишницького міського осередку “Просвіта” ім. Т. Г. Шевченка;
О. ГРІБОВИЧ, голова Вишницького районного відділення Союзу Українок, депутат районної ради

ЗАУВАЖЕННЯ

МОВНІ ТОНКОЩІ

До редакції нашого видання надходять різні листи. Примітно, що читачі не лише долучаються до обговорення проблемних матеріалів, а й уважні до наших публікацій.

Шановна редакціє, я, Василь Вовчанський, давній читач і поціновувач вашої газети, пишу цього листа, спонукуваний бажанням долучитися до справи збереження і розвитку українського слова, яку проводить газета.

Не хочу зараз викладати свої міркування, неспокої, сумніви та надії, пов’язані з долею та перспективою рідної мови, бо зайняли б вони не один день і не один аркуш; натомість мушу зробити зауваження щодо якості друкованого вами матеріалу.

У ч. 37 (362) за 14—20 вересня 2006 р. двічі натрапив на явну “халтуру”. У матеріалі “Ліміт помилок ми з вами давно вичерпали” і “Мазепа-фест” новий формат “неправильно вжито слово “вшент”. “Вшент” можна розбити ворога, розтрити шось, зруйнувати і т. ін., натомість “заповнити залу” чи “заповнити співоче поле”, а також налити келих, відро, бочку та ін. можна “вщерт” — у розумінні “вдосталь”, “по вінця”, “переповнити” тощо.

Уявляєте, якби молодь, яка насправді **вщерт** заповнила співоче поле, “вшент”... те поле

знищила? Або Олесь Гончар вийшов би на сцену у “вшент” (або дошенту) зруйнованій залі Київської політехніки.

Але першим на очі трапляє слово “вшент” і під час читання тексту виникають хибні асоціації.

Щось подібне до того, коли чуєш із телевізора репортаж, як “...українське **судно** було захоплене піратами”. Правда, ця ситуація більше комічна, бо судно (з наголосом на “о”) означає посудину, спеціально пристосовану за формою, аби лежачі хворі могли справити у неї свої природні потреби. Натомість корабель, який плаває в морі, можна ще інакше назвати “судном” (з наголосом на “у”).

Було б смішно, якби не було так гірко і боляче, що мова українська топчється, примітивізується, зневажається тими, хто, за своєю професією, зобов’язаний володіти нею досконало.

Прошу сприйняти це зауваження не як злісне критиканство, а як щире бажання, аби ваша газета й надалі була світоцем української думки та українського слова у нашому “ненашому” захарашеному чужинецьким сміттям інформаційному просторі. Маю думку, що “Слово Просвіти” повинно бути ідеальним із погляду граматики, лексики та інших аспектів мови і мовознавства, бо на те ви є СЛОВОМ ПРОСВІТИ.

Василь ВОВЧАНСЬКИЙ, м. Рівне

ПЕРЕМОЖЦІ

ПРЕМІЯ З ТОРОНТО ВЧИТЕЛЯМ КРИМУ

Попри шалені атаки російських шовіністів різного ґатунку позиції українців на теренах Криму поступово зміцнюються. Систематично зростає зацікавленість до української історії, культури, мови. Зусиллями громадськості проводяться різноманітні конкурси.

Нещодавно були підведені підсумки конкурсу на здобуття премії імені світлої пам’яті Анни та Петра Патик, уродженців Львівської області. Кошти для премії та грамоти надав їхній син Богдан, який мешкає в м. Торонто.

Першу премію отримала Ольга Мельник, учителька початкових класів ЗОШ № 43 м. Сімферополя, другу — Тетяна Малишева, вчитель

української мови та літератури ЗОШ с. Табачне Бахчисарайського району, третю премію отримала Галина Качула, вчителька української мови та літератури НВК “Школа-гімназія” № 25 м. Сімферополя.

Нагородження відбулося в редакції газети “Кримська світлиця”. Переможців вітали Віктор Качула, редактор газети “Кримська світлиця”, Андрій Щекун, директор громадської організації “Український дім”, Олександр Польченко, редактор української редакції ДТРК “Крим”, учні студії “Світанок”, керівник Алла Петрова.

● **Сергій САВЧЕНКО**

Прізвище козаків Лисянських ми зустрічаємо вже в “Реєстрі усього війська запорозького”, що був складений після Зборівського договору 1649 року. В Чигиринському полку в Олив’ятинській сотні служив Василь Лисянський, у Баклицькій сотні було вже троє Лисянських: Мисько, Юрко й Дмитро. Були Лисянські й у Корсунському полку. В XVIII ст. представники однієї з гілок роду Лисянських дослужилися до старшинських рангів і отримали на кінець століття російське дворянство. Дослідник життя і діяльності Ю. Лисянського, дійсний член Російського Географічного товариства, активний культурний діяч пetersburgської української діаспори О. В. Лисенков віднайшов в архіві мореплавця в Центральному Військово-морському музеї (С.-Петербург, РФ) “Виписку” з протоколу Чернігівської дворянської комісії від 7 січня 1785 року, в якій подано доказ дворянської гідності батька Юрія — Федора Герасимовича Лисянського та його братів: предводителя дворянства Березинського повіту бунчукового товариша Даміяна та військового товариша Івана Лисянських. Батько Юрія, як зазначено в документі, “перво служив при письменних указних справах в сотенній Ічнянській канцелярії й Прилуцькій полковій лічильній комісії декілька год”. Пізніше, вже канцеляристом при Київській духовній консисторії, він обрав духовну кар’єру і 1760 р. був рукопокладений у священники м. Ніжин і 1781 року став протопопом (стара назва протоієрея, старшого священника у православ’ї, настоятеля храму — *авт.*), “в якому протопопському чину й нині перебуває”. Підтвердження дворянства потрібне було синам протопопу — Ананію та Юрію (Георгію), котрі “як усіхле благородніє прийняті на службу (на навчання — *авт.*) в Морський шляхетський кадєтський корпус, де і нині знаходяться кадєтами”.

Юрій Лисянський (народився 2, за іншими відомостями — 3 квітня 1773 р.) в 13-літньому віці (1786) стає гардемарином (про долю Ананія нічого не відомо), а 1788 р. закінчує Морський корпус другим за списком. У цьому випуску був і Іван Крузенштерн (Йоганн-Антон, рос. ім’я та по батькові — Іван Федорович), із німецьких естляндських дворян. Крузенштерн був на три роки старший за Лисянського (народився 6.10.1770 р.) і закінчив навчання 29-м за списком. Цього ж року починається їхня військово-морська служба: 1789 р. вони затверджуються в першому офіцерському чині — мічмана, проходять морське бойове хрещення під час російсько-шведської війни (1789—1790), беруть участь майже в усіх головних битвах зі шведами. Дружба Лисянського з Крузенштерном, що почалася ще в Морському корпусі, продовжувалася і надалі. В 1793 р. Лисянський дослужився до чина лейтенанта флоту і серед 16 флотських офіцерів був наказом Катерини II був направлений до Англії служити волонтером на британському флоті. Потрапив сюди і лейтенант Крузенштерн.

Все нібито йшло заведеним порядком, на молодих офіцерів без сумніву чекало непогане службове майбутнє. Проте з Крузенштерном, ще коли він воював зі шведами на кораблі “Мстислав”, трапилася подія, яка через десяток із гаком років докорінно змінить його життя, а разом із ним і життя його друга Лисянського. Річ у тім, що командиром “Мстислава” був капітан першого рангу Г. І. Муловський. На цьому місті треба зупинитися, бо воно відсилає нас до передісторії першого навколосвітнього плавання, здійсненого Лисянським і Крузенштерном.

Росія у XVIII ст. не раз робила спроби здійснити навколосвітню подорож, але на заваді стояла її технічна недосконалість у побудові необхідних морських засобів. Ще за часів Петра I уряд намагався спорядити так звану Мадагаскарську експедицію, але з цього нічого не вийшло через погану якість тодішніх російських суден. Далі був проект 1732 р. навколосвітнього плавання графа М. Головіна, що теж не був реалізований. Нарешті Катерина II 1786 р. підписала секретний указ про відправку двох кораблів, котрі повинні були йти з Балтики до Камчатки. Командиром цієї т. зв. “Східної експедиції” мав стати досвідчений та енергійний моряк, уже згадуваний Г. Муловський. Почалися приготування до подорожі, однак восени 1787 р. надійшов новий указ, за яким експедицію відклали у зв’язку з війною з Туреччиною та очікуванням війни зі Швецією. Під час російсько-шведської війни на кораблі Г. Муловського служив Крузенштерн, якому командир

ПЕРШИЙ У РОСІЇ НАВКОЛОСВІТНІЙ МОРЕПЛАВЕЦЬ, НАЩАДОК УКРАЇНСЬКИХ КОЗАКІВ, КАПІТАН — ЮРІЙ ЛИСЯНСЬКИЙ

5 серпня 2006 р. виповнилося 200 років від закінчення історичного вояжа шлюпа “Нева”, котрим командував нащадок українського козацько-старшинського роду Юрій Лисянський. Довгий час фігура керівника плавання Івана Крузенштерна, що прийшов до Кронштадта на два тижні пізніше 19 серпня 2006 р., затьмарювала подвиг Лисянського, котрому російські історики флоту відводили другорядну роль у спільному навколосвітньому поході. Сьогодні стало можливим сказати правду про те, хто ж перший у Росії навколосвітній мореплавець. Велика заслуга в подоланні усталеного стереотипу щодо нібито провідної ролі Крузенштерна в першій російській “навколосвітці” належить відомому санкт-петербурзькому морському історичному Віталію Доценку, який 2003 року видав книгу “Міфи і легенди російського флоту”, де справедливо стверджує, що “першим завершив навколосвітнє плавання не Крузенштерн, а Лисянський. Отже, Крузенштерн був керівником цього плавання й другим навколосвітнім мореплавцем після Лисянського”.

“Мстислава” відкрив план “Східної експедиції”. Невдовзі Г. Муловський загинув в Еландському бою. Думка про навколосвітню експедицію запала в серце Крузенштерна.

Юрій Лисянський, як і Іван Крузенштерн, успішно проходять військову й навігаційну практику на кораблях флоту Британської імперії, наймогутнішого тоді флоту світу. Пробувши там 5 років, Лисянський зробив декілька морських кампаній, зокрема до рогу Доброї Надії, Південно-Східної Азії, східних берегів Північної Америки; неодноразово брав участь у морських боях із французьким флотом. Був він декілька разів і в США, жив певний час у Філадельфії, відвідав Нью-Йорк і Бостон. У Філадельфії в жовтні 1795 р. відбулася його зустріч із першим президентом США Дж. Вашингтоном. Про це він із захопленням пише в своїх (ще, на жаль, неопублікованих) щоденниках: “Президент так ласкаво обійшовся зі мною, що я до кінця життя свого мушу залишатись йому вдячним й завжди казати, що не було ще в світі видатнішого за нього мужа. Простота його життя й доброзичливість в поведженні такі, що за одну мить захоплюють й дивують почуття”. Нашадок запорожців, що свого часу створили в Східній Європі першу демократичну республіку — славу Запорізьку Січ, не міг не схилити голови перед Вашингтоном, одним із “батьків-засновників” американської демократії, згадаємо сказані ним багатьма пізніше слова Великого Кобзаря: *О роде суетний, проклятий, / Коли ти видохнеш? Коли / Ми діждемося Вашингтона / З новим і праведним законом? / А діждемось таки колись*.

Співзвучно з цими рядками Т. Шевченка Лисянський занотовує в щоденнику: “В Америці... майже не помітна сила цивільної та військової влади, проте мені не вдалося побачити якогось безладдя, що при подібних обставинах могло б відбутись в Європі, причиною цього є, без сумніву, добрі закони й моральність”. Користуючись гостинністю простих американців, Лисянському особливо сподобалися філадельфійські квакери, яких він знайшов “значно привітнішими за інших у їх ставленні до чужеземців, а що ж до жіночої статі, то вона в приязності не тільки не поступається нікому, але навіть перевершує багато яких”.

Америка зворушила молодого українця, проте морська служба на британському флоті продовжувалась. Вправний і сміливий моряк Лисянський не ховався від небезпеки морських боїв. 1796 року при захопленні французького фрегата “Елізавета” він був контужений у голову. В боях і морських кам-

паніях промайнули п’ять років, і в 1798 р. він повернувся до Росії. Із чином капітан-лейтенанта його призначено командиром фрегата “Автроїл”. Почалася буденна служба морського офіцера мирного часу. Водночас він узявся за переклад книги англійського мореплавця Д. Клерка “Рух Флотів”, що по виході з друку 1803 р. стала першою працею російською мовою про стратегію і тактику морських баталій. У 1802 р. за 16 морських кампаній він був нагороджений Олександром I орденем Святого Георгія 4-го ступеня. Перед Лисянським відкривалася блискуча кар’єра. Але чи був він людиною, котру цікавила саме кар’єра будь-якою ціною? Таких кар’єристів серед українців на російській службі вистачало. Ніби саме тогочасне життя штовхало їх на відчайдушні пошуки кращих службових місць і високих рангів.

Справді, після знищення Гетьманщини та Запорізької Січі, ліквідації українських устанів і козацьких полків Україна перетворилася на звичайну провінцію імперії. Українські урядовці та козацька старшина, що отримали російське дворянство, змінили козацькі ранги на імперські “Табелі о рангах”. Шлях на верхівку владних структур був для них відкритий, чим значна частина вдало скористалася.

На кінець XVIII—початок XIX ст. українців можна було побачити не тільки на нижчих і середніх ланках російського уряду і війська, а й серед її найвищих сановників. До високих постів дійшли: О. Безбородько — канцлер і мав титул найяснішого князя, П. Завадовський — міністр освіти з титулом графа, В. Кочубей — віце-канцлер і князь, Д. Трошинський — міністр уділів та юстиції тощо. Отже, імперія потребувала талановитих і енергійних діячів, котрі часто втрачали усякі зв’язки з батьківщиною, забуваючи або навмисно ховаючи своє українство. Зневіра в можливість повернення козацьких часів лягала свинцевим тягарем на їхні душі. О. Безбородько щодо цього писав: “Чи знаєте ви, через що дух героїзму в Україні пропав? Через те, що від деякого часу місце козацтва зайняло школярство, замість давніх героїчних постатей з’явилися кар’єристи, які шукають тільки посад та відзначень”. Канцлер лукавив, бо відомо, що саме він був одним із перших, хто значно посприяв тому, що він закидає іншим, не кажучи вже про властивий йому самому шалений кар’єризм. Хіба ж не він був запеклим противником гетьманської влади та вважав окремішність українського козацького війська та виборність козацької старшини вкрай небезпечними для імперії? Коли на кінець 80-х—по-

чаток 90-х рр. XVIII ст. в Україні знову заговорили про можливе поновлення козацького війська, а поет і громадський діяч Василь Капніст навіть підготував проект його організації, то першим, хто виступив проти цього, був О. Безбородько. Правда, Катерина II відразу зрозуміла небезпеку для себе в такому війську і попри сподівання В. Капніста та його однодумців, у січні 1790 р. призначила намісника Південної України Григорія Потьомкіна “великим Гетьманом козацьких Катеринославських та Чорноморських військ”. Однак навіть і таке вкрай урізане в своїх правах і можливостях козацтво викликало в О. Безбородька негативну реакцію. У листі до графа О. Воронцова він писав, що поновлення козацтва може “збурити свій власний народ, який пам’ятає часи Хмельницького й прихильний до козацтва. Тут створилася би військова нація і це ще тим небезпечніше, що й Малоросія (мається на увазі Гетьманщина — *авт.*) заразитиметься відразу тим самим духом, а за нею й його (Григорія Потьомкіна — *авт.*) губернія (Південна Україна — *авт.*); з цього вийшла би нового роду революція, в результаті якої, що найменше, примушені будемо відроджувати гетьманство, дозволяти безглузді свободи та, одним словом, втрачати те, чим смирно і тихо навечно би володіли. Тут уже ні про якийсь “дух героїзму” не йдеться, а відверто проповідується рабська психологія та національна зрада.

Юрій Лисянський не був із породи бездушних кар’єристів, він не шукав коротких і нечесних шляхів до вищих місць. І тому коли до нього звернувся Іван Крузенштерн, що повернувся, як і він сам, із англійського флоту, і вже був призначений керівником навколосвітньої експедиції, із пропозицією взяти в ній участь командиром другого корабля, він, не вагаючись, погодився. Про те, що він був широко людиною, свідчить документ першої половини XIX ст., знайдений авторами цієї статті в Російському державному архіві військово-морського флоту (в м. Санкт-Петербург, РФ). У ньому йдеться, що на момент пропозиції “Лисянський був старший за Крузенштерна чином, але з доброю душею прийняв це призначення”. У документі пояснюється, чому саме на Лисянському зупинив свій вибір Крузенштерн. Лисянський, пише невідомий автор, “служив з ним (Крузенштерном) на Англійському флоті і також був в Америці, Китаї й Ост-Індії; він визнавався зразковим морським офіцером флоту, що добре знав моря, в котрих експедиції передбачалось плавати, й мав повне знання всіх удосконалень морської астрономії того часу”.

Зауважимо, що Крузенштерн не відразу добився царського дозволу на експедицію. Повернувшись із англійського флоту, він подав проект майбутньої навколосвітньої подорожі з Кронштадта на Аляску, що була, за словами В. Доценка, копією нездійсненого плану Г. Муловського. Це було в 1799 р. за Павла I, котрий не зацікавився проектом, визнавши його завчасним. Така відповідь віце-президента Адміралтейств-колегії адмірала Г. Г. Кушелева. Крузенштерн надій не втрачав і вже після вбивства Павла I подав раніше відхилений проект його сина, імператору Олександрові I. Тепер він уже мав підтримку дуже важливого союзника — Російсько-Американської компанії (РАК), що була вкрай зацікавлена експедицією, котра вирішила б проблему забезпечення російських факторій у Північній Америці необхідними товарами і разом із тим підняла б авторитет самої компанії в Росії і за кордоном. Інтереси РАК при дворі лобював один із впливових акціонерів компанії, колишній гвардійський офіцер, комерсант і камергер імператорського двору, що раніше обіймав посаду обер-секретаря Сенату, Микола Резанов. Значно посприяли організації першого російського навколосвітнього плавання адмірал М. П. Мордвінов і тодішній міністр комерції граф М. П. Рум’янцева.

Далі буде.

- **П. В. ГОЛОБУЦЬКИЙ**, к.філос.н., доцент, науковий редактор “Енциклопедії сучасної України” та “Енциклопедії Історії України”; **О. В. ЗОРЬКА**, к.пед.наук., доцент, перший проректор Київської державної академії водного транспорту

ЛИСТОПАД: БІРЮЗА

Firuzen — арабська назва каменя, від якої походить наше “бірюза”. Означає “переможна”, “даруюча щастя”. На Сході кажуть: “Нема на що покласти очі, дивіться на бірюзу”. Календар погодився. Присудив камінь небесної краси безбарвному меланхоліку — листопаду.

На бірюзове “щастя” людина полює вже понад 9 тис. років. Такий вік найстаріших відпрацьованих копалень Синаю, Ірану, Тибету й Китаю, Америки. Почавши з обожнюваного фетиша печерних схованок, бірюза рухалася тільки вгору, не знаючи коливань моди. Увійшла культовим каменем до ісламу, буддизму й індуїзму, даосизму, складних вірувань американських індіанців і давніх єгиптян. Цікаво, що архаїчний дизайн бірюзи виявився найдосконалішим. Світським прикрасам лише залишалося його повторювати. Невмирущі й талісмани: єгипетські жуки-скарабей, анатолійський хрест, крито-мікенський букраній (стилізоване зображення священного бика) або просто пришліфований камінь із цікавим природним окресленням.

Через торгові факторії Туреччини бірюзові прикраси діставалися до Риму. Там склалося латинське “турчикус”. Дещо змінене на “тюркозу” (turquoise), воно найуживаніше зараз на всіх ринках коштовностей.

* * *

Почнемо з Тибету. Вважають, що звідти вийшли перші моделі, в яких пошуки віри поєднані з природною естетикою каменя небесної краси. Згідно з добуддійською ще космологією пратибетців, “...була темрява, ніщо. Звідти вийшла життєва сила — Ла. Вона спочатку втілювалася бірюзою. Що з’являлося по тому, отримувало від неї власну частку життєвої сили”. Майстер-ювелір від бога і зараз керується відчуттям, що первісна темрява хаосу передається сріблом, зачорненням до матового оксамиту, а життєва сила Ла — бірюзовий камінь із цікавою природною формою. Вони разом — це Всесвіт у мініатюрі, насичений творчою енергією деміурга.

Така сама, доісламська ще ідея, дається взнаки у пошуках сучасних ювелірів-мусульман Ірану, Іраку, Пакистану, Алжиру. На цьому шляху народилася знаменита брендова модель “Ніч у Багдаді”. Для неї беруть лише високоякісний камінь, наприклад, із нишапурських копалень Ірану, і щоб був найвищого гатунку “іс-хакі”. На оксамитовому тлі чорного срібла комбінують сузір’ями голубі та зелені бірюзові зернятка разом зі срібною світлою сканню. У центрі виробу має бути чималий кабашон із синім глибоким забарвленням. Якщо це бірюза належної кондиції, вона буде легенько просвічувати на краях (штучна, навіть облагороджена бірюза, ефекту просвічування не має. В Україні, де немає власних родовищ, на ринку переважає імітація або неякісний камінь). Від такого мистецького витвору важко відвести очі. Східні майстри підкреслюють, що з золотом космічного стану не досягти. Бірюза “тяжіє” до срібла, а від золота може згодом “захворіти”.

Досить молодий європейський дизайн, не маючи історичного бірюзового “коріння”, спрямований на зовнішній ефект розкоші. Б’є по очах. Камінь оздоблюють сяючими діамантами або цирконами, вправляють у золото, комбінують із перлами, опалом. Засліпити, підкреслити декольтовану тілесну красу, довести високу грошову вартість... Про смаки не сперечаються — такі речі надзвичайно спокусливі.

Глибина сакрального змісту, який надано каменю в ісламі, була закрита для “неправовірних” європейців до середини XIX століття. У 1847 р. до французького полону потрапив шейх алжирських арабів Абд-ель Кадер. Згодом його амністували, навіть призначили почесну пенсію. І тоді сини шейха привезли до Парижа легендарний “фетиш” ісламу, про який лише чути ходили. Дійсність перевершила уяву. Поверхня трохи пришліфованого блакитного самородка виявилася щільно вкритою мереживом арабського шрифту. Викарбуваний текст містить історію духовного подвигу пророка Магомеда. У мистецтві художньої петрогліптики (гравірування на камені) до цієї вершини ніхто ще не дістався. Цікаво: навіть споглядання бірюзи — акт залучення до Корану, а його рядки на бірюзі сприймаються більш піднесеними, ніж молитва мовлена.

* * *

Естетику й енергетику виробів у стародавній ще доколоніальній Індії визначало своєрідне сплетіння трьох, навіть чотирьох світоглядів: індуїзм, буддизм, іслам та язичництво гірських племен Гімалаїв. Що з того виходило, бачимо в повістях Редьярда Кіплінга “Мауглі”, “Кім”, “Наулака”. Яскраві дитячі враження письменник отримав в унікальному музеї етнографії Сходу, яким в Індії завідував його батько.

Коштовною палицею колючика слонів спокушає Мауглі зловісна стара кобра: “Це була трифуртова палиця карнака. Її верхів’я складав

Різьблені бірюзові сережки індійської роботи. Празький музей

ПРИКРАСИ ДЛЯ ЧАСУ

заокруглений блискучий рубін, нижче якого йшли декілька рядів крупних зерен чудової бірюзи, камінчик до камінчика. Тримати таку рукоять, від якої не пітніла рука, було дуже зручно. Ще нижче йшов яшмовий обід, по якому бігла гірлянда зі

Персидська різьба на бірюзі. Лондонський геологічний музей

смагардовим листям та рубіновими ягідками. Все це вкраплено в подібну до воску яшму так, наче металевої основи й немає. Решту палиці складала чиста слонова кістка”. Автор підкреслює — метал тут начебто відсутній. Це — данина архаїчному культу бірюзи, яка втілює Вищу Силу. Сама думка “закувати” небесне божество, хай навіть у золото чи срібло, сприйнялася б як виклик богам.

У повісті “Кім” тюркоза подана різнопланово. Є незмінна традиція горня нізащо не продавати родової бірюзи, а лише передавати в спадщину. Є корисний, хоча й забобонний звичай не захищувати дім поламаними речами. Адже з них виходить життєва сила Ла, і якась надтріснута чашка, ніби вампір, здатна вкоротити вік господаря...

* * *

Пошуки найдавніших золотих виробів із бірюзою приводять до Давнього Єгипту. Можливо, це зумовлено тим, що тоді в країні фараонів срібла не знали. Так чи інакше, але в похованні якогось знатного єгиптянина на Синайському півострові грабіжники залишили відрубану руку мумії. Її прикрашали чотири браслети: золотий дріт, золоті дуги намистини, зблякла синайська бірюза в ажурній золотій оправі. Вік мумії — близько 6 тисяч років.

Бірюза в тогочасному Єгипті була коштовністю № 1, і її завжди не вистачало. Це й підштовхнуло країну до війни на Синаї з тамтешнім народом моніту. Йому належали копальні з міддю, малахітом та бірюзою. Завойовані землі єгиптяни присвятили богині Хатор. Бірюза й малахіт увійшли до канонічних прикрас на її зображеннях. Таких зображень було чимало, як і галузей, за які Хатор відповідала: небесне материнство (“хатор” перекладається як “небо, що народило бога Гора”, тобто Сонце у вигляді священного сокола); добробут; мис-

тецтво, веселощі та любов; войовничість і непримиренність до ворогів фараона. Усе це мало відповідні зображення: жіноча постать із коров’ячими рогами й вухами; фінікова пальма або акація; скажена левиця і т. ін. До міста Дендера, де було найбільше присвячених Хатор храмів, стікалася найбільша кількість синайської бірюзи.

У релігії Єгипту існувало поняття Ка, дуже схоже на тибетське Ла. У “Текстах саркофагів” воно пояснюється як життєва сила богів і фараонів, друге “Я”, душа, що залишається в тілі після смерті. Захист Ка, яке супроводжує до загробного життя, надзвичайно важливий, і ним слугує бірюза, куди можна “сховатись” у разі загрози. Тому шедеври давньоєгипетського ювелірного мистецтва утікали до підвалин пірамід разом із набальзованими муміями. Згодом ставали жертвами грабіжників. Уявити це можна завдяки непограбованій скарбниці з поховання Тутанхамона. Погруддя юного фара-

Тотемна маска ведмеда з зубами й очима із бірюзи. Північно-американське плем’я Хайда

лися карколомні акробатичні виступи в програвші, розраховувалися репом.

Декуди — тисячоліття ювелірів, декуди — серед виробів індіанців — ямки дизайну. І знову-таки, перевага на боці срібла, хоча й платини не бракувало. Техніка “цуні” вимагає нанесення малюнка на камінцях тонкою голкою. Гравіюють традиційні символи: кукурудзу, ягуара, ведмеда, контур гори знакового ландшафту. Кожен знак — оберіг. Наприклад, птах-громовик або його перо чи блискавка захищають від грози чи отруйної гадюки. Для стилю “хапі” бірюза слугує тлом під тонким срібним мереживом. Вироби “навахо” — завжди імпровізація, що відштовхується від центрального ефектного каменя з оригінальним природним окресленням.

Відновлено надзвичайно колоритні індіанські ритуали, що сучасною Америкою перетворені на блискучі шоу з бірюзою. Для молодят — дарування весільного пояса, інкрустованого тюркозою. Туристам літнього віку піднесуть “вазу довголіття”, по вінця наповнену кукурудзою та яскравими зернами бірюзи, яка може мати блакитне, зелене, синє або тепле світло-коричневе природне забарвлення. Зараз у США бірюза — національний камінь кількох південних штатів.

* * *

Перська любовна лірика, арабські казки для дорослих (узяти хоча б “Тисячу й одну ніч”), ринок талісманів для закоханих... Усе це давно переконало поціновувачів бірюзи, що вона — коштовне втілення любовних почуттів. Реальна підстава — залишки структури кістяної тканини в мінералі, який помилково заховують до бірюзи. Насправді це одонтоліт, кістка або зуб викопних давніх тварин. Вони насичені природним розчином синього мінералу вівіаніту. Цуратися одонтоліту не варто, бо це також непоганий ювелірний камінь.

Бірюза вірно слугувала посередницею для вияву інтимних почуттів. Якщо кавалер демонстрував дамі бірюзову прикрасу — брелок до годинника, застібку у краватці, запонки — це вже було серйозно. Відповідати треба негайно. Якщо “так”, то й собі вдягти щось бірюзове, особливо перстень чи сережки. Якщо “ні” — вдатися до релігійного аметисту чи містичного чорного гагату або ще чогось із абетки коштовного каміння.

Цілющі властивості бірюзи. Про них годі й казати, бо маємо справу з життєвою силою Ла. Періодично відновлюється шалена мода на високоякісну бірюзу з цього приводу. А це досить дороге задоволення. У 60-ті роки минулого століття чоловіки “за 40” вважали за необхідне носити годинник у браслеті з крупними “молотильними” примірниками іранського або невадського чи арізонського каменя.

Любов до коней та тюркози знайшла себе в переконанні: камінь, як ніщо, корисний коневі. І так — скрізь, де є поклади бірюзи. Благородну тварину — арабського скакуна — шейхи прикрашають бірюзовою зброєю. На перегонах справжній жокей, якого б не був віросповідання або зовсім без нього, обов’язково матиме при собі “конячий талісман”, на щастя. Адже сама назва каменя його обіцяє.

Про щастя. Із численних тостів Кавказу вам, можливо, підійде такий: “Був гірський струмок із кришталевою водою. Був льодовик у горах, від якого живився струмок. Був і сокіл, що прилітав заради тієї води. Раптом не стало сокола, і льодовик зі струмком замислилися. Вони шанували горду птицю за вірність. Коли сокіл повернувся, побачив у воді синє зерно. “Вода така холодна сьогодні, що навіть небесне віддзеркалення замерзло. Віднесу синові, доки не розтануло”. Його маленький соколик пошкодив крило й боявся літати. “Дивись синку, небо на тебе чекає й посилає знак”, — поклав сокіл зернину на край гнізда. Ніхто потім не злітав вище за того соколика. Тож нехай у кожного буде потрібна частка бірюзи”.

● Людмила ДЕХТЯРЬОВА, кандидат геолого-мінералогічних наук

Вивчення алгоритмів розвитку української державності, як і перших цеглинок у цій величній конструкції, слід починати в межах території сучасної Черкащини. Саме землі, розташовані по осі “Київ—Черкаси”, стали етнічною колыскою української нації, де в III ст. до н. е.—II ст. н. е. починала свій формотворчий відлік історія племен зарубинецької та черняхівської (III—V ст.) культур.

Доба Київської Русі позиціонує територію сучасної Черкащини як театр постійних військово-політичних змагань слов'янського світу з кочівницькою експансією — силою, перед якою трепетала вся тодішня Європа.

Український народ у складі Польсько-Литовської держави став активним суб'єктом відновлення і наступного розвитку власної державності, насамперед через створення передумов до появи та утвердження у соціально-верстовому статусі українського козацтва.

У цьому ключі перша половина XVI ст. явила низку добрих адміністраторів. Найвідоміші — черкаський і канівський староста Остафій Дашкович і Дмитро Байда-Вишневецький.

Відстоювання інтересів державності України не припиняється ні на мить. Так, у 1532 р. козацтво на чолі з Остафієм Дашковичем відстояло недоторканність міста Черкаси, котре за політичними імперськими планами Росії, Криму, Туреччини та Молдавії мало бути захоплене з метою руйнації військової могутності Польсько-Литовської держави і переходу частини її територій до загарбників (зокрема Київ і Черкаси планувалося передати під владу Росії).

Українське козацтво стало носієм державних ідей. Оскільки основні козацькі сили гуртувалися саме на Черкащині, то й імена багатьох провідних козацьких ватажків були пов'язані з цією землею. Тут 1678 року на території Канівського монастиря знайшов вічний спочинок Іван Підкова. Там же доживав свої останні роки Яків Шах. Із цим монастирем пов'язане й ім'я славетного Самійла Кішки, відомого своїми морськими походами на турецькі землі наприкінці XVI—на початку XVII ст.

У 1572 р. містечко Трахтемирів (нині — дно Канівського водосховища) стало столицею реєстрового козацтва: тут козаки зберігали свій військовий арсенал, суспільним коштом утримували шпиталь і монастир. Саме на Черкащині з'являються полки — Корсунський, Канівський і Черкаський, тобто маємо полкову систему, що лягла в основу адміністративно-територіального устрою України.

Будь-який край славлять люди, творять його історичний образ. Не випадково, що на той час у Суботіві (близько 1595 р.) у родині чигиринського сотника народився Богдан Хмельницький.

Чигирин стає першою гетьманською столицею українських земель з урядом новоствореної національної держави та дипломатією, що мала на меті усталення міждержавних зносин із країнами Європи і Азії.

Українська державність фактично за умов суцільного тамтешнього монархічного оточення розвивалася на засадах демократії: у різних козацьких містечках Черкащини життя облаштовувалося за принципом загальновійськових козацьких рад, зокрема у Чигирині, Корсуні та ін. Ці ради подекуди мали доленосне значення, саме тут вирішувалися найважливіші питання державної внутрішньої та зовнішньої політики. Приміром, 1667 р. на раді в Чигирині під час гетьманування Петра Дорошенка було ухвалено рішення про дотримання українських державних інтересів, а відтак і розриву союзу з Росією.

У 1664 р. територія Черкащини (Чигирин, Корсунь, Сміла та ін.) — це осередок формування таємної змови українських військових і політичних діячів з метою відновлення єдиної держави в межах Правобережної та Лівобережної України. Участь у ній узяли козацькі полковники І. Богун, І. Виговський, митрополит Й. Нелюбович-Тукальський, колишній гетьман-чернець Юрась Хмельницький та ін.

На початку XVIII ст. спроби гетьмана Пилипа Орлика відновити державність України на теренах Правобережної України шляхом здійснення військових заходів активізують населення Черкащини, яке підтримує ці наміри. В історії залишили слід сутички з

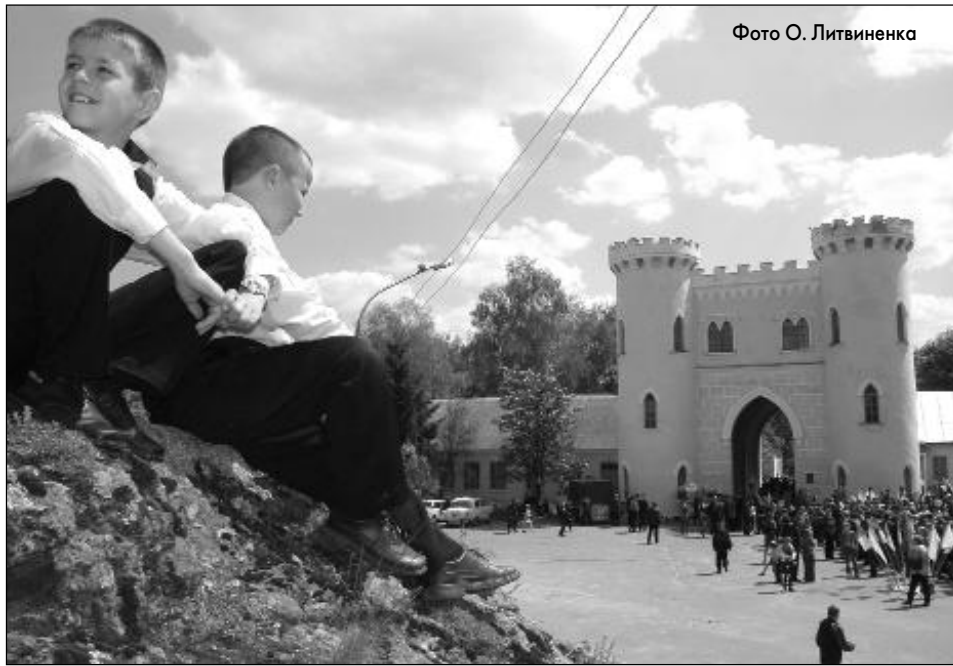

Фото О. Литвиненка

Корсунь-Шевченківська фортеця

ЯКІ Ж МИ ВСЕ-ТАКИ ПРАВНУКИ... ЧИ Й ДОСІ ПОГАНІ?

польським каральним загоном (1737 р.). 1743 року повстанці спалили панський будинок у Медведівці. У скаргах до сейму та короля (1749 р., 1751 р.) шляхта пише: селяни тікають до “розбійників”, громлять маєтки. Тож Середнє Подніпров'я аж до зруйнування Катериною II Запорозької Січі перетворюється на суцільну зону козацько-гайдамацько-селянських військових виступів, найпотужнішим із яких стала Коліївщина (1768 р.), придушена спільними діями царату та польської шляхти.

У часи чорної безпросвітної реакції Черкащина не перестає бути осередком повстань, серед яких селянське — “Чигиринська змова” (1873 р., охопило понад 50 сіл Чигиринського повіту), що мало на меті повернення магнатами козакам їхніх земель і прав та вольностей Україні. 1877 року — нова хвиля визвольного руху: народовольці починають активно залучати холодноярських селян у “Таємну дружину”, згодом викриту царатом і знищену. Серйозні селянські заворушення відбувалися тут і 1905 року, що увійшли в історію як “Чигиринські аграрні волненія”.

Однак лише під час революційних подій 1917 р. розпочався новий етап впливу Черкащини на розвиток державності України. У березні цього року на Звенигородщині в селі Гусаково місцеві селяни ініціювали створення Вільного Козацтва — організації військово-політичного характеру, котра взяла за мету оборону державності й визнавала владу лише Центральної Ради та Генерального Секретаріату. Вже до жовтня вона зросла до 60 тисяч членів. Цього ж місяця в Чигирині Вільне Козацтво провело свій загальноукраїнський з'їзд, завдячуючи вихідцям із Черкаських земель, не вщухав і серед вояків царської армії: приміром, під час Першої світової війни в 418-му Олександрівському полку солдат Іван Коваль (чигиринець) створив підпільну організацію “Холодний Яр” задля поширення серед солдатів української мови, пісень.

Під час різнобарвної інтервенції та громадянської війни на Черкащині широко розгорнувся селянсько-повстанський рух (найбільш стійкий і тривалий порівняно з іншими регіонами України — *авт.*). Козацький бунтівний дух, завдячуючи вихідцям із Черкаських земель, не вщухав і серед вояків царської армії: приміром, під час Першої світової війни в 418-му Олександрівському полку солдат Іван Коваль (чигиринець) створив підпільну організацію “Холодний Яр” задля поширення серед солдатів української мови, пісень.

І ось 1918 року “повіяв новий огонь з Холодного Яру”. Це брати Чучупаки з села Мельники (хутір Крисельці) підняли лицарів духу і хранителів козацьких вольностей на

жорстоку, нерівну і запеклу боротьбу за незалежність України.

Аж до початку 1922 року “Холодноярська республіка” наганяла жаж на окупантів і зайд. Жорстокою була розправа режиму після придушення цього всенародного руху опору. Василь Чучупака, відбиваючись від ворога, останню кулю залишив собі. На місці трагедії 28 жовтня 1995 року з ініціативи Всеукраїнського політичного об'єднання “Державна самостійність України” на в'їзді до урочища було відкрито меморіальну гранітну стелу, на якій викарбувано: “Тут, в Холодному Яру, в 1918—1922 рр. українці на чолі з отаманами Чучупаками підняли повстання за свободу українського народу. Вічна слава Холодноярським Героям!” У селі Мельники на кладовищі покоїться прах отамана Василя Чучупаки та братська могила героїв-холодноярців.

Неодмінно слід виокремити той зв'язок, що єднає з Черкащиною долі багатьох видатних особистостей — вкладників неоціненних скаргів у розвиток української духовності вже за часів відродження. Тут постає титанічна постать Т. Г. Шевченка (народився 1814 р. на Звенигородщині). Ця благодатна земля дала Україні відомому сім'ю Лебединцевих — духовних і наукових просвітників, фундаторів вітчизняної початкової школи та популяризаторів знань історії, етнографії, археології, фольклористики тощо (засновників наукового журналу “Київська старовина”).

У 1860-х рр. Смілянщиною і Корсунщиною здійснили наукові поїздки етнограф П. Чубинський та історик М. Костомаров. А у 1880—1910 рр. територія Чигиринщини, Канівщини, Смілянщини, Звенигородщини стала об'єктом інтенсивних археологічних досліджень відомого археолога О. О. Бобринського.

Родовід Грушевських, видатним вихідцем із якого був перший Президент України, історик і політичний діяч М. С. Грушевський, також переплетений із теренами Черкащини. А його троюрідний брат-священик із села Суботів на початку XX ст., після революції 1917 р., став одним із фундаторів Української Автокефальної Православної Церкви (відомий ще й низкою наукових досліджень з історії та етнографії Чигиринщини, зокрема написав працю “Гетьманське гніздо” (1912 р., про Суботів). У Чигирині 1872 року народився відомий історик, правознавець і громадський діяч Андрій Яковлев — активний учасник розбудови української державності у 1920 роках, творець Українського Вільного Університету в Празі. Помер на чужині, у США.

Лише тепер наукові праці іншого знаного у світі історика Бориса Крупницького (нар. 1894 р. в с. Медведівці на Чигиринщині, похований у Німеччині), добре відомі за кордоном (довгий час були недоступні українцям) повертаються до нас.

1918 року в Каневі деякий час керував Українською гімназією відомий учений Володимир Пархоменко. 1929 року засуджений у справі СВУ. Помер у блокадному Ленінграді.

Шевченків край, окрім генія Кобзаря, збагатив скарбницю світової культури шедеврами Івана Нечуя-Левицького, Семена Гулака-Артемовського, Михайла Старицького й Данила Нарбута.

На цій землі творив полум'яну поезію та публіцистику визначний патріот України Василь Симоненко.

Широю синівською любов'ю все життя складав подяку українській землі невтомний збирач і зберігач старожитностей, фундатор унікального хатнього музею народного мистецтва в Києві, художник, шевченкознавець — Іван Макарович Гончар, лауреат Державної премії ім. Т. Г. Шевченка, уродженець с. Лип'янка Шполянського району.

Черкащина подарувала світовій культурі ціле сузір'я видатних постатей: неперевершену співачку Діану Петриненко, і відомого кінорежисера, актора, хореографа — Василя Авраменка, і знаного бандуриста — Миколу Домонтовича, і всесвітньо відомого полігота — Агатангела Кримського, й видатного представника української академічної філософії Памфіла Юркевича, прихильника кардіоцентризму та академіка, археолога, мистецтвознавця М. Біляшівського.

Світанок свого життя на Золотонощині зустрів видатний український учений-біолог, історик, мовознавець, етнограф, філософ, перший ректор Київського університету Михайло Максимович.

Не можна обійти увагою і славетного композитора, співака і драматичного актора, автора першої української опери “Запорожець за Дунаєм” — Семена Гулака-Артемовського та чудового художника І. Іжакевича, що ілюстрував ювілейне видання “Кобзаря”, приурочене до 125-річчя з дня народження (1939 р.) Т. Г. Шевченка. А яка ще земля народжувала таких красенів, велетів духу і волі, якими були Іван Піддубний — видатний полководець II світової війни, двічі герой СРСР — Іван Черняхівський, народний комісар оборони УРСР — Василь Герасименко, генерал, селянський син — Кузьма Дерев'янко, який 2 вересня 1945 року підписував із боку СРСР Акт про безвідмовну капітуляцію мілітарискої Японії у II світовій війні.

Справедливо повертаються до нас імена репресованих митців: Івана Падалки, Кирила Гвоздика та Л. Перфещького (загинув в ув'язненні) — живописців-графіків; художниці — Оксани Павленко; поетів — Тодосія Осьмачки та П. Пилиповича (розстріляний у 1937 р.); літературознавця — С. Єфремова (загинув в ув'язненні); письменників — О. Журливої-Котової та М. Драй-Хмари (загинув у 1937 р.); письменниці, журналістки, громадського і політичного діяча — Надії Суровцевої.

Наступні віхи розвитку духовності України неможливо уявити без створення пантеону тих діячів, які зробили значний вклад своєю діяльністю і творчістю у її розвій. А відтак не втрачає актуальності й шевченківське: які ж ми все-таки правнуки... Чи й досі погані?

П'ятнадцять років незалежної України у цьому ракурсі має в підсумку жалюгідний вигляд. Тож мусимо поставити й інше питання: “Як навчить народ пишатися своїм воїстину неоціненим скарбом?”

Навчимося пишатися — позбудемося бездуховності і байдужості. Не навчимося — опинимося серед зниклих із “лиця землі” інків, майя та інших культур.

- **Олександра ВІНОГРАДОВА**, магістр державного управління, журналіст, політолог, науковий консультант проектів видавництва “Світ Успіху”;
Валерій ЛАСТОВСЬКИЙ, кандидат історичних наук, провідний науковий співробітник Національного Києво-Печерського історико-культурного заповідника, професор кафедри цивільних і кримінально-правових дисциплін УАЗТ, член Українського історичного товариства

КРАПКИ НАД "І"

Свого часу в репортажі з Парижа нам показували, яку радість викликало у французів рішення МОК провести олімпіаду у Франції. Французи раділи з перемоги своєї країни, своєї нації. І ніхто, ні з-за Ла-Манша, ні з-за Алон не сичав на них: "Націоналісти!". А з якою радістю зустрічала кожна країна перемогу своєї збірної з футболу.

І це прояв націоналізму в тому значенні, в якому це слово вживається в цивілізованому світі, тобто в розумінні любові до своєї землі, свого народу і турботи про його інтереси.

Ось яке визначення дає тлумачний словник англійської мови Хорнбі: "Націоналізм. 1. Велика відданість своїй власній нації, патріотичні почуття, дії, принципи. 2. Рух за політичну і т. ін. незалежність (у країні, яка контролюється іншою)".

Дві цитати з книги М. Сенченко "Общество истребле-

ЩО ТАКЕ «НАЦІОНАЛІЗМ»?

нія" слугуватимуть ілюстрацією до цього визначення: "Герхерд Шредер виграв вибори, підписавшись під економічним націоналізмом"; "У новому тисячолітті холодну війну замінила війна патріотів кожної нації проти світового уряду, який мріє про те, щоб усі нації позбулися свого суверенітету і поступово зникли. Це війна націоналізму проти глобалізації".

А в радянській імперії націоналізмом вважалося прагнення "інородців" зберегти своє національне обличчя, свою неповторність. Це вважалося кривою і суворо каралося. Найбільше дісталося українцям. Кожний другий політв'язень —

українець. І ще й зараз це слово жахає обивателя.

Як казав Ю. Ілленко: "Спотворене в катівнях КДБ обличчя націоналізму лякає на смерть самих носіїв цього обличчя".

У книзі "Розмови про наболіле" А. Погрібний наводить визначення одного автора трьох ідеологій, основу яких складає патріотизм, велика любов до своєї землі, народу, національних традицій.

Націоналізм — активна позиція патріота щодо становлення, розвитку й оборони своєї держави в межах її кордонів.

Шовінізм — націоналізм, що "виходить за межі своєї держави з метою поневолення ін-

ших народів і загарбання чужих земель".

Фашизм — претензія окремої нації на свою біологічну зверхність над іншими народами, що для досягнення своєї мети передбачає геноцид для інших, що і здійснювали нацисти на практиці.

Із подачі П. Симоненка деякі наші співгромадяни почали ставити знак рівності між поняттями націоналізм і нацизм.

Щодо лідера комуністів, то від нього можна чекати чого завгодно після того, як він три роки тому в газеті "Коммунист" заявив, що "кримінальні елементи провозгласили незалежність України".

Дивує, що так багато громадян, які не отримують жодних подачок від Путіна, поділяють його погляди.

● **Галина САГАТЮК**, член "Просвіти", м. Іллічівськ Одеської обл.

МОВА ЄДИНА

Цей рік приніс мені досить важливу подію — я захищала честь школи і району на обласній олімпіаді з української мови та літератури. І мені було дуже прикро, коли чула з уст учасників... російську. Навіть запитання, які виникали до членів журі під час виконання роботи, вони ставили мовою північно-східного сусіда. І найголовніше — це всім здавалося абсолютно нормальним і природним.

Але хіба нормально, що в Україні, на олімпіаді з української мови та літератури я чула... російську.

Чому з української естради лунають російські пісні? Чому український КВК веде росіянин? Чому українські "кавешники" смішать нас російською

ДУМКИ ВГОЛОС УКРАЇНСЬКОЮ ПРО УКРАЇНСЬКУ

(мабуть, пристосовуються до ведучого — із ввічливості)?

А я ні до кого не пристосовувалася. І 1 червня цього року (саме в День захисту дітей), побувавши з делегацією району в Дніпропетровську на святі в нашу честь і побачивши мітингувальників біля Дніпропетровської міськради, приєдналася до них. І яке ж було моє здивування, коли я, викрикуючи "Україна для українців! Так! — українські мови! Ні! — російській! Ні!

— брехні!" в очак "російськомовних" дніпропетровців була цілковито нормальною, а в очак наших делегатів (із українськомовних сіл) — таким собі доісторичним мамонтом. А ще більше здивувалася, коли середніх років чоловік, мешканець Дніпропетровська російською (!) сказав мені: "Девушка, а я ведь полностью с Вами согласен". А в автобусі делегати-селяни всю дорогу додому посміювалися і глузували з мене.

Звертаюся до своїх ровесників (не тільки до тих "сміхунів" в автобусі). Ви не думали над тим, яке майбутнє чекає на Україну, якщо ми так добровільно шодня паплюжимо свою мову, свою культуру, свій народ, а значить, — і самих себе? Якщо занепаде мова, занепаде вся країна. А населенням такої країни легше керувати нашим "чесним" політикам. Саме такий електорат їм і потрібен. І тоді вони нас, як теля на мичці, поведуть не тільки в ЄС, а й навіть в Африку, якщо буде потрібно. Чи хочете ви такого майбутнього? Я, наприклад, ні. Тож давайте вчити українську, говорити нею, думати нею, поважати і любити її, свій народ і себе самих!

● **Настя ФЕДЧЕНКО**, с. Великоолександрівка Дніпропетровської обл.

ПАМ'ЯТІ ДРУГА

Відійшов у вічність київський художник Віктор Шматок, так несподівано і до щемо неждано для рідних його, друзів, знайомих і земляків. Друзі та колеги пам'ятають митця як чудового майстра пейзажу, портрета, натюрмортів із квітами. Часто бачили його твори на День Києва та інші свята столиці України. Значну частку творчості художник присвятив храмовому живопису. Оздоблюючи храми, міг би ще чимало зробити, але — не судилося... Митець був у розквіті таланту, та доля неблаганна...

Народився Віктор Іванович у родині хліборобів Івана Даниловича та Ольги Митрофанівни Шматків у нелегкі повоєнні роки в давньому селі Євминці, що розкинулося на мальовничих придеснянських луках у дев'яти верстах від Остра. Щедра природа краю подарувала майбутньому художнику щире та широке вдача, талант митця. Друзі побували не один раз на малій батьківщині митця, про що згадують із вдячністю.

Поховали небіжчика за всіма християнськими звичаями на цвинтарі с. Євминки поруч із могилою батька. Земля тобі пухом, друже, Царство Небесне.

Відспівав похоронну процесію отець Іоан.

● **Микола СОМ**, художник

ВУЛИЧНИЙ ФОТОГРАФ

Спека... В місті повільно плине час, усі наче перечікують цю позначку — 30 градусів цельсія. І тільки дітлахи запам'ятають це літо в діамантах бризок фонтанів...

МИКОЛУ КОНОБРИЦЬКОГО ЗВІЛЬНИЛИ

ДОБРА НОВИНА

11 серпня 2006 року Апеляційним судом Донецької області скасовано незаконний вирок Краматорського міського суду та звільнено з-під варті директора-організатора першої Української Краматорської гімназії Миколу Миколайовича Конобрицького.

Політичний в'язень був звільнений з-під варті, однак, не дивлячись на всі докази невинності, які були в матеріалах справи, суд замінив термін ув'язнення три роки в місцях позбавлення волі на два роки умовно з позбавленням права на 2 роки займати керівні посади.

Громадські організації, які активно підтримували захист

політичного в'язня вважають цей вирок незаконним та ініціюватимуть касаційне оскарження, а також активно займуться тими особами, які сфальсифікували кримінальний процес за надуманими обставинами.

● **Марія ОЛІЙНИК**, заступник голови Донецької обласної "Просвіти"

СПОСТЕРЕЖЕННЯ

ЦЕЙ ТЕРНИСТИЙ ШЛЯХ ДО ЄВРОСОЮЗУ

Ми так стрімко квапимось шляхом євроінтеграції, що забуваємо про таку просту істину: перш ніж тебе поважатимуть інші, навчися шанувати самого себе — свою мову, свою культуру, історію, своїх видатних і визначних особистостей. Наші намагання стати повноправним членом європейської родини зрозумілі й виправдані, однак не варто при цьому втрачати власного обличчя.

Напівсвідоме чи малосвідоме поклоніння всьому іноземному вже має і ще матиме той негативний вислід, що на догоду комусь губимо власну ідентифікацію. Погляньте, як заповнили наше мовлення — усне і писемне — слова іншомовного походження, які ми просто смакуємо, хизуємося ними, віддаємо їм перевагу в співбесіді. Замість міський голова — мер; замість голова облдержадміністрації — губернатор; замість Верховна Рада — парламент. Звичайно, для урізноманітнення мовлення потрібна синонімія, аби уникнути повторень. Але ж є українські відповідники цих словесних одиниць.

Не може тішити той факт, що у вітчизняному інформаційному просторі (рекламі, оголошеннях, назвах кафе, барів, кав'ярень, казино, салонів краси) перевага чомусь надається словам, які прийшли до нас із-за кордону. Ось короткий їхній перелік, які довелося побачити автору цих рядків: "Альфа", "Таверна", "Ковчег", "Ромсо", "Рандеву", "Клеопатра", "Афродіта", "Касандра", "Міраж". Цей список, звичайно, можна було б і продовжити. Видно, що власники цих закладів цікавляться і давньоримськими й давньогрецькими легендами. Але хай би краще вивчили спершу давньоукраїнську міфологію.

Вдивляючись у далекоглядні горизонти прийдешнього на шляху національного духовного відродження, варто на якийсь час зупинитися і заглянути в минуле. Вивчаючи львівську періодику часів, що передували нашій незалежності, я нарахував 12 (!) рубрик публікацій, що стосуються нашої минувшини. Ось їхній перелік: "Цікаво знати", "Стежка у давнину", "Люби і знай свій рідний край", "Карби віків", "Знайдено в архіві", "Музей у селі", "Скарби народу", "Свідчать архівні документи", "По виставочних залах", "Музеї", "З глибин віків", "По залах музеїв".

А зараз яке видання обласного рівня може похвалитися таким розмаїттям рубрик і такою увагою до історії батьківського краю?

Поважаймо свій родовід, що бере витoki з глибини віків, не забуваймо імен наших славних предків, шануймо мову своїх батьків — і тоді з нами рахуватимуться і наші сусіди, і європейська спільнота загалом.

● **Ігор БІДЮК**, с. Йосипівка Львівської обл.

ЦІКАВО ЗНАТИ

«СІДАЙТЕ» ЧИ «ПРИСЯДЬТЕ»?

У кабінетах, офісах, приймальнях державні службовці чинно кажуть: "Присядьте". Дуже рідко почуєш: "Сідайте". На моє зауваження мені пояснили: "Ви знаєте, сідайте, це ніби до біди, до криміналу, яке ще живе з радянських часів". Люди не знають, яка різниця між цими словами.

Значення цих слів знаходимо у "Словнику української мови" В. Грінченка, словнику "Наукової думки". Зрештою, є в Т. Шевченка: "Просимо сідати, будьте гостями", Б. Грінченка: "Сідайте, щоб старости сідали", П. Мирного: "Чого ви стоїте? Сідайте. Сідайте то побалакаємо" і т. д. Щодо слів присісти, "присядьте" у М. Коцюбинського: "Остап з Соломією присіли на мішках", З. Тулуб: "Настя присіла біля хати гапувати гаманець Сагайдачному", Б. Грінченка: "...по нотах, щоб присів".

Не біймося говорити слово "сідайте", воно давнє, як наша мова. Діди, прадіди, ми з вами так кажемо, коли з пошаною ставимося до людини, сусіда, родича, гостя чи подорожнього. "Присідають" хіба скраю на лаві, у танці, ховаючись за кущем.

● **Степан БОЙКО**,

ПРОБЛЕМА

— Очевидно, що в Україні шоу-бізнес не процвітає, він — така химерно-хирлява приправа з дуже заплутаними правилами гри. За п'ятнадцять років незалежності наш шоу-бізнес мав би досягти якогось певного рівня, хоча б такого як у Польщі. Складається враження, що ми повністю відірвані від європейського контексту. Чому так? Є величезна кількість проблем і питань у цій галузі, які держава мала б вирішувати, але не вирішує. Дехто стверджує, що в нас взагалі ця сфера відсутня. Наявність існує кафедра менеджменту шоу-бізнесу. Чи немає тут парадоксу?

— Я частково погоджуюсь із тезою, що шоу-бізнесу в нас не існує. Образно кажучи, шоу-бізнес — це такий собі “кентавр”, складений із мистецтва й комерційної доцільності. Якщо баланс одного й другого не порушений, то цей “кентавр” уже нагадує якогось мутанта, потвору. Проблеми шоу-бізнесу в нас лежать за межами шоу-бізнесу. Тут усе залежить від стану суспільства, а його духовна складова — постколоніальна. І мистецька — також. Але процес вибілювання громадського суспільства вже відбувається, він іде на рівні спонтанних громадських рухів, одним із яких був Майдан 2004 року. Ми здивували себе й світ. Усе це свідчить про процес розкріпачення душі, звільнення себе на рівні духовному і шлях у напрямі того, щоб наш народ став тим, ким він є насправді. Фактично це шлях до себе. І тоді є сенс існування шоу-бізнесу в Україні, тому що мистецька й духовна складова отримує сенс. Якщо прибрати мистецьку складову, то це вже буде не шоу-бізнес, а “індустрія розваг”. У шоу-бізнесі важливим чинником є масовість і популярність мистецького твору. Якщо твір стає масовим, він комерційний. І тут від мистецької складової шоу-бізнесу ми переходимо до пошанування національних цінностей. Для споживача-покупця важливо слухати саме ту музику, де звучить його мова, рідні музичні інтонації. Пам'ятаю, як говорила моя бабуся: “Іж, що дають”. Це була психологія радянської людини з її невибагливістю, повною покірністю. Саме про такий ринок мріють не лише російські та американські бізнесмени. Про нього мріють і наші бізнесмени, які байдуже до долі свого народу, які ставляться до нього як до “сировини”, з якої можна заробляти гроші. Але сподіваюся, що процес духовного оздоровлення незворотний, хоча й суперечливий. Суспільство все-таки рухається в напрямку усвідомлення своїх цінностей, своєї гідності й до пошуку своєї унікальності. Шоу-бізнес — частина культури, охоплює якийсь сегмент духовної сфери. Але парадокс шоу-бізнесу в тому, що він також спира-

Кирило СТЕЦЕНКО: «ПРОБЛЕМИ ШОУ-БІЗНЕСУ В УКРАЇНІ ЛЕЖАТЬ ЗА МЕЖАМИ ШОУ-БІЗНЕСУ»

Кирило Стеценко — це вихор. Вихор ідей, яскравих новацій, незвичних поглядів на звичайні, здавалося б, речі. З розрізнених фактів він миттєво створює аналітичну й струнку конструкцію явища. Він — бажаний гість багатьох радіо- й телеканалів, змістовність і переконливість його поглядів у царині сучасної культури безперечні, а харизма — заворожуюча. Він може вразити і навіть шокувати екстравагантністю, але це продумана й стильна екстравагантність. Наш гість — жива легенда сучасної української музики, відомий скрипаль, композитор, педагог. Він очолює кафедру менеджменту шоу-бізнесу в Національному університеті культури й мистецтва, а також веде активну концертну й громадську діяльність.

ється на матеріальну сферу. Іншими словами, тому, хто виробляє диски або проводить концерти, має бути вигідно це робити. Поки що, на жаль, середньомісячна заробітна платня пересічного українця не забезпечує нормального функціонування шоу-бізнесу, який у нас має не ринково-капіталістичні риси, а феодально-адміністративні. Якщо ми порахуємо вартість одного компакт-диска, враховуючи не лише вартість носія, а й працю всіх, хто створював продукт, то його ціна мала б складати гривень 40—45. На Заході вартість диска складає десь 75—100 гривень, а це приблизно півпроцента чи процент від середньої американської зарплатні. Це означає, що якщо середня зарплата по Україні складає 700 гривень, то диск у магазині має коштувати 7 гривень... Саме стільки коштує піратський диск на базарі “Петрівка”. Але в наших магазинах ліцензійні й легальні компакт-диски коштують утричі дорожче, порівняно з тим “одновідсотковим” західним стандартом. Якщо легально продавати компакт-диски по 7 гривень, їхнє виробництво стане збитковим. І навпаки — якщо підняти ціну до вигідної позначки в 40 гривень, диски купуватимуть одиниці. Тут конфлікт між масовістю і комерційністю. Тобто головна проб-

Фото О. Литвиненка

лема нашого шоу-бізнесу — в стані українського ринку, в неплатоспроможності покупця. А покупець має бути масовим. Ось таке зачароване коло. У нас “зірки” виживають так: стаючи популярними для мас, вони стають привабливими для окремих “феодалів”, багатіїв із розряду бізнесменів чи політиків, які їм платять добрі гроші за так звані корпоративні вечірки. Цей “бренд” “зірки” привабливий для тих, хто замовляє музику для вузького кола своїх друзів. Таким чином “зірка” розвивається далі, записуючи нові пісні, знімаючи відеокліпи. Є ще одна форма утримання “на плаву”: бути жінкою, коханкою або коханцем цих людей. Але все це заперечує головну формулу шоу-бізнесу, яка засвідчує, що споживач має бути масовим, а не елі-

тарним. Важливий економічний аспект. І ще одне. Для артиста, аби стати масово-популярним, ще один бар'єр. Цей бар'єр — засоби масової інформації. Тут ми знайдемо відповідь на питання “чому не розвивається шоу-бізнес в Україні”. Річ у тім, що наші електронні ЗМІ трактують артистів як рекламодавців. Вони привчили всіх, що кожне звучання пісні по радіо або в телебаченні — це ротація реклами артиста. Виконавець сприймається як рекламний продукт, а телеканал — як організація, що надає послуги з просування його на ринок. До речі: це абсолютно незаконно і тут наявні подвійні стандарти. З юридично-правової точки зору таку тінюву схему діяльності ЗМІ дуже легко розвінчати й ліквідувати. Але цього не відбувається. І тут найбільший парадокс українського шоу-бізнесу. А відтак — не все гаразд у нашому королівстві, тому що в інших країнах, які не належать до пострадянського простору, цього немає. Там мас-медіа заробляють на рекламі, а не на артистах. У нас телеканали й радіостанції заявляють, що не будуть “крутити” молодого виконавця, тому що він невідомий, а “крутитимуть” “зірку”, тому що “зірка” підвищує рейтинг і відповідно притягує капітал рекламодавця. Але “зірка” не буде платити каналу, тому що її і так будуть “крутити” через її “зоряний” статус. Тож платити за ротацію мусить найбідніший — молодий виконавець. Причому чималі кошти, аби про нього хтось щось знав і щось чув. Без втручання держави неможливо розв'язати цей гордік вузол. У нас є закон, згідно з яким кожна радіостанція зобов'язана транслювати не менш 50 % національного музичного продукту. У Франції франкомовний продукт складає 60 %, з яких 20 — це твори молодих і невідомих артистів. Така динамічна ротація наповнює ринок новими іменами. У нас проблема з прохідністю нових імен на ринок. Починаючи з 1998 року, в нас цей процес оновлення дуже загальмувався. Інша проблема в тому, що власники більшості крупних мас-медіа не українці, які розглядають Україну як територію для просування продукту інших країн. Ведеться така гра, аби не пускати на ринок український продукт, а якщо й пускати, то на дискримінаційних умовах. Це пояснення того, чому на українському ринку домінує російська попса. Якщо ми будемо пасивними, а держава не захищатиме свого виробника національного продукту, це загрожуватиме повним витісненням із ринку всього українського. Поки що тут домінують російські бізнесмени, але коли середня зарплата українця сягне 800 доларів, тут миттєво з'являться американці, аби проштовхувати свої інтереси.

Далі буде.

ПОРТРЕТ

Юрій Здоренко — колись лідер-гітарист і шоумен знаменитих “ВВ” після болісної розлуки з Олегом Скрипкою на початку 90-х створив “ЯЯЯ” — досить міцну глем-рокову команду. “ЯЯЯ” одразу потрапили на екрани телебачення завдяки “Таврійським іграм”, дали кілька яскравих аншлагових концертів і так само раптово зникли. Через деякий час виникли знову, але зовсім з іншою романтично-солодкою музичкою під назвою “Індіго”. Увесь час щось “гальмувало” старт “Індіго”, внаслідок чого проект припинив своє існування. Але Юрій Здоренко підтримував сусідсько-приятельські контакти зі своїм шкільним другом Олександром Піпою — бас-гітаристом “ВВ”. Із ним Юрій грав ще до “ВВ” у хеві-металевій банді “S.O.S.”. Якоюсь вони вдвох вирішили відновити й зафіксувати дуже давні “вешні” пісні, аби вони не забулися й не зникли. Для цього потрібен був як мінімум барабанник — ним став сусід Здоренка по Академістечку Вітольд Корженко, барабанник “Танка На Майдані Конго”. Однак новостворене тріо не обмежалося лише старим матеріалом, оскільки бажання зробити щось нове не давало спокою обоим музикантам. А Піпа, до речі, писав дуже фактурні гострі тексти, зберігаючи вірність традиційній панківській естетиці “ВВ” кінця 80-х. Усе робилося виключно в режимі “наживо”: пісні аранжувалися безпосередньо на репетиціях. Точнісінько так само цей “турбо-панківський триголовий дракон” давав жару на концертах. “Борщ” за драйвом, енергетикою і світосприйняттям нагадував

РЕЦЕПТИ БОРЩУ

Моторні хлопці з “Борщу”: Юрій Здоренко та Олександр Піпа

старе “ВВ”, точніше, “ВВ” першого глибоко-андеґраундного періоду. Водночас з'явилося й щось інше: неабияка виконавська майстерність, що межує з віртуозністю, тонка іронія та безмежні буфонада й гротеск.

Відтак “третя спроба” Юрія Здоренка пробитися до свого слухача виявилася успішною. Та залишилося кілька “але”. Передусім Піпа і Корженко “прив'язані до своїх основних місць роботи”, а це означає “накладки” концертних графіків. Інше “але” —

дивне, м'яко кажучи, звучання першого CD-сингла, який видав “Борщ”. Звук виявився надто електронно-комп'ютерним, що насправді суперечило живому концертному звучанню гурту. На сьогодні перше “але” ще викликає певні труднощі, та з другим покінчено назавжди: вийшов друком повноформатний альбом під кумедно-шокуючою назвою “Падло”. Вийшов під “патронатом” аж двох “лейблів” — “Мун-Рекордз” (Україна) та “Містерія звуку” (Росія), що вказує на території розповсюдження альбому. Вихід диска супроводжував цілий музичний фільм, а точніше — відеомонтаж концертних зйомок, на фестивалях, у клубах. Стрічка, яка ідеально передає живу атмосферу на концертах “Борщу”. А це — головне, оскільки всі 20 пісень записувалися в умовах, максимально близьких до живих виступів. Але важко було б уявити “Уругвай”, “Будьмо”, “Дулю” або “Кураре конкуренту” (хіти “Борщу”) без шалу, веселощів і драйву.

На питання про особистий рецепт борщу Юрій Здоренко відповів так: “Спочатку я скажу як не треба готувати борщ. Не треба купувати концентрати в пакетах. Це не борщ, і це не наш рецепт. Наш передбачає обов'язковий ритуал, коли ви отримуєте задоволення від самого процесу. Буряк, цибуля, картопля й гарно обсмажені шкварочки — це обов'язково. Гарно очищений самогон до борщу гармонійно доповнить вашу улюблену страву. Ще важливіше те, щоб за столом сиділа гарна компанія. Тоді борщ утричі смачніший”.

Матеріали підготував
Олександр ЄВТУШЕНКО

НАШОГО ЦВІТУ...

Протягом кількох днів у концертних залах Москви та Підмосков'я відбувалося масштабне, яскраве свято української пісні — Всеросійський фестиваль-конкурс імені Олександра Кошиця українських хорових колективів і вокальних ансамблів. У Росії практично немає регіону, де б не було українського хору або ансамблю, — таких самодіяльних колективів загалом понад двісті.

Організатори фестивалю — Об'єднання українців Росії та Федеральна національно-культурна автономія українців Росії, регіональна громадська організація “Українці Москви”. Він пройшов за підтримки Федерального агентства з культури та кінематографії Росії (у рамках федеральної програми “Культура Росії”), Посольства України в Російській Федерації, Комітету міжрегіональних зв'язків і національної політики Москви, Товариства “Україна—Світ”, за сприяння члена Ради Федерації Федеральних Зборів (верхньої палати парламенту) РФ, голови Рад ОУР і ФНКА УР Василя Ду-

СВЯТО УКРАЇНСЬКОЇ ПІСНІ В МОСКВІ

ми. Участь у підготовці та проведенні фестивалю взяли Бібліотека української літератури в Москві, Культурний центр України в Москві, Центр міжнародних культурних програм “Москва — місто миру”, Всеросійський виставковий центр, Дім народів Росії, Московський дім національностей.

Вимогливе журі конкурсу очолював народний артист України професор Ана-толій Авдієвський, оргкомітет — заслужений працівник культури Російської Федерації та України, заступник голови ОУР, художній керівник Української народної хорової капели Москви Вікторія Скопенко.

На сцені (зліва направо):
Анатолій Авдієвський, Василь Дума,
Іван Павленко

За підсумками конкурсу гран-прі фестивалю отримала народна хорова капела “Дніпро” Київського національного університету ім. Тараса Шевченка (художній керівник — заслужений працівник культури Украї-

ни професор Іван Павленко). Дипломами I ступеня нагороджено: народний колектив хор “Українська пісня” (Петрозаводськ, Республіка Карелія), український хор “Дніпро” (Тольятті, Самарська область), вокальна група “Водограй” (Омськ), ансамбль етнічного співу “Край” (Москва), вокальний дует солістів Хабаровського муніципального українського хору “Криниця”, народний ансамбль української музики “Роксоланія” Інституту філології Київського національного університету імені Тараса Шевченка, народний колектив української пісні “Покуть” (Лазаревське, Сочі, Краснодарський край) та інші колективи.

Під час “круглого столу” керівники українських колективів говорили не лише про успіхи, а й про проблеми: нестачу методичних матеріалів з України, нот, костюмів. Серйозно обговорювалися питання культури співу, необхідності збереження чистоти української мови. Прийнято рішення створити творче об'єднання українських хорів Росії.

● **Юрій КОНОНЕНКО**

З РОСИ Й ВОДИ!

Не щодня побачиш людину, яку за життя величають генієм. Почути таке можна можливо тому, що Віктор Рибачук — один із тих, кому пощастило вихлюпну-

ПЕНЗЛЕМ І ПЕРОМ

ти свій талант художника в наш час.

Київський художній інститут закінчив у 1988 році. А до цього — Вінницький педагогічний. За фахом — філолог. Його біографія коротка — художник, поет, драматург. До цих лаконічних рядків можна додати — успішний і реалізований. Картини прикрашають вісімнадцять найпрестижніших музеїв і галерей України, є у колекціях банків, навчальних закладів, у музеях США та Швейцарії, у приватних колекціях найвідоміших людей держави та колекціонерів світу.

Видав збірку віршів “Портрет коханої жінки художника Р”, ілюстровану картинками з однойменної серії, роман “Щоденник горгони”, серію оповідань, есе, що видавалися в журналах “Сучасність”,

“Дукля” та інших. У столичному театрі “Сузір'я” та Вінницькому музично-драматичному театрі ім. Садовського була поставлена п'єса “Сейф”.

Живе і працює у Києві й у Вінниці. Має сина, що пішов дорогою дядька і став військовим лікарем, та доньку, яка навчається у Києво-Могилянській академії. Дітей свідомо орієнтував не на мистецтві дороги, бо вважає, що це протекціонізм. Дружина Валентна вже двадцять сім років вірно чекає його у Вінниці. Пан Віктор каже, що завжди повертався до цієї прекрасної жінки ще й тому, що вона ніколи йому не казала: “Не їдь...”. Усе було навпаки. “Ідь куди тобі треба...” — казала вона. “Як можна після цього не повернутися...” Бурхливе життя митця — це своєрідне вип-

робування для рідних і близьких. Тільки любов і віра можуть допомогти його витримати. Саме тому свій ювілей Віктор Рибачук святкував у Вінниці, у родинному колі та з вірними друзями, котрі приїхали до нього з усіх куточків України. Приїхали і побачили, що рідне для митця місто може стати гостинним для всіх, хто його знає і розуміє.

Володар орденів, якими нагороджують кращих представників світу цього, був у стані роздумів про все, що довелося пережити і зробити за роки. Гості побачили дивовижно талановиті картини Рибачука, які він показав у Вінницькому краєзнавчому музеї чи не вперше у такій кількості. Художник називає себе представником андеграунду і опозиції, адже завжди був і лишається таким — епатажним бунтівником, якому не байдуже все, що болить землі та людству.

● **Леся САМІЙЛЕНКО**

СТОЛИЧНІ ІМПРЕЗИ

“Був час, коли ми гостріші були, коли ми ходили на літературні концерти...”

Анатолій Паламаренко

Маг живого слова — так називають Анатолія Паламаренка. Адже нині в царині розмовного жанру в Україні йому немає рівних. Талант перекладення, акторський хист, тонке й глибоке відчуття тексту, вміння відтворити приховані смислові лінії, контекстові нюанси слова — допомагають виконавцеві творити перед глядачем живі кольорово-динамічні сюжетні образки. Сміх і слюзи, життєві трагедії і комедії, розпач і надія — це калейдоскопічне розмаїття поставало перед очима глядачів із жести, міміки, інтонації майстра перекладення. Герої творів Олександра Довженка й Остапа Вишні — хлоп'я, дід, убитий горем батько, старезна баба, русалка, монах, підпийлий мисливець та ін. — оживали й співіснували на сцені. І дивовижно було, що весь цей світ творить отой поважний статечний чоловік — Анатолій Паламаренко.

Вшанувати майстра розмовного жанру приїхали його земляки з Макарова, представники Макарівської райдержадміністрації.

Анатолій Паламаренко:

— Великі наші Олександр Довженко й Остап Вишня. Вони залишили прекрасний слід не лише для України, а й світу. Хто цікавиться літературою, той визначить, що вагомим, достойнішим і глибшим автобіографічного твору, як “Зачарована Десна” Олександра Довженка, мабуть, поки що немає. Я давно читаю “Зачаровану Десну”, але, як кажуть, що в одну й ту ж річку не ввійдеш, так кожен раз у мене само по собі народжується щось нове, тому що слово настільки цікаве, настільки могутнє, настільки музичне. Якби я був композитором, я б написав симфонію за цією повістю. От просто відчуваю, що музично летіється слово довженківське. Воно зачіпає душу, зачіпає всіх людей — не тільки ін-

У ЦАРИНІ ЖИВОГО СЛОВА

Є постаті в історії української культури, які не потребують багатослів'я для їхнього представлення. Бо плоди їхньої творчості виграють самоцінно у гроні духовних здобутків нації. Олександр Довженко (1894—1956) й Остап Вишня (1889—1956). Цьогоріч виповнюється 50 років з дня їхньої смерті. На відзначення цієї дати в Колонній залі імені М. Лисенка Національної філармонії України відбувся літературний вечір “Кроки дитинства золотого”.

Фрагменти творів видатних літераторів (“Зачарована Десна”, “Моя біографія”, “Вишневі усмішки”) виконував народний артист України, лауреат Національної премії України імені Тараса Шевченка Анатолій Паламаренко.

Зі вступним словом про життєві перипетії Олександра Довженка й Остапа Вишні і їхній неоціненний внесок у світову культуру виступив лауреат Національної премії України імені Тараса Шевченка, письменник Анатолій Погрібний.

телігентів, а навіть простих, — я в цьому переконаний, коли читав у Сосниці для односельців Довженка. Ну, а Остап Вишня — це взагалі диво в нашій літературі. Ви подивіться, який він багатограний гуморист. Його “Діва й монах” — як це романтично, піднесено, як він уміє красиво, по-особливому, по-вишнівськи все це подати. Його можна назвати батьком українського гумору. Я шасливий, що знав його дружину, Варвару Олексіївну Губенко-Маслюченко, що я був у його квартирі-музеї. Я не застав Остапа Вишню живого — 1956-го, коли його не стало, я тільки закінчив макарівську середню школу. Але я з дитинства читав його твори, особливо на сільську тему, вона мені дуже близька.

І ось минуло 50 років, як цих великих діячів не стало. Я попросив, і наша дирекція філармонії погодилася зробити цей літературний концерт.

Просто я прийшов до висновку, що змінюється система держави, змінюється наш світогляд, а значить — і ставлення до літератури. Я професорую у трьох ВНЗ і бачу, що молоді мало читає. І скільки я просив наших студентів із педуніверситету, щоб вони прийшли на концерт, — бачите, які лінки, — не було їх. Це ж безкоштовно! Яка байдужість. Це говорить про те, що в нас суспільство духовно хворе і треба дуже інтенсивно його лікувати.

● **Олександра ТКАЧ**

НАГОРОДА

ДІАЛОГ КУЛЬТУР

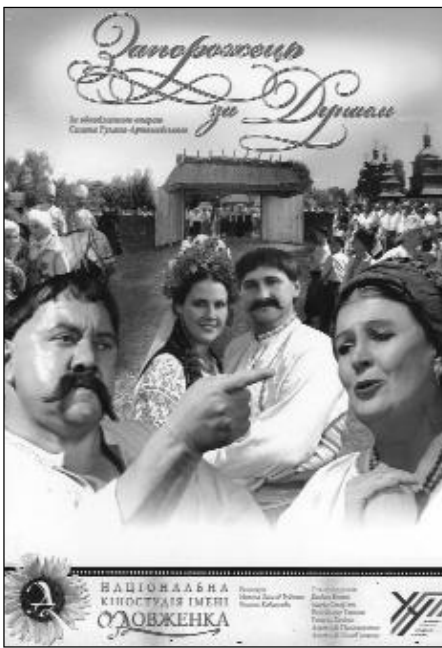
За вагомий внесок у зміцнення дружби і співпраці між Росією і Україною Національний комітет громадських нагород РФ нагородив Культурний центр України в Москві Орденом Ломоносова.

Національний комітет громадських нагород РФ тримається позаполітичної, незалежної позиції, виходячи насамперед із критеріїв культурного розвитку й гуманітарної співпраці між державами. Діяльність Центру в плані підтримки культурного діалогу між Україною та Росією, проведення різноманітних творчих заходів отримала найвищу оцінку російської громадськості.

Це вже друга нагорода з боку російської сторони. У 2004 році Культурний центр був удостоєний пам'ятної медалі Російської академії наук “За видатний вклад у розвиток культури”.

● **Інформаційна служба Культурного центру України в Москві**

ПРЕЗЕНТАЦІЯ

«ЗАПОРОЖЕЦЬ ЗА ДУНАЄМ»

Скарбниця кінематографа найближчим часом поповниться новим масштабним кінопроектом. У Києві відбулася презентація кіноопери “Запорожець за Дунаєм”. Це екранізація однойменної опери Семена Гулака-Артемовського, однієї з перлин скарбниці української класики.

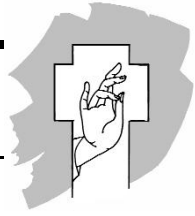
Кінострічку знято спільними зусиллями кіностудії ім. О. Довженка та Українською групою з управління правами, що виступила спонсором.

Ця екранізація вже третя в історії українського кінематографа. Перша кінопостановка була втілена в життя 1937 року Іваном Кавалерідзе, друга — у 1953-му році Василем Лапкинським. Творцями третьої екранізації виступили Микола Засєєв-Руденко й Оксана Ковальова.

Акторський склад — перспективні молоді виконавці і зірки першої величини. Зокрема Володимир Гришко виконав партію та зіграв роль Андрія, Марія Стеф'юк виступила у ролі Одарки. Роль Івана Караса виконував Микола Шопша, проте його раптова смерть перервала роботу. Замінив його Богдан Бєнюк. Феномен стрічки в тому, що у зйомках узяли участь здебільшого не кіноактори, а провідні артисти опери.

Кінокартина вийде на екрани напередодні новорічних свят. Планується також випуск колекційного видання у DVD-форматі: комплект складатиметься із власне фільму та “Фільму про фільм” — додатка, що включатиме коментарі творців, уривки з фільму, сюжети зі знімального майданчика. Видання додаткових матеріалів до фільму прийшло до нас із міжнародної практики, де ними супроводжуються всі масштабні кінопроекти.

● **Ольга МАМИШЕВА**

ВОЗБУДИСЯ, ДУШЕ МОЯ (Піснь про ікону¹⁾)

Закінчення. Початок на с. 11

разу; силу природи-Творця в цьому образі змальовано мовою “іконного” символізму, прочитавши його, людина розкривається як двоєдина істота — син землі й син Божий. Гармонія між ними має ще кілька вимірів, кожен із яких доступний лише людині чутливій і неспокійній до природи-Творця. Ці виміри мовби вві сні переносять нас у віки, розкриваючи суть минулих днів і сенс історичного досвіду, коли гинули цивілізації — во ім’я чого? — і коли про них було майже нічого невідомо. Але якщо захотіти, можна все це побачити і без коментарів, яких ікона не потребує; *покаянній* людині вона завжди дає свою силу й духовне багатство. Ікона — це глибоко духовний початок, звідки душа постіпно п’є оживлюючий бальзам, і якщо ми, наситившись світом фізично, впадаємо в дрімоту (сплячку, нудьгу), то необхідно знову побачити ікону, відкрити її в собі — і тоді життя зануриться духом в її “божественне миротворіння”, в її потаємну сховку, де світло гасить темінь і настає вічне прозоріння, воскресіння сплячої плоти — і тоді душі відкривається світ-вимір — світ-буття, в яких вона перебуває в постійній *радості*, а в цьому реальному світі душа лиш страждає, *плаче*. Тому й потяг до того світу (“небуття”) був всенародний — люди хотіли наблизитись до нього, щоб побачити справжню реалію-сенс. Язичник усвідомлював цю “реалію” у різних природних стихіях: блискавках, громах, грозах, буреломах, у морських безоднях і небесних просторах, коли, мовби вві сні, відбувалися різні пророцькі дива, що спонукали психіку людини до якогось певного відкриття: углядіти вічних богів, котрі карають *живих* за непокору, за дикість до всевишніх сил; побачити примару-двійника, відьму, яка стає людиною, а людина чортом. Такі страсті видавалися язичнику взаємопов’язаними, тому і вірив у гармонію між людьми й богами й поклонявся останнім, приносячи жертву. Отже, віра й поклоніння відбувалися через певні ритуали, магію, а отже, і кров¹⁵. Чи не тому, боячись “вічної крові” (починаючи від Каїна, який убив свого рідного брата Авеля), “язичницька магія” (магізм) змусила людей (народи) повернутися до іншої віри, хоча паралельно проти “магії” вже виступали духовні думателі у різних країнах (згадаймо грецьких філософів). І тому магію згодом потіснила етика — наука, що розвивалась через пізнання. Духовні думателі відкрили “ідею Абсолюту”, яка в кінцевому підсумку стверджувала, що “Божа таємниця” надто далека від реального практичного життя. Крім того, світові релігії утвердили ще “ідею вічного повернення”. Десь між ними й пролягла ідея-вість старого Ветхого Завіту, який разом з індійськими, китайськими і грецькими філософами мертвив ідею (віру) в язичницьких богів (стихійних — Богів природи). І тоді людина вже виступала в союзі з “єдиним Богом”, брала участь у “розбудові” світу, а отже, й у конкретному розплідненні людей на Землі і таким чином разом із Творцем — Батьком світу — створювала повноту буття. (Хоча насправді буття¹⁶ бу-

ло там, за невидимим світом, і вона того також прагнула, подумки звертаючись до Бога). Таке “спасіння” приносило людині повну гармонію, що вона й справді живе в союзі зі своїм Творцем-Богом, а отже, має право й на потойбічне існування. Ось чому ікона так наставляє нас на шлях до істини, до Царства Божого¹⁷, в якому закладені всі замисли Батька світу. Прагнучи в помислах наблизитись до нього, людина почала бачити той “драматичний діалог” між плоттю і духом (плоть — земна рабіння, дух — небесна цариця), в процесі якого й народилась вона, щоб потрапити у третій вимір. І тільки в цьому “третьому вимірі” (“болісному прозорінні”) людина, переживши Содом, Гоморру, Ніневії, Вавілон, Рим, зможе побачити свого Батька-Творця. Це й буде та найбільша “радісна вість”, яка, очевидно, може настати через сприйняття Бога, зображеного на іконі. Радісна вість про спасіння душі. Але чи кожний може сягнути глибини цього “дива”? Алже ікона дається лише тому, хто її бажав, хто не може бути без неї жодного дня. Стоячи перед іконою, людина думає: “А чи завжди я маю те, що шукає душа моя?” Апостоли бачили Духа Святого, що сховався вогненних язиках, а ми відчуваємо його в собі — тому й чутливі до ікони¹⁸, перед якою настає ясність і розуміння чогось великого, значимого. Тому й бачимо в її ликах щось дуже близьке й зрозуміле, коли, придивляючись, услуховуємось у своє глибоке, внутрішнє, до початку якого торкаємось порухом думки, завдячуючи писанням старих малювань¹⁹, тому й думка наша незвично пульсує, мовби автор її — ця енергетика, що сходить зі святих ликів моєї деревлянської хати і летить у цей шалений бундючний світ.

Тому я так заповзато думав про неї — вельми по-церковному зайшла вона в мою будучність, назавжди оселившись і заповнивши простір, куди могло устрибнути будь-яке лихо; я завдячую їй, що зацікавилася мною, моїми життєвськими гараздами чи негараздами, — я навіть сам, при всій суперечливості й драматургії моєї смерті²⁰, моєї відсталості думки прихилию до ширості, аби розмова з нею була корисливою не мені, пастухові й рабові, а вам, оскільки ікона просвітлює не мій, а ваш (наш) розум, виводячи з нетрів спорожнілі душі, мов Господь із пустелі.

Амінь.

● **Микола ЗАКУСИЛО**

Про автора
Микола Закусило — “етнічний письменник-монах”, який пише свої твори, дбаючи насамперед про духовну велич і зростання людської душі. Його “бібліотека для душі”: романи “Книга плачів”, “Грамотка скорблячих”, “Норинчанка і пах”, “Деревлянин і янголиця”, п’єси “Ковдуні”, “Глина світу” та інші, закорнені на глибокій польській мітології і демонології, відображають дух наших предків, котрі жили у давнину. Відродженню втраченого присвячено і його нове есе “Возбудися, душе моя (Піснь про ікону)”.

На Маковія пану Миколі виповнилося півстоліття. До свого ювілею письменник-художник підготував персональну виставку живопису “Архетипи Полісся”, яка відбудеться восени в Музеї книги і друкарства (Києво-Печерська лавра). Ми щиро вітаємо ювіляра-іконописця і зичимо йому нових творчих успіхів.

тим, екх народ на шляху до істини сфантазував у образі янголів Божих, що збужує у нас постійно запотаємнене диво: откуль беремоса; а іконописец помечає на іконі янголів Божих ек светло вранешне — наше благоговенне надей і великих сподеванок про Царствіє Божє. Тож, даючи нам свежи екземпляр (детку крилату), Господь Бог наче постійно каже нам: незапаскудьте чисте, ояснене, непорочне, побережежт — тогдє перед вами одкриєшца Царствіє Божє.

¹⁸ Не все ікони серце вчуває одразу, але одна ікона заходить в жилище (осветилище) назавжди воспевати й ісполняти сладостія духовния коло живое душі.

¹⁹ Хто берешца светильничат (малюват) ікону, той не дондуже думат, що сотворена нимже ікона — це вже його вместилище (власність). На іконах ініціялов не ставет. Маляр-іконописец далекий од спокуси, що лише серце заздросною пихою: це моє. Жуодна ікона не належит ни тобе, ни мне. Вона приходить яко божественни дух з думкою іконописца, які освячає фарби і пензля, аби й тут не согрішити; за дошку вуон сідає чисти, як день, і ясни, мов небо. Куожна ікона стукєє в серце церковного маляра, котрі не може йой не одчинити простор душі Божое, щоб молились к ньой ниші, убогі, рабі земні — ікона заходить у двері душі всіх, у кого вона не пуста і не заповнена мислями про Людину і Бога, Землю і Небо.

²⁰ Нагадаю ще й це: “Смерті немає, — казав св. Августин, — оскільки минуло минуло”.

АРИСТОКРАТИ ДУХУ

“На сцену увірвався вітер безкінечності, безкрайності та таємничої реальності, який оточував театр”.

Унамуно

Завершився III міжнародний фестиваль моно-вистав актрис “Марія”, який проходив у приміщенні Національного драматичного театру ім. І. Франка 23—27 вересня.

Фестиваль присвячений першій народній артистці України Марії Костянтинівні Заньковецькій. 4 серпня виповнилося 152 роки від дня народження неперевершеної української актриси емоційного, духовного, інтелектуального складу, корифея української сцени.

Берегиня і засновниця єдиного в Україні фестивалю моновистав народна артистка України **Лариса КА-**

ДИРОВА: “Це наша біда, що ми згадуємо наших акторів, великих аристократів духу України тільки в день їхнього народження чи в дні ювілею. Ми згадуємо, ми пам’ятаємо нашу Марію. Особливо двох велетнів сцени — Заньковецької та Садовського, — пару, яку об’єднувало кохання. Для нас важливо знати, що є ця пара на сцені, і тому з Москви приїхали Корнев і Константинова, зіркова російська пара, яка все життя разом на сцені. Цілий рік ми добирали актрис, гарно, що склалася така географічна карта. Всі актриси єднає величезна концентрація духу й емоційної енергії, яка поєднана з мінімальним просторовим, візуальним розширенням. Під час вистав був сконцентрований позитивний струм до глядачів, ми чули мову українську, англійську, латину, італійську, польську, білоруську, російську. Все спліталось у вінок культур, діалог, те, що я пропоную всім своїм життям. Тільки діалог, ніякої боротьби...”

Фестиваль відбувся за сприяння Міністерства культури і туризму України, Національного академічного драматичного театру ім. І. Франка, “Міжнародного інституту театру”, Всеукраїнського товариства “Просвіта”, Музею М. Заньковецької, благодійного фонду “Наш дім — Україна”.

У роботі фестивалю взяли участь не лише видатні артистки своїх країн, а й режисери, журналісти, молоді актори, шанувальники театру. За допомогою волонтерів із Могилянки та співробітників театру Франка фестиваль справді мав неперевершений успіх і для організаторів залишив шмат для творчої перспективи на наступний рік. Програма фестивалю була напрочуд насиченою та цікавою.

У перший день фестивалю відбулася прес-конференція, на якій акторки та організатори розповіли

про ідею створення і творчий ореол “Марії”. Богдан Ступка, художній керівник театру ім. І. Франка, народний артист України, лауреат Національної премії ім. Т. Шевченка привітав акторок і побажав завоювати сцену, доносячи велич патрона фестивалю. За матеріалами фондів музею Марії Заньковецької глядачі мали можливість побачити виставку “Дует. М. Заньковецька і М. Садовський”.

Відкрила фестиваль господиня Лариса Кадирова виставою “Сара Бернар — наперекір усьому” (режисер З. Хшановський, художник-постановник Т. Соловйова). Відсутність стра-

ху знати і бути собою, любов як війна за серце рідної душі, жіноча сутність-примха свободи, подорож у життя, яке запитує і відповідає, всі ці закони існування Сари Бернар Л. Кадирова намагалася зрозуміти і донести через виставу. Цей переліт у французький порядок тієї епохи зачарував кожним елементом. Повен фантазій уявний світ Сари Бернар штовхав її до роздумів про заперечення, хибу існуючого. Напрочуд захоплююча вистава заповнювала залу театру паризьким ароматом ніжної і сильної жінки.

Наступного дня актриса з Білорусі (Мінськ) Галина Дзягілева представила виставу “Зачекай, сонце!”, — це музично-драматична моновистава за романом у віршах Ліни Костенко “Маруся Чурай” (переклад з української Ніни Матяш), творами європейської поезії з книги “Перебираю самоцвіти”, сонетів “Бабине літо” Ніни Матяш. Білоруський поетичний театр “Зьніч” (“Смолоскіп”), засновник і художній керівник якого Галина Дзягілева, створений 1989 року при Білоруській державній філармонії, єдиний білоруський театр, що працює у жанрі моновистав.

Актриса з Росії (Москва) Наталя Заякіна, Театр Ленкому з моновиставою “Недоторканий запас” вразила одразу. Емоційне наповнення вистави схопило, зосередило і незрозуміло було, чи в тобі реальність, чи ти в реальності. У Н. Заякіної поєднані і письменницькі, і драматургічні, і акторські таланти, цей сплав і створив її неперевершену моновиставу.

Німеччину (Кіль) представляла відома актриса Театру “Ex-Re” Йоланта Козак-Зутович із дуже специфічною виставою “Arocalypsis” (Rara Avis), за творами Розвіци фон Гандерсхайм, яка виконувалася латинською мовою. Розві-

ца фон Гандерсхайм — перша німецька поетеса, монахиня, перший драматург християнського часу. Її монодрама “Апокаліпсис” була створена за віршами про видіння Іоанна, які були написані під впливом 14 фресок. Основне наповнення вистави — тема кінця світу, боротьби добра і зла.

Уперше в Україні театр “Кропка” Австралія (Сідней) із монодрамою “Елліда”. За класичним твором Ібсена “Жінка з моря”, де Елліда — Іоланта Юшкевич, ув’язнена на землі, своїм сумом за морем вражає глядачів. Історія про русалку, яка, за легендами, живе на узбережжі

Балтійського моря, прагне повернутися до свого природного середовища. Однак за своє перебування на землі вона пізнає найбільшу істинну радість і трагізм людського кохання...

Експресією заповнила залу полька Барбара Дзекан (Варшава) із виставою “Театр — це Жінка”. Досконала пластика, тембр голосу, колорит мюзикі охопив на коротку мить кожного присутнього. Унікальна гра дозволила відчутти містерію театру і проїнятися його тонкими забаганками і екстраординарними відчуттями.

Останньою була монодрама “Очі, що дивляться у небеса” італійки (Рим) Соні Антінорі, з якою глядачі здійснили екскурс у світ, повен таємниць. Ця вистава про острів Пасхи та його завалувану історичну спадщину. “Країна велетнів” гостинно приймає мандрівників, які найвпевніше, що розчулять її. Гортаючи записник, глядачі ніби відчуває таємничість острова, яка навіюється легендами.

По завершенні відбувся “круглий стіл” “Сучасні виміри акторської майстерності”, присвячений 150-річчю видатного українського актора Миколи Садовського.

Утретє фестиваль наповнив атмосферу театру Франка камерною партитурою, співзвучною з кожним рухом актрис. Протягом чотирьох днів у кулуарах “великої” театральної сцени для глядачів поставила відвертість жіночих уст. Дивовижні й такі різні за характерами актриси доносили своєю грою елементи сучасного пасеїзму, який перегукувався з любов’ю, пристрастю, жагою, надією, гнівом, розчуленням, відвагою, радістю, душевною безприступністю.

Фестиваль залишив по собі глибокий слід для роздумів. Мистецтво зіграло чергову п’єсу і віддало шматок свого цілого кожній актрисі, яка повезла його на батьківщину. До зустрічі наступного року...

● **Ярина МИХАЛЬОНОК**, студентка НаУКМА

¹³ Жуонка лесникова нарожувала, й вуон позвав бабу-пупорезку, пришла вуона, костигу поставила в кучережник, а сама до ікони: благослови, Мати Божє, оце невинне, шо йде од тебе, — а та вжуо крутица в луожку, реве ек корова, а те роздирає їє, дорогу шукає себе, зве пупорезку, пупорезка миє руки, полоше рота вуодою з травою, цолує ікону, а посла зубами розкушує і язиком зализує, а ночу до сход сонца вуоди принесе, нагрєє в природі і купає породєло тріо рази напроти ікони і новородка купає в туй вуоде, ше туда траву хрестом порубає, а потім ллє, і вуода дзорить по нагненому телі, пупорезка пий, каже, породєля ротом хап, пупорезка ше укликне, породєля ковть, а после пупорезка, хапнувши губами, оббрізкує хату, цолуєца і вколо ікони обхрєщуєца, шоби дитя росло хутко і невхилим.

¹⁴ Воистину: горить і не згорає.

¹⁵ У мойом селе “язичники” ше й дощоль забивають швайками хропучу скотину (свиноматок, кабанов, кнуров, рохачов-безплідников), вичерпують з неї кров і виймають міхура і, викотячи в попелі, висушують, а потім губами сильнейши “язичник” надовує і сочиняє дєтям “празник міхура” — дєти граюцца тим міхуром у розни грища. Такі празник, токо зо своїми обрядами, є і в одалєних народоь — див. про це у “Короткій історії культури” Джека Ліндсея.

¹⁶ Буття — це небуття, а небуття — це буття — вслухайтєся.

¹⁷ Садитель жизни нашое — Господь Бог истину приховав од разумных і одкрив єя деткам крила-

Закрийте вуха, генії, світ вас почує. Розплющте очі, пророки, безсмертя виграв я. Душа це учуяла й поселилась на кінчику плоти. І душа щаслива. Добре, що хоч душа є безплотною і нікому її розп'ясть. Один лиш Бог відає, тому й щаслива, що поселилась у мене. І як тільки нічка темненка, я кладу її на спочинок, думаю, що оддише, а потім воскликну радість мою², розведу руками: батько мій — небо, мати — земля, а я — церква.

Во ім'я Отця, і Сина, і Святого Духа.

Раніше я не знав, що ж таке хвора душа моя, але тепер минув час і мене ще більше мучає: чому ж примхливою вона стає з літами. Після ранкової літургії мені пораяв священник: якщо ти будеш щодня боротися з гріхом і мати над головою ікону — душа очуняє³.

Але пишу я це не тому, що заволоділа серцем моїм ікона Божя, в якій я маю надію богомолитися. Ікона — молитвениця людей, до неї молитися весь світ, і вона мовби омиває живою водою грішні душі. Якщо з глибокою вірою услухатися (вмолюватися) в ікону, то вона тобі може повідати багато чого. Навіть більше — може явити тобі вищі сні, які справдяться в реальному житті. Але “услухування” (бачення) має бути цілком самотнє, у присутності лише своєї душі, у надвечірній час, після заходу сонця, коли вже й пташки полягали спати. Все залежить від того, наскільки ти віруюча людина, і яка віруюча, і в що ти віриш. Ікона може явити тобі чийсь голос, чийсь образ, який ти хотів би бачити, чути, за яким ти постійно сумуєш у радості своїй. Через ікону ти можеш побачити своїх спочилих батьків, поспілкуватися з рідними — все залежить від тебе, і не гнівайся, якщо такого спілкування не відбудеться, ти сам у цьому будеш винний; роби так, щоб воно відбулося потім — попереду ще багато днів, щоб *пізнати ікону*, вдосконалюючи свою сутність перед лицем світу.

Радуйся, яко небесная срадуются земним: радуйся, яко земная слюкостуют небесним. Радуйся, Наречена Ненареченая⁴.

Ікону я бачив у цвітучому саду, у траві, у біжучій воді, у польовій дорозі, у дрімучому лісі, на хатньому згарищі, у соломі на возі, у житніх колосках, у буслиному гнізді, в могилі пастуха, у тракторі орача, у батьковій робітні, у маминих очах (коли народжувався), на сестрининому лиці (коли помирав), на бабусиних грудях (коли хоронили), в арцабі, що звала безвісти пропавших, на старому лежку батьківської хати, в засторонку, де телілася королева, в курнику, де неслися кури, в смородині, де ховалася лисиця, на призьбі, де грілися жучки, у хатній стрісі, де зимували горобці, в шибиці, що віддзеркалювала вогонь у печі, у скрині, де лежали ватянки померлих родичів, у черепиці Насті Дякової, до якої приходив муж-покійник⁵, у хриплому голосі діда Миха-

їла, старости церкви, який розказував, що ікона плаче, ікона сумує, тужить, опечалює, освітлює і просвітлює, врівноважує і скорбить, дає енергію жити в злагоді із самим собою, владноє тривогу про смерть⁶, вигонить бісів, чортів, упирів, вовкулак, відьом, які, знекровлюючи тіло, грабують його, а потім, умертвляючи, спопеляють; але й за небіжчиком ікона стежить: якщо покласти образ в труну під голову небіжчика, то душа його в злагоді залишить тіло, не сумуватиме по ньому.

Отже, ікона є вічна радість душі нашої, вона гармонізує природу, очищає її енергетику, стежить за нами, коли ми ще в утробі ма-

ВОЗБУДИСЯ, ДУШЕ МОЯ (Піснь про ікону¹)

Фото О. Литвиненка

тері, ікона приймає у світ немовля, злучає душу з тілом, хрестить, оберігає в просторі: проводить в школу, військо, на службу, сповідує, вінчає, прибавляє розуму (освітлює), знаходить місце, де покаяться цій окаянній душі⁷, щоб знову не грішити, не лукавити, не богохулити, не робити того, чого не бажаєш, заповнити пусточе місце любовію, щоби не вселилась якась сатана чи інша напасть⁸.

Ікона стежить за родами, і родами, і за народами. Її мали мудреці й пророки, сячі й пастухи, музиканти й художники. Вона надихала творців ікон, фресок і мозаїк, майстрів соборів і церков. І тільки “революціонери” скося зирили на “Божий лик”, погляд якого відчували на собі, але не розуміли (хоча десь на краєчку душі якийсь порух думки таки ворухив здогад⁹. Ікона хвилювала, ікона надихала, ікона й лікувала¹⁰. Зв'язки з іконою коригуються тими почуттями і тим світлом, яке

і вічний-вічний діалог між людиною й Богом. Ікона — це хорал сприйняття, хорал бачення і хорал розуміння. В іконі показано вічну драму, історію *здійснення*. Та все ж ікона — це передусім *вічна людина*, без людини ікона не живе, вона твориться нею і призначена тільки їй. Ікона мовби живий апостол, вона послана по всій землі проповідувати радісну вість — спасіння¹¹.

Ще мої далекі прашури-пастухи брали з собою на пасовисько ікону, яка б охороняла овечь і корів від грому та блискавки; цей “новий завіт” спасає не тільки живих, а й мертвих, їхні “оселі”, де покоїлись раби земні, присвятивши всього себе історичному поклонанню — творити світовий процес за небесним поклонком-волею. Голос Вічності звучить з ікони, віддзеркалюючи лик Божий від лику людини, які у свідомості мають одне злиття для прийдешніх поколінь; через ці по-

коління й епохи в іконі “зображено” ріст людського і Божого духу, єднання, яке єднань не заради з'єднання, а заради місії-єднання, яку покликані чинити Людина і її Творець — Батько світу, поступово розкриваючи їй-таки найвищу тайну буття, призначену для неї ж таки. Кожний етап (покоління, віки, епохи) такого “єднання” може “вітлити” в себе тільки ікона, аби розкрити певний “рівень” майбутнього “народу-нації”. Таке призначення ікони возвеличується над усіма святими книгами, оскільки сторінки їхні можуть вміститися в одному лише ликові старої ікони. Отже, віки знадобилися, щоб створити першу ікону. І вона через віки-епохи продовжує хвилювати нас, проникаючи у глибину людського розуму. Перед нею стоять тисячі грішників, до неї моляться мільйони бідних і багатих, яких вона супроводжує від початку і до кінця їхніх днів. Але навколо неї ведеться й напружена боротьба. Навіть великі митці, спостерігаючи за тяжкою злиденною працею

людей, проклинали ікону, вбачаючи в ній Бога. Ікона піддавалася нищівній знищувальній атаці “зверху” і “знизу”. Її (лика Божого) не розуміли “ідеологи”, її не розуміли й прості ратаї (селяни) через свою убогість і нужду, особливо в період голоду і війни-розрухи. Лише згодом збагнули: ми рубаєм¹² ікону — рубаєм тіло своє, ми палим ікону — спалюєм душу свою. Та все ж “проклята ікона” продовжувала жити, прокладаючи собі дорогу до всіх країн і континентів. Що ж за святість така — неоціненний образ, над яким моляться, який знищують, а він переживає цілі віки, народи-нації, величезні імперії. Яке величне диво і яка велична сила, що виявив її Господь через людину, заховавши найбільшу тайну в цьому образі — покаяння через смерть. І лише думаючи над цим, людина обдумує і свій життєвий шлях: куди і звідки, і для чого? З такими почуттями вона стоїть перед іконою, де — жод-

них правил, жодних повчань, жодних знань, жодних тлумачень, але дуже багато життєвої сили, що орошає й омиває дошовими потоками сторозтерзану душу¹³ на всесильних вітрах. Ця “неопалима купина”¹⁴ вічна як день, як небо, як повітря, що ковтає його перед початком трудного спекотного дня. Ікона — мовби сонце, вона висвітлює людині шлях до провидіння, через неї осмислюються всі дороги, що відводять до істини. Ікона має свою мову, свої символи й образи, які не кожному дано знати; тільки глибоке заглиблення і сприйняття ікони може розкрити ці символи, проллявши світло до пізнання, читання ікони вимагає певної підготовки від сплячої душі, яка, пізнавши ці “закони”, може багато чого усвідомити, збагнути, розвіявши туман століть, який затуляв від нас справжній текст об-

Закінчення на с. 12

¹ Ікона жила у мене з молоком матері, коли пришов на землю. Але одного разу я отшов од світлого образу, а теперечки знов пришов. А голос той мине ще й дощолу учуваєща: “Синочку, не малою на осиці ікону, бо на ній повісився Іуда”. І вже по тому, в часі, замолюючи своє гріхи, я сев писати сей *народний образ*, екі постійно виказує мене той драматичний діалог між небом і землею. А ночу бачив, як листя на осиці червонило: то виходила кров земна, пролита за людей.

² Хто молишся, прийди і узри.

³ Але ж коли хворь внутрі, то яке ж це блаженство — одчуват своє в'януче тело листком землі, до екого вже смерть хилишся, що вже й свято мовби якесь учуваєш, що й несе тобі таку приємну радостну вість.

⁴ Встань ото сна, остав себе здесь я перекладі своєю душою на самоте в тишині животней сяже. Непознаване, неузнаване не повинно быть непознаним.

⁵ Ця жуонка мине розказувала, що ікона заговорила до їе мужа, нехотячого вмирати, щоб той познав Бога в собі. После вуон умер і почав приходит до своє жуони у вигляді Бога. Господи, утврди, вразум і помилуй падших.

⁶ Кожна ікона просвітлена Богом, його думками. Тому вона постійно говорить з душею, вона приносить мужу й жуоне силу думки й силу прозріння. В іконі все просто, почти “примітивно”, але за цюю “примі-

тивністю” odkриваєща глибокі духовні простор, куди й потрапляємо ми, познаючи ікону. Отож постійно глядя на ікону, пропелюйте свого розуму думку, що зо смертю вашого тела вмираєте й Ви. Не диветеса на смерть зо страхом, смерть така ж радість і нежность, як і життя, вона може ошасливити душу, якщо Ви доростете до позитивного “чуття” Вечності. Хоча, безсумнітельно, ввойти в тесне ворота Вечності не все зможут. Попервах треба буде скинуть із себе нелегкі мішок “греха”: очистища ото зла, задрості, егоїзму, ненависті, духовного і телесного рабства. Еслі же не зможете, моленнем попросіте цього у свого Наказія. Защититель нищих допоможе Вам. Але це не означатиме, шо Ви навучитеса *любити*. Любов — найбільша животворяща сила. Пророки виділи як багато коїца на земле зла, тому вони отрочо верили в моральну светобудову общества, в моральні светопорядок, у вишу волю й любов. Того й *одкривали* себе. Отож — остав мислі земні й “одкрой себе”. Нехай із тебе затемкає светло любви. Одкрой себе і зречиса себе, свойого егоїзму (егоцентризму), оскільки любов — Царство Божіе. А оскільки любов — це ми, то і Царство Божіе — це ми. Познаймо себе.

⁷ Коли лягаю на спочинок і руки кладу на живот, шо живит мене, глядя на ікону, вчуваю дефект думки, то вони чомото саміе бежат на груди і легают навхрест, мовбито обхрещуют усе тело й душу. Тогде

я думаю себе: “Тело — це храмина моего духу. Есби тебе не тре було твоє тело, то ти би його не мав, твоє тело — це орудіє твоє душе й духу. Ось потому є великим грехом, коли ти сам забираєш у свойого тела житіє — покладаєш на його своє руки. Не ти народив себе, не ти маєш право розпоражатися собою. Бог дав — Бог забрав, отняв. Твоє назначенне в цьому светі только виконать (ек слуга) найбільше завданне Творца”. Того охрестиса собою й осудиса собою.

⁸ У плотском, тварном светі постійно є розбишак, а в духовном їх ма. Того й думаю про ікону.

⁹ Даже очманили застенелие й задріпаніе на селе і в городі атеїсти (чув і бачив особисто в свойому присутствії), вмощуючися на спочинок, потай пероводили подих: “Ох, Боже, Боже”, — і з цими словами склеплювали повеки.

¹⁰ У Господньому леті 1739-му священник Охтирської приходської церкви во ім'я Покрови Богоматері, людина благочестива і чеснотлива, вийшов косити на свойому подвор'ї. Махнув два разочки коуосою й побачив у траві освітлену ікону Богоматері, молящуюся перед розп'яттем Господа. Священник у благоговейном страсті окрив себе хресним знаменем і, широко помолвивши, ззяв св. ікону дудом. Родина його пометила, шо в куюмнаті, де висела ікона, був екіся страх перед сном. А через три годочки з дня пришестья ікони, в празник Покрови,

священник вшов у куюмнату й восторгса от незвичного ея светла. Явленне ікони повторалоса вельми часто, але священник нікому про це неказав, убо благоговейно моливса. Одиножди в дремотте вуон побачив Богоматір і почув ея повеленне очистит од пилу й омити чистою водою ікону. Священник, пробудивши, поспешив виполнити ея повеленне, очистив і омив, і вуоду іконну хтев однести в реку. Але опосля знов заснув і в дремотте побачив ек вуон іде рано до реки й несе вуоду, екою омив ікону, а на путі к реке почув голос Богоматері: “Возвратиса дудому й храни цю воду, вона буде ісцелят всех страждущих лихоманкою”. У священника була дочка, давно вжуо боляща лихоманкою і, пробудивши, вуон дав йой поптити цюо вуоди, і дочка його отодуже оздоровилася. Опосля цього все страждущие лихоманкою почали молитовно звертацца до сеї ікони, і свята ікона давала їм чудесное ісцеленне. Бача чудесное ісцеленне од ікони, священник забрав ея із свойого дому в приходську церкву і здеся-го вона просіяла багатощими ззеленнями. Празнуєцца 2 липня. Сюже моли, і спасе душі наша.

¹¹ Коли свет хитає, ікона в куюждом серці сприяє.

¹² В моему залессі (Полессі) живут три чловені, екі рубали ікони: один з них онемев, другому после хворачки одтяли голову, треті же на свою покарю.